

Kapsäkki

Kapsäcken

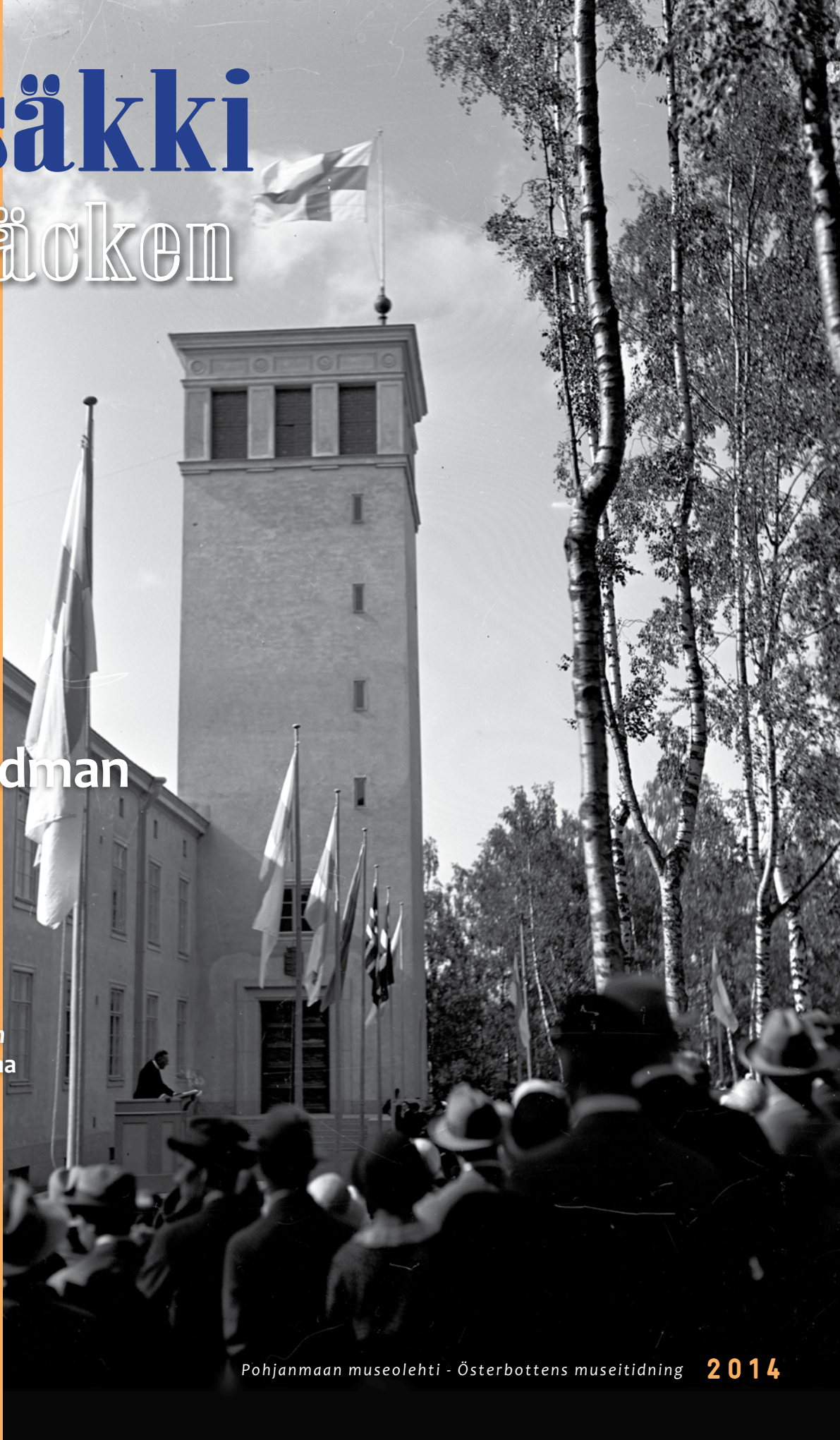
Karl Hedman
150 v/år

**Vanhan grafiikan
kiehtova maailma**

**Aleksanteri
ja Dagmar
Vaasassa**

Karl Hedman 50-vuotispäivänään 1914, pöydällä ranskalaista Sévres-posliinia. Karl Hedman på sin 50-årsdag år 1914, på bordet franskt Sévres-porslin.

10-11

Om gruvindustrin i Österbotten och Södra Österbotten

12-15

Keräilijöitä ja kokoelmia/ Samlare och samlingar

16-17

Vanhan grafiikan kiehtova maailma

22-25

”Vamppi” - Kosken kylän maamerkki

34

- 3 Muutoksia Vaasan kaupungin museoissa / Omändrinagr i Vasa stdsmuseer
- 4-9 Ajankohtaista Aktuellit
- 10-11 Karl Hedman – keräilijä ja museomies – samlare och museiman
- 12-15 Om gruvindustrin i Österbotten och Södra Österbotten
- 16-17 Keräilijöitä ja kokoelmia / Samlare och samlingar
- 18 Ihan lätkässä
- 19 Wildlife Vaasan digitaaliset luonto- ja tiede-elokuvakokoelmat / Wildlife Vasas digitala samling av natur- och vetenskapsfilmer
- 20-21 Korsnäs hembygds museums skattekammare
- 22-25 Vanhan grafiikan kiehtova maailma
- 26-27 Fem framkångsrika år vid Meteorian
- 28-29 Meteorian mitt i kratern
- 29 Muinaisuuden kysymyksiä
- 30 Söderfjärden
- 31 Muskettisotureita Isojoella?
- 32 Vaskiluodon lentoasema
- 33 Palanen vaasalaista ilmailuhistoriaa
- 34 ”Vamppi” – Kosken kylän maamerkki
- 36-37 Laihian kotiseutu- ja museoyhdistys
- 38-39 Kokoelmien kätkeistä kiertonäyttelyksi / Från samlingslager till vandringsutställning
- 39 Samarbete mellan hembygdsföreningar
- 40 Vähän hevosvaljaiden kulttuurihistoriasta
- 41 Isojoen Peuralan myllyn historiaa
- 42 Vackra bruksföremål av ben och horn
- 43 Skåpet i barocksalen berättar
- 44-45 Aleksanteri ja Dagmar Vaasassa
- 47 Vaihtuvat näyttelyt ja tapahtumat Tillfälliga utställningar och evenemang

Kansikuva: Tasavallan presidentti Lauri Kristian Relander vihki uuden museorakennuksen 28.6.1930.

Pärbild: Republikens president L.K. Relander invigde museibyggnaden 28.6.1930.

Kuva/foto: Pohjanmaan museon kuva-arkisto/ Österbottens museums bildarkiv

1. **Pohjanmaan museo ja Terranova - Merenkurkun luontokeskus**
Österbottens museum och Terranova – Kvarkens naturcentrum
Museokatu 3, puh. (06) 325 3800. Avoinna ti, to-su 12-17, ke 12-20
Museigatan 3, tfn (06) 325 3800. Öppet ti, to-sö 12-17, ons 12-20

2. **Vanhan Vaasan museo, Wasastjernan talo**
Gamla Vasa museum, Wasastjerna huset
Kauppiaankatu 10, puh. (06) 356 7087. Tiedustelut Pohjanmaan museo (06) 325 3800
Köpmangatan 10, tfn. (06) 356 7087. Förfrågningar Österbottens museum (06) 325 3800
Avoinna/ Öppet: Tarkista museon infosta 06 325 3800 tai nettisivuilta
http://pohjanmaanmuseo.fi http://osterbottensmuseum.fi

3. **Vaasan taidehalli / Vasa konsthall**
Kaupungintalo, Senaatink. 1.puh. (06) 325 3770. Avoinna ke-pe 12-18, la-su 12-16
Stadshuset, Senatsgatan 1. tfn. (06) 325 3770. Öppet ons-fre 12-18, lö-sö 12-16

4. **Nelin-Cronströmin taidekoti / Nelin-Cronströmins konsthem**
Rantakatu 15 B. Vierailut varataan Pohjanmaan museosta, puh. (06) 325 3800
Strandgatan 15 B. Besök beställes från Österbottens museum, tfn (06) 325 3800

5. **Maaherran talo / Landhövdingens hus**
Koulukatu 2. Tiedustelut Pohjanmaan museosta, puh. (06) 325 3800
Skolhusgatan 2. Förfrågningar Österbottens museum, tfn. (06) 325 3800

POHJANMAAN MUSEO
ÖSTERBOTTENS MUSEUM

Kapsäkki
Kapsäcken

Pohjanmaan museolehti -
Österbottens museitidning

Seuraava numero ilmestyy 2015/Följande nummer utkommer 2015
Lehti on luettavissa myös museon nettisivuilta/
Tidningen kan läsas också på museets websidor
www.pohjanmaanmuseo.fi, www.osterbottensmuseum.fi
Museoportaalien osoite/Museportalens adress:
www.pohjanmaanmuseoportaa.fi, www.museiportalosterbotten.fi

Toimituskunta/Redaktion: Kaj Höglund (päätoimittaja) ja Satu Hietala.
Käännökset/Översättningar: Oy Vurm Ab,
Pohjanmaan museo/Österbottens museum
Ulkoasu/Layout: Mainostoimisto Heikki Järvinen, Vaasa.
Kirjapaino/Tryck: Fram, www.fram.fi
Painos/Upplaga: 500 kpl/st, ISSN 1235-4201

Muutoksia Vaasan kaupungin museoissa

Vaasan kaupungin museotoimi kattaa toistakymmentä museokohdetta. Vaasan museot ovat hyvin monipuolisia ja palveluiltaan laajoja; kaupungissa on tunnettujen taidemuseoiden lisäksi kulttuurihistoriallisia museoita sekä yhdistelmämuiseoita. Myös luonnontiede ja maailmanperintökohde Merenkurkun saaristo näkyvät kaupungin museoiden toiminnassa. Kaupunkioirganisaation ulkopuolella on varsinkin kulttuurihistoriallisia ja tiettyyn alaan keskittyneitä erikoismuseoita.

Vaasan kaupungin museolautakunta on päättänyt arvioida uudelleen ja muuttaa museoiden hallinnollista rakennetta ja toimintaa. Kaupungin museoiden toimintaan kohdistuu juuri nyt suuria odotuksia ja myös paineita esimerkiksi rahoituksen suhteen. Odotettavissa olevien muutosten pohjaksi laadittiin selvitys, jonka tehtävänantoon kuului selvittää kaupungin omistamien museoiden toiminnan kokonaisuus ja museoiden yhteistyön tiivistäminen samoin kuin museoiden käytettävissä olevat resurssit: kokoelmat ja henkilöt, tilat ja rahat. Selvityksen tarkoituksena on toimia kokonaisuuden tarkastelun työkaluna. Vähitellen selvityksessä esitetty toimenpide-ehdotukset ja kannanotot jalostuvat esityksiksi Vaasan kaupungin museolautakunnalle. Paikallismuseoiden kannalta voikin olla mielenkiintoista seurata museolautakunnan kokouksia ja päätöksentekoa. Pöytäkirjat löytyvät Vaasan kaupungin tämän vuoden kuluessa uudistetavilta Internet-kotisivuilta.

Tammikuussa valmistunut selvitys liittyy mitä suurimmassa määrin alueella toimiviin muihin museoihin, toimiihan Pohjanmaan museo toimii maakuntamuseona ja aluetaidemuseona. Alueellista toimintaa määrittelevät Museoviraston kanssa solmitut sopimukset, joissa määritellään maakunnallisen museotoiminnan ja aluetaidemuseon tehtävät. Paikallismuseoiden kannalta on elintärkeää, että maakunnallinen asema näkyy tulossa olevissa muutoksissa. Selvityksen perusteella vaikuttaa siltä, että alueellisen toiminnan tehtävänantoa on syytä edelleen täsmentää sekä pohtia sitä, mitä Pohjanmaan museon toiminta-alueen lähes kaksisataa paikallis- ja muuta museota maakunnalliselta toiminnalta odottavat. Tämän vuoksi Pohjanmaan museo toivoo museoilta aktiivista yhteydenpitoa. Erityisesti maakuntamuseopäivät ja muut yhteiset kokoontumiset ovat tilaisuuksia, joita kohtaan museo toivoo kiinnostusta ja runsasta osanottoa.

Selvitys ja sen sisältämät johtopäätökset ovat herättäneet Vaasassa vilkasta keskustelua niin museoiden sisällä kuin tiedotusvälineissäkin. Keskustelu on kohdistunut pitkälti museotoiminnan ydinasiaan, kokoelmiin. Museoiden kokoelmista on syytäkin keskustella – ovathan esimerkiksi poistot kokoelmista yksi museotalan ajankohtaisimmista puheenaiheista niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Keskustelun myötä lisääntynyt suurenkin yleisön ymmärrys siitä, missä museotyössä perimmiltään on kysymys. Museo saa myös tietoa niistä odotuksista, joita yleisöllä ja museokentän muilla toimijoilla on. Näin toimintaa ja palveluita voidaan kehittää toiveiden suuntaan. Toinen kiintoisa keskustelunaihe on ollut Vaasan Merimuseo ja sen toiminnan mahdollinen kunnallistaminen. Aihe liittyy Pohjanmaan museon toimialueen paikallismuseotoimintaan mitä suurimmassa määrin, tuleehan museon jatkossa ottaa kantaa vastaaviin esityksiin muilta tahoilta. Tämähän keskustelu on ollut museotoiminnan ytimessä: miten museo toimintaa tulevina vuosina kehitetään ja laajennetaan.

Selma Green

Vt. museotoimenjohtaja

Omändringar i Vasa stadsmuseer

Vasa stads museiväsen omfattar över tio museienheter. Stadens museer är mångsidiga och erbjuder bred service: förutom kända konstmuseer finns det också kulturhistoriska museer och kombinerade museer. Även naturvetenskaperna och Kvarkens skärgård, som är upptagen på UNESCO:s världsarvslista, är synliga i museernas verksamhet. Utanför stadens organisation finns det särskilt kulturhistoriska museer och specialmuseer inom olika områden.

Kulturnämnden i Vasa har beslutat att omvärdera och omstrukturera museiförvaltningen och museernas verksamhet. Just nu ställs stora förväntningar på stadens museer som också är utsatta för hårt tryck, till exempel vad gäller finansieringen. Som underlag för de förestående förändringarna gjordes en utredning vars syfte var att skapa en helhetsbild av verksamheten i stadens museer och kartlägga möjligheterna till närmare samarbete. Utredningen gällde också museernas resurser: samlingar, personal, lokaler och pengar. Meningen var att utredningen skulle fungera som ett verktyg i lägesbedömningen. Småningom kommer utredningens åtgärdsförslag och ställningstaganden att vidareutvecklas till konkreta framställningar till stadens museinämnd. Det kan därför intressera de lokala museerna att följa museinämndens möten och beslut. Protokollen finns utlagda på stadens webbsidor som kommer att förnyas i år.

Utredningen blev färdig i januari och är i högsta grad angelägen även för regionens övriga museer; Österbottens museum är ju både ett landskapsmuseum och ett regionkonstmuseum. Den regionala verksamheten regleras av museets avtal med Museiverket där både landskapsmuseiverksamhetens och regionkonstmuseiverksamhetens uppgifter definieras. För de lokala museerna är det livsviktigt att landskapsmuseets roll är tydlig i de kommande reformerna. På basis av utredningen tycks det finnas ett behov av att ytterligare precisera landskapsmuseets uppdrag. Samtidigt bör man diskutera vilka förväntningar de närmare tvåhundra lokala m.fl. museerna inom Österbottens museums verksamhetsområde har på landskapsmuseets verksamhet. Därför önskar Österbottens museum att regionens övriga museer aktivt tar kontakt. Särskilt i samband med landskapsmusedagarna och andra sammankomster hoppas museet på intresse och livligt deltagande.

Utredningen och dess konklusioner har initierat en livlig debatt i Vasa, såväl på museifältet som i medierna. Debatten har väsentligen gällt museiverksamhetens kärna: samlingarna. Och visst finns det skäl att diskutera dem – t.ex. gallring i samlingarna är ett högaktuellt samtalsämne i museer inte bara i Finland utan internationellt. Med debatten växer också allmänhetens förståelse för vad museiverksamheten ytterst handlar om. Samtidigt får museet information om de förväntningar som dels publiken, dels andra aktörer på museifältet har på museets verksamhet. Den informationen kan beaktas då verksamheten utvecklas. Ett annat intressant diskussionsämne har varit Vasa sjöhistoriska museum och dess eventuella kommunalisering. Frågan berör i högsta grad museiverksamheten inom Österbottens museums verksamhetsområde; museet ska ju i framtiden ta ställning till motsvarande förslag också från andra håll. Även den debatten har berört museiverksamhetens själva kärna, dvs. frågan om hur museerna i framtiden ska utveckla och bygga ut sin verksamhet.

Selma Green

Tf. museidirektör

Museoviikkoa vietettiin toukokuun puolessa välissä

Museoviikon (12.-18.5.) teemana on ”Kokoelmien ihmeet”. Teemalla Kokoelmien ihmeet tuodaan esiin museoiden kokoelmia ja niihin liittyviä tarinoita. Kansainvälisen museoneuvoston ICOMin teema Kansainväliselle museopäivälle 18.5. on Museum collections make connections. Kansainvälisenä museopäivänä useisiin museoihin on ilmainen sisäänpääsy. Museoviikon tapahtumat ja meneillään olevat näyttelyt kootaan Museoviikko-portaaliin, joka päivittyy tapahtuman alkuun asti. Museoviikon tuotantoa voi selata museokohtaisesti, maakunnittain ja päiväkohtaisesti. Museoviikko-portaali löytyy osoitteesta <http://www.museoviikko.fi/museoviikko/>. Päivityssivustolle pääset kirjautumaan osoitteesta www.museot.fi/nayttelykalenteri/login. Lisätietoja: Projektisuunnittelija Eeva-Liisa Taivassalo, puh. 0444 300 703, eeva-liisa.taivassalo@museoliitto.fi

Museiveckan firas i mitten av maj

Den nationella museiveckan (12–18.5.) arrangeras i samband med den internationella museidagen den 18 maj. Under museiveckan bjuder museerna på intressant program och 18.5 är inträdet gratis till många museer. Temat i år är ”Samlingarnas förunderliga värld”.

Syftet med museiveckan är att med mediernas stöd väcka ett större intresse för museer bland allmänheten, att berätta om museernas mångsidiga arbetsuppgifter och att informera om det intressanta programutbudet. Museiförbundet presenterar veckans programutbud på adressen www.museoviikko.fi. Museiveckan har anordnats sedan 1998.

Museotalkoot-seminaari

1.10.2014 Vähänkyrön Savilahti-talossa

– vuoden 2014 apurahat jaettu

Museotalkoot-paikallismuseohanke on aloittanut. Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan maakunnissa on Suomen tihein paikallismuseokeskittymä. Museohankkeen tavoitteena on innostaa kaikenikäisiä – erityisesti lapsia ja nuoria – käymään paikallismuseoissa ja osallistumaan museotoimintaan sekä kannustaa museota kehittämään toimintaansa nykypäivän ihmisen tarpeisiin, kohti toiminnallista, avointa ja muuttuvaa museota. Lisäksi hankkeen myötä toivotaan paikallismuseoiden yhteistyön lisääntyvän ja mahdollistavan paikallismuseokentän verkostoitumisen.

Museohanke toteutettiin teemahakuna. Hakemuksia tuli 17. Seitsemän hakijaa sai tällä kertaa apurahoja yhteensä 89.000 e. Härmä-Seura ry Viljo Syreniuksen rahastosta 5.000; Ilmajoen Museo ja Maamiesseura (Puhelinmuseo, Koskenkorva Museo ja Yli-Lauroselan talomuseo) Oiva Kuusiston rahastosta 15.000; Kauhajoen Museoyhdistys r.y. Kolmen museon (Veteraanien perinnetalo, Eduskuntamuseo, Kauhajoen kotiseutumuseo) yhteishanke Viljo Syreniuksen rahastosta 14.000; Kurikka-Seura ja Jalasjärvi-Seura Viljo Syreniuksen rahastosta 10.000; Laihia Kotiseutuja museoyhdistys ry ja Pirttikylän museo Viljo Syreniuksen rahastosta 15.000; Vaasan Työväen kulttuuriyhdistys, Vaasan merimuseo ja Vaasan auto- ja moottorimuseo Viljo Syreniuksen rahastosta 15.000 sekä Marika Viinikka ja Alavuden, Kuortaneen ja Ahtärin museot Einar Salmen rahastosta 15.000.

Teemahaun tavoitteena oli kannustaa paikallismuseota kehittämään museotoimintaansa innovatiivisilla ja luovilla ideoilla. Tarkoituksena on

löytää rahoitettavaksi parhaiten paikallismuseotoimintaa elvyttäviä ja Etelä-Pohjanmaan Kulttuurirahaston linjojen mukaisesti toteutettavia ja pysyviä vaikutuksia aikaansaavia hankkeita. Hyviä hankehakemuksia palkitaan apurahan lisäksi Muuttuva Museo –merkillä, jonka tarkoituksena on lisä kannustaa museota ja tuoda hankkeelle näkyvyyttä.

Teemahaun avulla on tarkoitus löytää paikallismuseotoiminnan kehittämistavoitteita toteutettavia ja pysyviä vaikutuksia aikaansaavia hankkeita, jotka liittyvät tiiviisti paikallismuseotoimintaan esim. tapahtumien ja erilaisten sosiaalisten toimintojen ideoimiseen ja kehittämiseen museotoimintaa avoimemmaksi. Teemahaku ei koske rakennusten korjaamista tai digitalisointia. (Paikallismuseoiden kokoelmien luettelointi voi tulla kysymykseen siinä tapauksessa, kun se järjestetään niin, että esineiden ja valokuvien tunnistus on avointa kaikille kiinnostuneille ja mielellään vielä yhteistyössä toisten paikallismuseoiden kanssa.)

Museotalkoot -hanke tullaan toteuttamaan kolmevuotisena projektina, jota tulee organisoimaan Etelä-Pohjanmaan kulttuurirahasto yhdessä Pohjanmaan ja Etelä-Pohjanmaan -maakuntamuseoiden kanssa. Hankkeesta tiedotetaan Museovirastoa ja Suomen Kotiseutuliittoa.

Syksyn 2014 Muuttuva Museo -seminaarin teema on Yleisötyö ja vapaaehtoistyö
Paikka: Savilahti-talo, Vähäkyrö
Aika: 1.10.2014.

Kaskisten kotiseutumuseo 40-vuotta

Kaskisten kotiseutuyhdistys (Kaskö Hembygds-förening) perustettiin 1974. Vuodesta 1981 museo on toiminut nykyisellä paikallaan 1850-luvulta peräisin olevassa Rhenströmin talossa. Museon voimahahmona muistetaan edesmennyt Arne Karlsson. Museo on vanhassa porvaristalossa, jonka on rakentanut laivanvarustaja, tehtailija ja kauppias Carl Daniel Rhenström 1800-luvun puolivälissä.

Museossa on useita harvinaisuuksia, jotka ovat kuuluneet Ruotsin Itä-Intian kauppakomppanian superkargöörille, teollisuudenharjoittaja, kauppaneuvos Petter Johan Bladhille (1746-1816). Kolmasti valtiopäiville valittu Bladh toimi Kaskisissa myös laivanvarustajana ja hän sukukartanonsa Benvik oli mallimaatila, jonne hän hankki uusia maatalouden innovaatioita. Hän ansioitui myös luonnontieteilijänä. Suomen suuriruhtinaskunta turvautui useaan otteeseen Bladhin taloudelliseen asiantuntemukseen. Bladh oli Anders Chydeniuksen jälkeen luultavasti merkittävin taloudellinen ajattelija Ruotsin ajan Suomessa. Museon Harvinaisuuksiin kuuluvat mm. Bladhin silkkilakana, silkkinen sukkanauha ja silkkinen lompakko.

Kotiseutumuseossa on huomattava paikallisten taiteilijoiden taidekokoelma. Heistä mainittakoon taiteilija ja raatimies Thure Georg Sundell (1864-1924), jonka taulut usein esittävät Kaskisia ja saaristoa kaupungin ulkopuolella.

www.museiportalosterbotten.fi

Kaskö hembygds-museum 40 år

Kaskö Hembygdsförening grundades 1974. Sedan 1981 har museet funnits på sin nuvarande plats, i Rhenströms hus från 1850-talet. Framlidne Arne Karlsson var på sin tid museets drivande kraft. Museet är inrymt i en borgargård som skeppsredaren, fabrikören och handlaren Carl Daniel Rehnström lät bygga i mitten av 1800-talet.

Museet har många rariteter som tillhört superkargören vid svenska Ostindiska kompaniet, industrimannen och kommerserådet Petter Johan Bladh (1746–1816). Han valdes tre gånger till landtagen och var i Kaskö verksam också som skeppsredare. Bladhs släktgård Benvik var en mönstergård med de nyaste uppfinningarna inom jordbruket. Bladh meriterade sig också inom naturvetenskaperna. Storfurstendömet Finland tydde sig flera gånger till Bladhs ekonomiska expertis. Efter Anders Chydenius var Petter Johan Bladh förmodligen den främste ekonomiska tänkaren i Finland under svenska tiden. Till museets rariteter hör bl.a. Bladhs sidenlakan, sidenstrumpeband och sidenportmonnä.

Hembygdsmuseet har också en anseelig samling konst av lokala konstnärer. Bland dem kan nämnas konstnären och rådmannen Thure Georg Sundell (1864–1924) som gjort många målningar med motiv från Kaskö och skärgården utanför staden. (www.museiportalosterbotten.fi)

Isonkyrön arkeologisilla kaivauksilla tavoitteena löytää asuinpaikkoja

Isonkyrön Leväluhdassa, Palojenmäellä ja Rapakkokojenkalliossa tehdään arkeologista inventointia 14.4.-9.5. välisenä aikana. Tutkimukset tekee Helsingin yliopisto. Museoviraston mukaan inventoinnissa tarkastellaan olemassa olevaa ympäristöä ja siihen tallentunutta kulttuuriperintöä. Tuloksia käytetään tietopohjana mm. maankäytön suunnittelussa.

Isonkyrön tutkimuksien pääpaino on

Leväluhdan ympäristössä. Leväluhta on erittäin merkittävä arkeologinen muinaisjäännös. Rautakaudella Leväluhdan lähteisiin on haudattu satakunta vainajaa, eläimiä sekä esineistöä. Inventoinnin tavoitteena on löytää Leväluhdan ympäristöstä aiemmin tuntemattomia rautakautisia asuinpaikkoja. Kustannuksista vastaavat Helsingin yliopisto ja Emil Aaltosen säätiö. (*Museovirasto 7.4.2014*)

Arkeologiska utgrävningar i Storkyro söker boplatser

Under perioden 14.4–9.5 görs arkeologiska inventeringar i Leväluhta, Palojenmäki och Rapakkokojenkallio i Storkyro. Projektet genomförs av Helsingfors universitet. Enligt Museiverket undersöks omgivningen och det kulturarv där finns bevarat. Resultaten används som faktabas bl.a. i planeringen av markanvändningen.

Tonvikten i utgrävningarna i Storkyro

ligger i Leväluhtaområdet. Leväluhta är ett mycket viktigt arkeologiskt forminne. Under järnåldern begravdes ett hundratal människor och djur samt föremål i källorna i Leväluhta. Syftet med inventeringen är att i Leväluhtas omgivning finna tidigare okända boplatser från järnåldern. Utgrävningarna finansieras av Helsingfors universitet och Emil Aaltosen stiftelse. (*Museiverket 7.4.2014*)

Museot ja sosiaaliset mediat

Some-seminaari pidettiin Vaasassa 5.5

Miten pienet museot voivat hyödyntää sosiaalisia medioita parantaakseen näkyvyytään, tehostaakseen markkinointiaan ja käydäkseen vuoropuhelua muiden tahojen kanssa? Voiko kotiseututyötä tehdä myös Facebookin, Twitterin ja blogien avulla?

Työpajaa johtivat Päivi Jokitalo, freelance-kirjastonhoitaja ja Kirtekst – Bibtext -yrityksen perustaja, sekä Cay Irjala, Närpiön kotiseutuyhdistyksen projektipäällikkö. Päivien johdolla saimme tutustua erilaisiin sosiaalisiin medioihin ja niiden käyttömahdollisuuksiin. Cay puolestaan kertoi, miten Närpiön kotiseutuyhdistys on hyödyntänyt sosiaalisia medioita. Hän myös auttoi työpajan osanottajia suunnittelemaan omalle yhdistykselle some-strategiaa.

Työpaja oli kaksikielinen. Tilaisuuden järjesti Kulturarvresursen-hanke yhteistyössä Pohjanmaan museon ja Suomen kirjastomuseon kanssa.

Stundars sommarutställning

Sommarens kulturhistoriska utställning på Stundars uppmärksammar vi virkande, stickande och övriga besläktade tekniker som en i högsta grad levande tradition i Österbotten. Kärnan i utställningen på Hemmergårdens vind sommarens 2014 utgörs av virkade och stickade textilier från Karin Rosendals omfattande textilsamling, bl.a. Korsnäst-röjor, hängslen, penningpungar och kantspetsar. Utställningen kompletteras med material från Stundars egen textilsamling, t.ex. underkjolar, pälshälten, kantspetsar. Utställningen förverkligas i samarbete med Österbottens Hantverk r.f., som också ordnar ett internationellt Sticksymposium i Vörå 29.6 - 5.7.2014. www.stundars.fi

Stundarsin kesänäyttely

Stundarsin kesän kulttuurihistoriallinen näyttely esittelee virkkaus- ja kudontatekniikoita, jotka ovat elävää perinnettä Pohjanmaalla. Näyttely ydin Hemmerintalossa kesällä koostuu Karin Rosendalin tekstiilikokoelmasta, joka sisältää mm. Korsnäsinpuseroita. Näyttelyä on täydennetty tekstiileillä Studarsin omista kokoelmista. Näyttely toteutetaan yhteistyössä Österbottens Hantverk r.f:n kanssa, joka järjestää myös seminaarin Vöyrillä 29.6.-5.7.2014.

www.stundars.fi

Häränsilmäsolkia löytynyt Vanhasta Vaasasta

Kaksi pronssista eläinornamentiikkaa sisältänyttä kupurasolkea on löytynyt Vanhan Vaasan alueelta. Toinen soljista on varsin hyväkuntoinen kun taasen toisesta on vain kaksi palaa jäljellä. Tarkemmat tutkimukset ovat vielä kesken, mutta löytöpaikka ja esineen muotokieli viittaavat siihen, että esineet olisivat viikinkiajalta n. 800-luvulta jKr. Kuva: Kaj Höglund/Pohjanmaan museo

Spännen med ”oxöga” funna i Gamla Vasa

Tvä bronsspännen ornamenterade med dubbla punktckirklar (”oxöga”) han hittats i Gamla Vasa. Det ena spännet är mycket gott skick, av det andra finns bara två bitar kvar. Undersökningen pågår fortfarande, men fyndplatsen och föremålens formspråk antyder att de är från vikingatiden, ungefär 800-talet. Foto: Kaj Höglund/Österbottens museum

SKAIK-hanke kehitti metsien kulttuuriperinnön suojelua

Museovirasto 24.4.2014

Kolme vuotta kestänyt Merenkurkun metsien kulttuuriperinnön suojelua edistänyt suomalais-ruotsalainen hanke ”Skogens kulturarv i Kvarkenregionen” (SKAIK2) on päättymässä. Hankkeessa vahvistettiin metsäalan ja kulttuuriperintöalan viranomais- ja asiantuntijayhteistyötä ja tehtiin tunnetuksi metsien kulttuuriperintöä. Inventointimenetelmien kehitys tuotti erinomaisia tuloksia ja Kyrönmaalta löydettiin ennestään tuntemattomiakin muinaisjäänneksiä.

SKAIK-hanke aloitettiin vuonna 2009 vuoden

mittaisena innovaatioprojektina. Toteuttamisvaihe oli vuosina 2011-2013. Monella tapaa rajoja ylittäneen hankkeen laaja-alainen yhteistyö ja kokemusten vaihto oli uusi aluevaltaus metsien kulttuuriperinnön suojelussa. Hanke oli Botnia-Atlantica -ohjelmaan kuuluva EU-hanke, jonka kansallisesta rahoituksesta vastasi Pohjanmaan liitto Suomessa ja Västerbottenin lääninhallitus Ruotsissa.

Suomessa hankkeen yhteistyökumppaneita olivat Museovirasto ja Metsäkeskus. Mukana olivat myös Metsähallitus, Pohjanmaan museo,

Metsänhoitoyhdistys Etelä-Pohjanmaa, UPM, Metsäliitto, Stora Enso, Metsäkeskus Tapio sekä Kyrönmaan alueen kunnat. Yhteistyötahoina Ruotsissa olivat Västerbottenin museo Uumajasta, Skogsstyrelsen Region Nord, Lyckselen metsämuseo, Skellefteån kunta ja Västerbottenin lääninhallituksen kulttuuriympäristöosasto. Projektissa työskentelivät Museoviraston arkeologit Satu Koivisto ja Vesa Laulumaa.

Hankkeessa rädhdtettiin metsien arkeologisen kulttuuriperinnön säilyttämiseen ja tunnetuksi tekemiseen.

Kyrönmaalla varustettiin opastein yhdeksän helposti saavutettavaa muinaisjäännettä

Hankkeen vuoden 2013 tärkeimpiä tavoitteita oli Kyrönmaan käyntikohteiden opastussuunnitelman toteuttaminen. Käyntikohteiksi valittiin yhdeksän alueelle tyypillistä muinaisjäännettä, jotka ovat näyttäviä, helposti saavutettavia ja joista osa sijoittuu jo valmiin retkeilyreitien varalle.

Reittien suunnittelussa ja toteuttamisessa hyödynnettiin Metsäkeskuksen osaamista. Opastaulujen visuaalisen ilmeen loi graafinen suunnittelija Mikael Nyholm Museovirastosta. Kuvitukset opastauluihin toteutti taiteilija Tom Björklund ja niiden sisällöstä vastasivat SKAIK-projektin tut-

kijat. Opastaulut varustettiin suomen-, ruotsin- ja englanninkielisillä teksteillä. Kyrönmaan käyntikohteet lisättiin valtakunnalliseen Muinaispolut.fi -verkkosivustoon.

Projektet SKAIK utvecklade skyddet av skogarnas kulturarv

Museiverket 24.4.2014

Det treåriga finsk-svenska samarbetsprojektet ”Skogens kulturarv i Kvarkenregionen” (SKAIK2) går mot sitt slut. I projektet förstärktes myndighets- och expertsamarbetet i skogsfrågor och skogarnas kulturarv gjordes känt. Utvecklingen av inventeringsmetoderna gav utmärkta resultat och i Kyrolandet upptäcktes även tidigare okända fornminnen.

Projektet SKAIK inleddes 2009 som ett ettårigt innovationsprojekt. Genomförandet skulle ske

2011–2013. Det breda samarbetet och utbytet av erfarenheter inom det i många avseenden gränsöverskridande projektet var en ny landvinning inom skyddet av skogarnas kulturarv. Projektet var ett EU-projekt inom programmet Botnia-Atlantica. För den nationella finansieringen svarade i Finland Österbottens förbund och i Sverige länsstyrelsen i Västerbotten.

I Finland var projektets samarbetspartners Museiverket och Skogscentralen. Också Forststyrelsen, Österbottens museum, Skogsvårdsförening-

en Södra Österbotten, UPM, Metsäliitto, Stora Enso, Skogscentralen Tapio samt kommunerna i Kyroland deltog i projektet. Samarbetspartners i Sverige var Västerbottens museum i Umeå, Skogsstyrelsen Region Nord, Skogsmuseet i Lycksele, Skellefteå kommun och Västerbottens länsstyrelses kulturmiljöenhet. Inom projektet arbetade Museiverkets arkeologer Satu Koivisto och Vesa Laulumaa.

Projektet tog sikte på att bevara och sprida information om skogarnas arkeologiska kulturarv.

Skyltar visar vägen till nio lättillgängliga fornminnen i Kyrolandet

Till projektets viktigaste mål för 2013 var att göra en skyltningsplan för besöksobjekten i Kyrolandet. Som besöksobjekt valdes nio för området typiska fornminnen som har attraktionsvärde, som är lätta att nå och som delvis ligger vid en redan

existerande friluftsled.

I ruttplaneringen utnyttjades Skogscentralens kunnande. För skyltarnas grafiska formgivning svarade Mikael Nyholm från Museiverket. Illustrationerna gjordes av konstnären Tom Björklund

och för deras faktainnehåll svarade forskarna i projektet SKAIK. Skyltarna har text på finska, svenska och engelska. Besöksobjekten i Kyrolandet införlivades i de nationella webbsidorna Muinaispolut.fi.

Käyntikohteita Pohjanmaan museon toimialueella

Besöksobjekt inom Österbottens museums verksamhetsområde:

- Isokyrö, Lehväluhta / Storkyro, Lehvänluhta
- Isokyrö, Tuomaanmäki / Storkyro, Tuomaanmäki
- Isokyrö, Pakosauna / Storkyro, Pakosauna
- Laihia, Huumuksenmäki / Laihela, Huumuksenmäki
- Laihia, Tuoresaari / Laihela, Tuoresaari
- Laihia, Jätinhaudanmaa / Laihela, Jätinhaudanmaa
- Laihia, Viirikallio / Laihela, Viirikallio
- Vaasa, Vähäkyrön Kaavontönnkä / Vasa, Kaavontönnkä i Lillkyro
- Vaasa, Vähäkyrön Ristimäki / Vasa, Ristimäki i Lillkyro

Polkureittejä Pohjanmaan museon toimialueella

Vandringsrutter inom Österbottens museums verksamhetsområde

- Karijoki, Luolareitti / Bötom, Grottrutten
- Kristiinankaupunki, Susireitti / Kristinestad, Vargrutten
- Maalahti, Järnåldersleden / Malax, Järnåldersleden
- Vöyri, Vitmossens vandringsled / Vörå, Vitmossens vandringsled

Lisätietoja SKAIK-hankkeesta antaa tutkija Satu Koivisto,

puh. 040 128 6294, satu.koivisto@nba.fi

SKAIK-hanke: www.nba.fi/fi/ajankohtaista/kansainvalinen_toiminta/

yhteistyohankkeita/skaik ja www.skaik.eu

Museovirasto: www.nba.fi

Muinaispolut: www.muinaispolut.fi

Metsäkeskus: www.metsakeskus.fi/etela-ja-keski-pohjanmaa

För mer information om projektet SKAIK, kontakta forskare Satu

Koivisto, tfn 040 128 6294, satu.koivisto@nba.fi

Projektet SKAIK: www.nba.fi/fi/ajankohtaista/kansainvalinen_toiminta/

yhteistyohankkeita/skaik och www.skaik.eu

Museiverket www.nba.fi

Fornminnestigar: www.muinaispolut.fi

Skogscentralen www.skogscentralen.fi/etela-ja-keski-pohjanmaa

Asta Erkkilä Vähäkyrö-seurasta palkittiin Suomen kotiseutuliiton kultaisella ansiomerkillä

Vähäkyrö-Seuran Asta Erkkilä palkittiin Suomen Kotiseutuliiton kultaisella ansiomerkillä Savilahtitalossa pidetyssä kotiseutujuhlassa 31.1.2014. Erkkilä on toiminut Vähäkyrö-Seurassa viidellä eri vuosikymmenillä ja hänen tehtävänsä ovat vaihdelleet sihteeristä johtokunnan jäsenyyteen. Vuosina 1993–1998 hän toimi puheenjohtajana ja varapuheenjohtajana 1999–2000. Palkinnon ojensi Kotiseutuliiton uusi toiminnanjohtaja Riitta Vanhatalo. Juhlan musiikillisesta annista vastasivat Savilahden alakoulun kuoro Pikku-Fyrryt ja Vähäkyrön veteraanien veljeskuoro sekä Jorma Koivula harmonikkoineen. Asta Erkkilä on myös ollut Savilahden vanhan koulurakennuksen peruskorjaushankkeissa ja ajamassa rakennusta yhteiseksi kulttuuri- kotiseutu, ja museotaloksi, kertoi yhdistyksen nykyinen puheenjohtaja Reino Paloniemi. Erkkilä on myöskin yksi Vähäkyrön Opaskerhon perustajajäsenistä ja auktorisoitu matkailuopas. Myös Pohjanmaan museo muisti Erkkilään ansiokkaasta urastaan museotyön hyväksi alueella.

Kuva/Bild: Kaj Höglund/
Pohjanmaan museo/Österbottens museum

Asta Erkkilä från Vähäkyrö-seura belönades med Finlands Hembygdsförbunds förtjänsttecken i guld

Asta Erkkilä från Vähäkyrö-seura belönades med Finlands Hembygdsförbunds förtjänsttecken i guld vid hembygdsfesten i Savilahtihuset 31.1.2014. Erkkilä har varit verksam inom Vähäkyrö-Seura under fem decennier och hennes uppgifter har varierat från sekreterare till styrelseledamot. Åren 1993–1998 var hon ordförande och åren 1999–2000 vice ordförande. Priset överräcktes av Hembygdsförbundets nya verksamhetsledare Riitta Vanhatalo. För musiken på festen svarade Savilahti lågstadieskolas kör Pikku-Fyrryt och Lillkyro veteraners brödrakör samt Jorma Koivula på dragspel. Asta Erkkilä har också varit aktiv i renoveringen av den gamla skolbyggnaden i Savilahti och inom initiativet för att göra byggnaden till ett gemensamt kultur-, hembygds- och museihus, berättade föreningens nuvarande ordförande Reino Paloniemi. Erkkilä är också grundande medlem i Lillkyros guideförening och är själv auktoriserad guide. Också Österbottens museum ihågkom Erkkilä för hennes förtjänstfulla arbete för regionens museiverksamhet.

Vaasan Merimuseon Unto Lintala palkittu Pohjanmaan liiton kulttuuripalkinnolla

Pohjanmaan liiton kulttuurilautakunta on jakanut palkinnon maakunnan suomenkielistä kulttuuria edistäneille kahdelle taholle. Tämänvuotiset kulttuuripalkinnot saivat punkrock-yhtye Klamydia ja Vaasan seudun merenkulkuhistorian puolesta työskennellyt Unto Lintala. Kulttuurilautakunta perustelee Klamydian palkitsemista yhtyeen vuodesta 1988 yhtäjaksoisesti jatkuneella menestyksekkäällä musiikkiuralla ja mm. sillä, että Klamydia on keikoillaan tehnyt selväksi, että tulee Pohjanmaalta. Unto Lintalan palkitsemista perustellaan Merenkurkun merenkulkuhistorian puolesta toimimisella. Lintala on ollut Vaasan Merihistorian Yhdistyksen puheenjohtajana sen perustamisesta vuonna 1981 lähtien. Hän on myös Vaasan Merimuseon perustajia. (YLE 4.11.2013)

Kuva/Bild: Kaj Höglund/
Pohjanmaan museo/Österbottens museum

Unto Lintala från Vasa Sjöhistoriska museum fick Österbottens förbunds kulturpris

Österbottens förbunds kulturnämnd har delat ut två pris för främjande av finskspråkig kultur. Årets kulturpris gick till punkbandet Klamydia samt Unto Lintala för hans insats till förmån för Vasaregionens sjöfartshistoria.

Kulturnämnden motiverar Klamydias pris med gruppens framgångsrika musikkarriär allt sedan 1988 och med att gruppen på sina spelningar också gör det klart att den kommer från Österbotten.

Unto Lintalas pris motiveras med hans insatser för Kvarkens sjöfartshistoria. Lintala har varit ordförande för Vasa sjöhistoriska förening allt sedan den grundades 1981. Han hör också till grundarna av Vasa sjöhistoriska museum. (YLE 4.11.2013)

Ilmailumuseoyhdistyksen Jukka Nisula palkittiin pronssisella ansiomerkillä

Jukka Nisula on Feeniks-lehden toimittajana ollut kehittämässä lehteä jäsenlehdessä ilmailuhistorialiseksi erikoisjulkaisuksi, jonka artikkelien laatu on korkealuokkaista ja arvostettua. Jukan vapaaehtoisena tekemä työ erityisesti Pohjanmaan ja keskisen Suomen ilmailuhistoriallisten tapahtumien taltioinnissa ja niistä kertovien artikkelien tuottamisessa on ollut erityisen merkittävää. (Ilmailumuseoyhdistys ry 13.4.2014 <http://www.imy.fi/>)

Jukka Nisula från Ilmailumuseoyhdistys ry belönades med förtjänsttecken i brons

Som redaktör på tidningen Feeniks har Jukka Nisula utvecklat tidningen från ett medlemsblad till en luftfartshistorisk specialpublikation med högklassiga och ansedda artiklar.

Jukka har tecknat ner och skrivit artiklar om luftfartshistoriska händelser särskilt i Österbotten och Mellersta Finland. Detta frivilliga arbete har varit särskilt betydande. (Ilmailumuseoyhdistys ry 13.4.2014 www.imy.fi/)

Napuen taistelun 300 v. muistovuosi

8.-10.8.2014 järjestettävä ”Elämää sodassa ja rauhassa” – tapahtuma Isossakyrössä

Tavoite on tuoda 1700-luvun elämää, tapoja ja kulttuuria eri keinoin kaikenikäisten nykypäivän ihmisten tietoisuuteen. Paitsi Napuen taistelunaikaista veristä ja raskasta historiaa, myös muuta 1700-luvun elämään liittyvää kulttuuria ja historiaa tuodaan esille

monin tavoin. Kansainvälinen historiabarrastajien leiri pystytetään Vanhan kirkon lähistölle Kyrönjoen rannalle ja yleisöllä on koko viikonlopun ajan tilaisuus tutustua sotilasleirin elämään. Leirissä eletään 1700-luvun tapaan.

Napuen taistelu-näytös esitetään Pappilanvainiolla lauantaina 9.8.2014. Näytös kestää tunnin.

Lauantaina 9.8. kuullaan kirjailija Kaari Utrion esitelmä aiheesta ”Naiset ja lapset historian sodissa” Vanhassa kirkossa

8.-10.8.2014 tapahtumassa on historiallisten sotilaiden lisäksi tärkeässä roolissa markkinoille saapuvat käsityöläiset. Markkinoilla on myyntipaikka noin 150:lle käsityöläiselle. Viikonlopun aikana on tapahtuma-alueella erilaisia vanhan musiikin esityksiä sekä viehättävää tanssia 1700-luvulta.

300-årsminne av slaget vid Napo

Storkyro 1700-tals Marknad - ”Livet i krig och fred” evenemang den 8.-10. augusti 2014

Målet för evenemanget är att på olika sätt presentera livet och kulturen på 1700-talet för människor i olika older. Förutom den blodiga och munga historien av slaget vid Napo presenteras även annat om livet på 1700-talet. Hundratal nordiska och ryska historieentusiaster återskapar slaget vid Napo på lördagen den 9. augusti.

Kaari Utrios föredrag ”Kvinnor och barn i historiska krig” hölls samma dag 9.8. i Storkyro Gamla kyrka.

I 1700-talsmarknaden deltar cirka 150 hantverkare. På marknaden demonstreras flera gamla hantverksmetoder. Två språkiga ”Tidsresor” för barn arrangeras. Flera historiska utställningar t.ex. Björkö Märtes Gårdsmuseums textil utställning. Konserter och gudstjänst på ett 1700-tals sätt i Gamla kyrkan m.m.

Battle of Storkyro 300 years anniversary

Isokyrö 18th Century market Fair -”Life in War and peace” 8-10th August 2014

The whole week end is full of 1800th Century events. Some 150 artisans gather to sell their products on the Market Fair and on the 9th of August Historical troops are to reconstruct the Battle of Storkyro. The soldiers camp is situated by the river Kyrö. There will also be exhibitions, concerts, historical tours, old working methods etc.

Isonkyrön kotiseutumuseolla esitellään museon kokoelmien ohessa entisaikain kotoisia askareita. Avoinna kesäkuun puolesta välistä elokuun puoliväliin ke-pe klo 11-18, la-su 11-16. Muina aikoina sopimuksen mukaan. Museotie 4, 61500 Isokyrö. Puh 06-471 3084, 050 521 6152. Lisätietoja: www.museiportalosterbotten.fi/museot-a-omuseol/69-isonkyron-kotiseutumuseo-ja-karoliinikeskus

Asemiesmuseossa Pohjankyröntalossa esitellään sotiemme historiaa Nuijasodasta viime sotiin saakka. Avoinna heinäkuussa sunnuntaisin klo 12-15 ja paikkakunnalla olevien tapahtumien aikana sekä sopimuksen mukaan. Pohjankyrön talo, Lukkarinmäentie 1, 61500 Isokyrö. Puh 0400 662 205 ja 050 514 0506. Lisätietoja: www.museiportalosterbotten.fi/museot-a-omuseol/70-isonkyron-asebiesmuseo

Vanhan kirkon makasiinissa on tekstiilinäyttely, joka on paljon enemmän kuin pelkkä tekstiilinäyttely. Esillä on Björköns Märtes Gårdsmuseon värikkäitä tekstiileja, esineistöä ja kuvia. Näyttelyä elävöittää kädentaitajien työnäytökset, osin sellaisista kädentaidoista, joissa nykyihmisille onkin melkoisesti ihmeteltävää! Björköbyläläisillä on myös historiansa Isonvihan ajoilta: mm. venäläisten laivasto talvehti saarella, jossa on edelleen nähtävissä luonnon kiviunitit, joilla joukot laittoivat ruokaa ja lämmittelivät.

Sunnuntain 10.8. Vanhan kirkon jumalanpalvelus toimitetaan vuoden 1686 kaavan mukaan, virret v. 1701 virsikirjasta ja Raamatun teksti v. 1642 käännöksestä. www.1700-lmarkkinat.net/fi

Mariedalin Pappilassa kahvilan yhteydessä on esillä tehtailija, kelloseppä C.O.Glasbergin elämäntyöstä kertova näyttely elokuussa. Esillä on mm. seinä- ja kaappikello, vellikello, paloruisku ja paljon muuta. Lisäksi kuvia ja työkaluja. Isonkyrön pappila, Pappilanmutka 1, 61500 Isokyrö.

Orisbergin toimintakeskus esittelee ”Vihasta vapauteen”-näyttelyssä Orisbergin ruukinkartanon vaiheita Napuen taistelun aikaan elokuussa (la-su klo 12-18 ja ryhmille sopimuksen mukaan, Åbergintie 38, 61560 Orisberg, Puh 040-511 9599)

Museoiden vuoden 2014 harkinnanvaraiset valtionavustukset Pohjanmaan museon toiminta-alueella

Museovirasto myönsi avustuksina 599 000 € (viime vuonna 639 000 €) valtionosuuden ulkopuolella olevien museoiden hankkeisiin. Avustusta haki 188 museota (viime vuonna 206), ja se myönnettiin 131:lle (viime vuonna 155:lle). Ammatilliset museot saivat 586 000 € (viime vuonna 647 000) innovatiivisiin hankkeisiin. Myöhemmin jaettaviin kokeiluhankkeisiin myönnetään 15 000 €. Yhteensä 1 200 000 € myönnettiin valtionavustuksiin. 37 000 € euroa kohdentui Pohjanmaan museon alueen museoille (viime vuonna 46 000 €). Lisäksi Jurva-Seura sai 4500 €

Vuoden 2014 avustukset / Understöd för året 2014:

- Karijoki, Karijoen kunta/Karijoen kotiseutumuseo. 6000 € museon pääarakennuksen julkisivulaudoituksen kunnostamiseen ja pihan tasoittamiseen.
- Kronoby, Kronoby hembygdsförening r.f./Tolvångårdens hembygdsmuseum. 6000 € museon pääarakennuksen ulkokaton ja savupiipun kunnostamiseen.
- Teuva, Teuva-Seura ry/Teuvan Museo, 6000 € tuulimyllyn korjaukseen ja kokoelmien digitointiin.
- Vaasa, Suomen kirjastomuseoyhdistys ry - Finlands biblioteksförening rf/Suomen kirjastomuseo. 2000 € Murha museossa -hankkeen toteuttamiseen
- Vaasa, Vaasan Merihistorian Yhdistys ry - Vasa Sjöhistoriska Förening rf/ Vaasan Merimuseo 5000 € murto- ja palohälytysjärjestelmän hankintaan sekä lukkojen uusimiseen.
- Vaasa, Vaasan Veteraaniautoseura - Vasa Veteranbilssällskap ry/Vaasan auto- ja moottorimuseo. 5500 € tallentavan valvontajärjestelmän hankkimiseen
- Vaasa/Vasa, Föreningen Brage i Vasa rf/Brages friluftsmuseum. 3500 € aitan ja hevoskierron kattojen kunnostamiseen
- Vaasa/Vasa, Österbottens Förvarsgille rf/Krigsveteransmuseet i Vasa. 3000 € näyttelyn uusimiseen

Lisätietoja: Museovirasto ja Kaj Höglund, Pohjanmaan museo

Museiverkets behovsprövade statsunderstöd för museer 2014 inom Österbottens museums verksamhetsområde

I år utdelade museiverket ett understöd på 599 000 € (förra år 639 000 €) till museerna, varav 37 000 € (förra år 46 000 €) delades ut i Österbottens Museums verksamhetsområde). Professionella skötta museer fick 586 000 (förra år 647 000 €) för innovativa projekt.

Jurva-Seura fick understöd 4500 € för digitalisering, arkivering och inventering av foron. Tikanojas konsthem och Kuntsi museum för modern konst fick inno-

vativt pengar för Pop up – museum projekt 7000 €.

Tillsammanlagt Museiverket fick 1 200 000 för statsunderstöd av vilka 15 000 € väntar ännu delning för experimentära projekt.

Den genom snittliga storleken på understöder inom Österbottens museums område var 4625 € (år 2013 4181 €). I hela Finland var genomsnitt summan 4455 €. Storleken på understöden varierade mellan 3000 och

6000 € (förra år mellan 1400 € och 6500 €). I Österbottens museums område fick 11 museer statsunderstöd. Fyra (4) blev utan (Förra år 11 museer fick understöd och 3 blev utan). Av de som undersökte fick 67 % stöd. **Tillägsinformation:** Museiverket och Kaj Höglund, Österbottens museum

Huom. tarkista tilanne Museoviraston sivulta www.nba.fi Obs. se Museiverkets sidor www.nba.fi

Museoviraston avustukset vuodelle 2015 haettavissa jälleen syksyllä

Haettavissa ovat: museoiden harkinnanvaraiset valtionavustukset, valtionavustukset museoiden innovatiivisiin hankkeisiin, avustus suomalaisen kulttuuriperinteen tallentamiseen, rakennusten entistämisavustukset, tuki muinaisjäännoalueiden hoitoon sekä perinnelaivojen korjaus- ja entistämisavustukset. Avustusten hakuaika päättyy 31.10.2014. Avustukset myönnetään edellyttäen, että eduskunta hyväksyy valtion vuoden 2015 talousarvioesityksen.

1. Museoiden harkinnanvaraiset valtionavustukset

Avustukset on tarkoitettu kuntien, yhdistysten ja säätiöiden ylläpitämien museoiden hankkeiden tukemiseen mukaan lukien museorakennusten kunnostaminen. Avustuksia ei myönnetä valtionosuutta saaville museoille. Lisätietoja avustuksesta saa puh. 040 128 6006 ja 040 128 6138 ja <http://www.nba.fi/fi/harkvaravustukset>

2. Valtionavustukset museoiden innovatiivisiin hankkeisiin

Avustukset on tarkoitettu päätoimisesti hoidettujen museoiden omiin tai muiden toimijoiden kanssa yhteistyössä toteutettaviin hankkeisiin. Lisätietoja avustuksesta saa puh. 040 128 6009, 040 128 6138 ja <http://www.nba.fi/fi/innovatavustukset>

3. Avustus suomalaisen kulttuuriperinteen tallentamiseen ja tutkimiseen

Lisätietoja avustuksesta saa puh. 040 128 6015, 040 128 6006 ja

Museiverkets behovsprövade understöd för år 2015 kan ansökas i hösten

Understöd som kan sökas: behovsprövade statsunderstöd för museer, statsunderstöd för innovativa projekt vid museer, understöd för dokumentation av det finländska kulturarvet, understöd för restaurering av byggnader och för skötsel av fornminnesområden samt reparations- och restaureringsstöd för traditionsfartyg. Ansökningstiden för understöden upphör 31 oktober 2014. Understöden beviljas under förutsättning att riksdagen godkänner statens budgetförslag för år 2015.

1. Behovsprövade statsunderstöd för museer

Understöden är avsedda för projekt vid museer för vilka kommuner, föreningar eller stiftelser är huvudmän inklusive projekt för renovering av museibyggnader. Understöd beviljas inte till museer som får statsandelar. Mer information: tfn 040 128 6006, 040 128 6138 och http://www.nba.fi/sv/understod/behovsprövade_statsunderstod

2. Statsunderstöd för innovativa projekt vid museer

Understöden är avsedda för museer som drivs på heltid. Projektet kan genomföras i egen regi eller i samarbete med andra aktörer. Mer information: tfn 040 128 6009, 040 128 6138 och http://www.nba.fi/sv/understod/understod_for_innovativa_projekt

3. Understöd för dokumentation av det finländska kulturarvet

Mer information: 040 128 6015, 040 128 6006 och http://www.nba.fi/sv/understod/understod_for_kulturarvet

<http://www.nba.fi/fi/kulttuuriperinneavustus>

4. Rakennusten entistämisavustukset ja tuki muinaisjäännoalueiden hoitoon

Avustukset on tarkoitettu rakennussuojelulain (60/1985) tai rakennusperinnön suojelemisesta annetun lain (498/2010) nojalla suojeltujen sekä muiden kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten korjauksiin. Avustuksia myönnetään yksityisille tai yhteisöille. Kunnat voivat hakea avustusta vain, mikäli kohde on lain nojalla suojeltu. Tukea myönnetään myös muinaismuistolain (295/1963) mukaisten kiinteiden muinaisjäännoesten hoitoon. Lisätietoja avustuksesta saa puh. 040 128 6313 ja <http://www.nba.fi/fi/entavustus>

5. Perinnealusten entistämisavustukset

Lisätietoja avustuksesta saa puh. 040 128 6273 ja http://www.nba.fi/fi/avustukset/perinnelaiva_avustukset. Hakemus täytetään Internetissä http://www.nba.fi/fi/avustukset/perinnelaiva_avustukset/hakulomake

Hakulomakkeita saa Museovirastosta puh. 040 128 6145 (avustukset 1-3) ja puh. 040 128 6242 (avustus 4). Lomakkeet ovat tulostettavissa myös Museoviraston verkkosivuilta. Hakemukset on toimitettava Museovirastolle viimeistään 31. loka-kuuta 2014 osoitteella Museovirasto, PL 913, 00101 Helsinki. Postileiman päiväys riittää. *Muistakaa tarkistaa, että museonne säännöt ovat kunnossa!*

4. Understöd för restaurering av byggnader och för skötsel av fornminnesområden

Understöden är avsedda för reparation av byggnader som skyddas med stöd av byggnadsskyddslagen (60/1985) eller lagen om skyddande av byggnadsarvet (498/2010) och andra kulturhistoriskt värdefulla byggnader. Understöd beviljas till enskilda eller samfund. Kommuner kan söka understöd om objektet är skyddat med stöd av lag, men inte i annat fall. Mer information: tfn 040 128 6313 och <http://www.nba.fi/sv/understod/restaureringsbidrag>

5. Reparations- och restaureringsstöd för traditionsfartyg

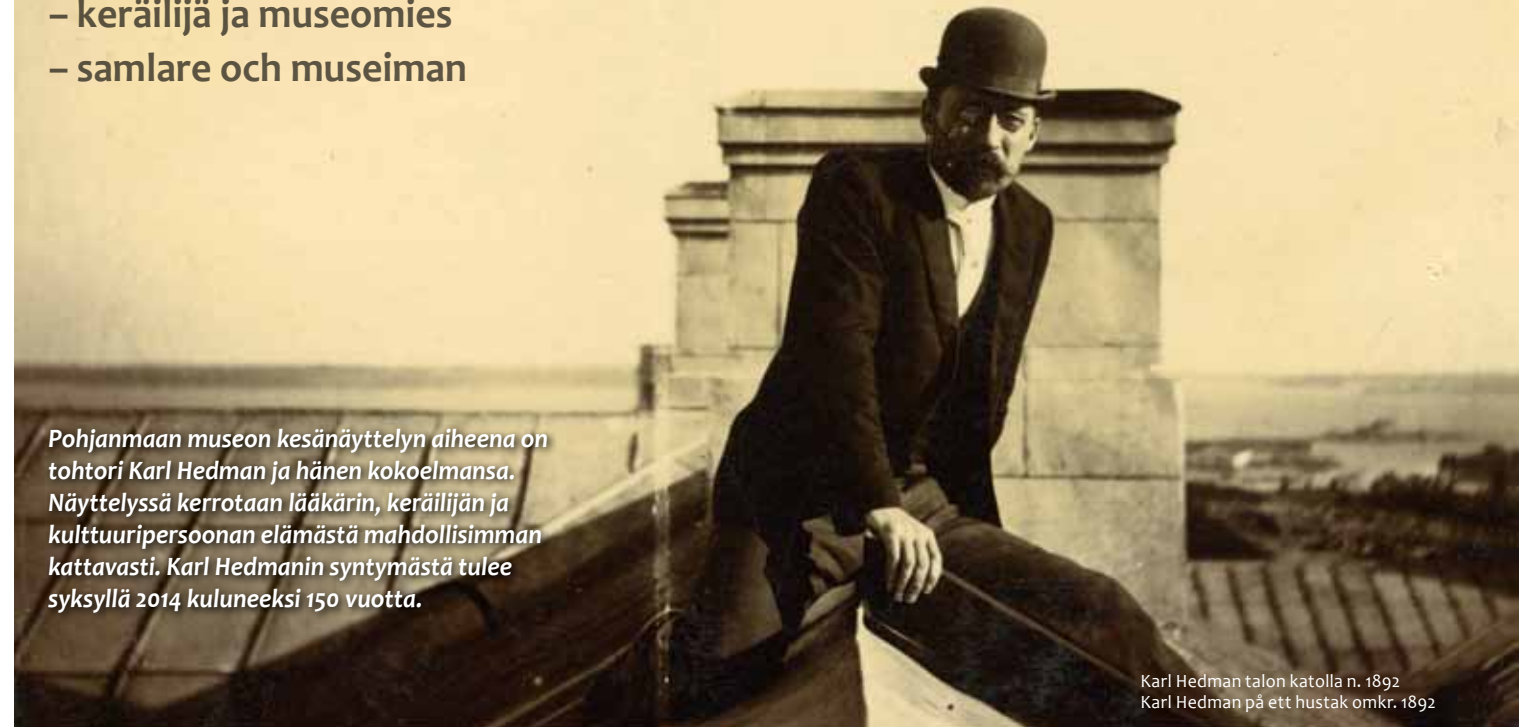
Mer information om understöd: tfn 040 128 6273 och http://www.nba.fi/sv/understod/understod_for_traditionsfartyg Ansökan ifylls på webbadressen http://www.nba.fi/sv/understod/understod_for_traditionsfartyg/ansokan

Ansökningsblanketter kan fås från Museiverket, tfn 040 128 6145 (understöd 1-3) och tfn 040 128 6242 (understöd 4). Blanketterna kan även skrivas ut på Museiverkets webbplats. Ansökningarna ska sändas till Museiverket senast 31 oktober 2014 på adressen Museiverket, PB 913, 00101 Helsingfors. Poststämpelns datum räcker. *Se till att ert museums stadgar är i skick!*

Karl Hedman

– keräilijä ja museomies
– samlare och museiman

Pohjanmaan museon kesänäyttelyn aiheena on tohtori Karl Hedman ja hänen kokoelmansa. Näyttelyssä kerrotaan lääkärin, keräilijän ja kulttuuripersoonan elämästä mahdollisimman kattavasti. Karl Hedmanin syntymästä tulee syksyllä 2014 kuluneeksi 150 vuotta.

Karl Hedman talon katolla n. 1892
Karl Hedman på ett hustak omkr. 1892

Museon vihkiäiset Marianpuistossa 28.6.1930 –
Museets invigning i Mariepark 28.6.1930

Näyttely alkaa Hedmanin syntymästä 23.9.1864. Ensimmäisessä osiossa valotetaan hänen taustaansa, sukuaan, opintojaan ja avioliittoaan Elin Hasselblatin kanssa ja esitellään avioparin ensimmäistä yhteistä kotia.

Näyttely etenee kertoen Karl Hedmanin keräilyinnostuksen alkamisesta. Jo koulupoikana Hedman kuuli kertomuksia suvustaan ja kiinnostui sukututkimuksesta. Hedman osti ensimmäisen öljymaalauksensa opiskeluaikanaan Helsingistä. Ensimmäinen esine oli kullattu peilipöytä Tottesundista.

Pohjanmaan historiallisen museon yhdistys perustettiin 1895. Hedman valittiin yhdistyksen hallitukseen 1899 ja taloudenhoitajaksi 1903. Hän vaikutti suuresti museoyhdistyksen toimintaan ja oli mukana keräilykohteita valittaessa. Näyttelyssä voi tutustua ajokaluhiin, hevosvaljaiden osiin, talonpoikaistuoleihin, rukkeihin ja rukinlapoihin. Nämä kaikki ovat esineitä, joita kerättiin runsaasti museon kokoelmiin Hedmanin aikana.

Karl Hedmanin yhteiskunnallisesta aktiivisuudesta ovat osoituksena useiden yhdistysten jäsenyydet. Hedman seurasi historia- ja kulttuurialaa jäsenenä mm. Suomen Taideyhdistyksessä, Svenska litteratursällskapetissa, Suomen Muinaismuistoyhdistyksessä ja Sukututkimusseurassa. Hän kuului myös vapaamuurarijärjestöön ja oli mukana Vaasan 300-vuotisjuhlatoumikunnassa.

Hedman valmistui lääketieteen lisensiaatiksi 1895 Helsingin yliopistosta, samana vuonna hän alkoi harjoittaa yksityispraktiikkaa kotikaupungissaan Vaasassa.

Vuonna 1910 hänet valittiin toiseksi kaupunginlääkäriksi sekä Vaasan puuvillatehtaan ja rautateiden lääkäriksi. Näyttelyyn on sisustettu Hedmanin lääkärin vastaanottohuone vuodelta 1930.

Näyttelyssä saa tietoa myös museorakennuksen synnystä ja sen hienoista vihkiäisistä. Tasavallan presidentti Lauri Kristian Relander vihki uuden museorakennuksen 28.6.1930. Hedmanit muuttivat rakennuksen yläkertaan kerrokseen, jonne myös Hedmanin lääkärinvastaanotto avattiin. Kahteen alempaan kerrokseen asetettiin esille museoyhdistyksen suuret kokoelmat. Uuteen museorakennukseen valmistui myös ns. vapaussodan muistohalli, koska Hedman halusi kunnioittaa pohjalaisten vapaussankarien muistoa 1918 sodassa.

Karl Hedmanin taiteen keräilystä näyttelyssä kertovat useat kotimaiset ja ulkomaalaiset taideteokset. Hedmanin monet taidehankinnat syntyivät erilaisten välikäsen ja neuvonantajien kautta. Ensimmäisenä taideoppaana Hedmanilla oli lankonsa Emil Hasselblatt, myöhemmin helsinkiläisestä taidekauppiaasta Gösta Stenmanista tuli hänen tärkein neuvonantajansa.

Näyttelyssä kerrotaan myös Hedmanin säätiön synnystä. Säätiö perustettiin 1931, Hedmanin terveyden alkaessa heiketä. Näyttely päättyy Hedmanin kuolemaan, 29.4.1931 ja hautajaisiin 4.5.1931.

Teksti: Minna Vibla

Temat för Österbottens museums sommarutställning är doktor Karl Hedman och hans samlingar. Utställningen tecknar med bred pensel en bild av denne läkares, samlares och kulturpersons liv. I höst har det förflutit 150 år sedan Karl Hedman föddes.

Rukinlavat ja vyyhdinpuut museon vanhassa perusnäyttelyssä - Flagabräden och nystkronor i museets gamla basutställning

Elin Hedman ja hopeakaappi n. 1933 –
Elin Hedman och silverskåpet omkr. 1933

Lääkärin vastaanottohuone uudessa museorakennuksessa 1930 –
Läkarmottagningsrummet i den nya museibygnaden 1930

Reet, länget ja silankaaret museon vanhassa perusnäyttelyssä –
Slädar, rankor och selkran i museets gamla basutställning

Utställningen börjar från Hedmans födelse 23.9.1864. Den första delen belyser hans bakgrund, släkt och studier samt äktenskapet med Elin Hasselblatt och makarnas första gemensamma hem.

Därefter presenteras Karl Hedmans samlarintresse och hur det fick sin början. Redan som skolpojke hörde Hedman berättelser om sin släkt och fattade intresse för släktforskning. Sin första oljemålning köpte han under studieåren i Helsingfors. Det första föremålet var ett förgyllt spelbord från Tottesund.

Föreningen för Österbottens historiska museum grundades 1895. Hedman valdes in i styrelsen 1899 och blev föreningens kassör 1903. Han hade stort inflytande på museiföreningens verksamhet och deltog i valet av samlingsobjekt. På utställningen visas körredskap, delar av seldon, allmogestolar, spinnrockar och rockblad. Alla dessa är föremål som museet i stora mängder införlivade i sina samlingar under Hedmans tid.

Karl Hedmans medlemskap i talrika föreningar vittnar om hans samhällseliga aktivitet. Som medlem i bl.a. Finska Konstföreningen, Svenska litteratursällskapet, Finska Fornminnesföreningen och Genealogiska Samfundet i Finland följde han utvecklingen på historie- och kulturfältet. Han hörde också till frimurarna och var medlem i festkommittén för Vasas 300-årsjubileum.

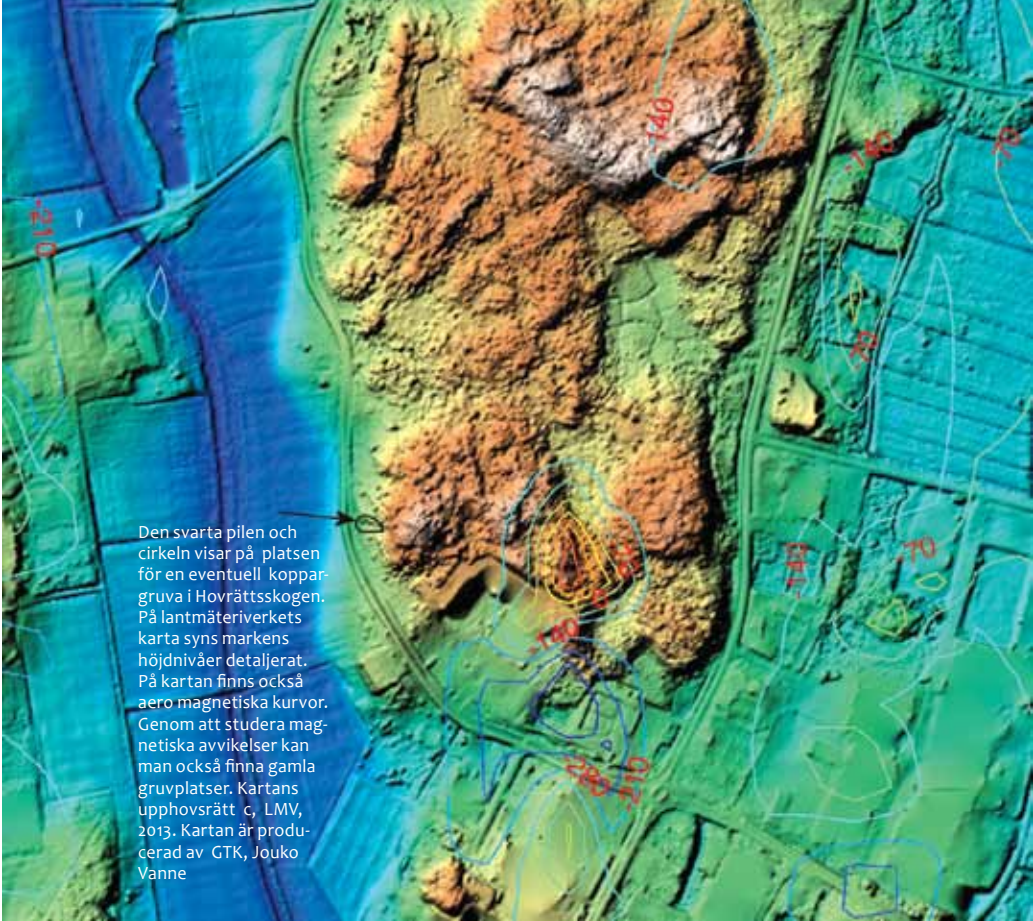
Hedman blev medicine licentiat från Helsingfors universitet 1895 och samma år öppnade han också sin privatpraktik i hemstaden Vasa. År 1910 valdes han till andra stadsläkare och läkare för bomullsfabriken och järnvägen i Vasa. Hedmans mottagningsrum från 1930 har återinretts som en del av utställningen.

Utställningen berättar också om museibygnadens tillblivelse och dess ståtliga invigning. Republikens president Lauri Kristian Relander invigde den nya museibygnaden 28.6.1930. Familjen Hedman flyttade in på översta våningen där också Hedmans läkarmottagning öppnades. På de två nedre våningarna visades museiföreningens gedigna samlingar. I den nya museibygnaden fanns också en sal med namnet frihetskrigets minnessal, eftersom Hedman ville hedra de österbottniska frihetshjältarnas minne i kriget 1918.

Utställningens talrika inhemska och utländska konstverk vittnar om Karl Hedmans konstsamlande. Hans konstförrärv skedde ofta via olika mellanhänder och rådgivare. Hedmans första vägledare inom konsten var svågern Emil Hasselblatt; senare blev den helsingforsiska konsthandlaren Gösta Stenman hans viktigaste rådgivare.

Utställningen berättar också om hur Hedmanska stiftelsen blev till. Stiftelsen grundades 1931, då Hedmans hälsa började svikta. Utställningen slutar vid Hedmans död 29.4.1931 och begravning 4.5.1931.

Text: Minna Vibla

Den svarta pilen och cirkeln visar på platsen för en eventuell koppargruva i Hovrättsskogen. På lantmäteriverkets karta syns markens höjdnivåer detaljerat. På kartan finns också aero magnetiska kurvor. Genom att studera magnetiska avvikelser kan man också finna gamla gruvplatser. Kartans upphovsrätt ©, LMV, 2013. Kartan är producerad av GTK, Jouko Vanne

En av de viktigaste milstolparna i bergbrytningen i Finland var upptäckten av malmfyndigheten i Outokumpu 1910. Upptäckten innebar samtidigt starskottet för den moderna gruv- och verkstadsindustrin i Finland. Outokumpumalmen hade också en stor samhälls-ekonomisk betydelse: det var framför allt tack vare den som Finland som enda land i världen kunde återbeta- lara sitt krigsskadestånd efter andra världskriget.

I Geologiska forskningscentralens (GFC) offentliga gruvregister finns uppgifter om praktiskt taget alla gruvor i Finland från 1530 framåt. I registret ingår också sådana gruvor och bruk som idag ligger utanför landets gränser, såsom gruvorna på Karelska näset, i Ladoga-karelen och Petsamo. (Puustinen, K. 2003.) Dessutom har GFC upprättat en nationell referensdatabas över samtliga historiska gruvplatser (Saltikoff 1984). I databasen ingår även små kända malmfyndigheter samt gamla gruvor. Uppgifterna samlades in huvudsakligen från litteratur och arkiv, men även experters minnesuppgifter användes. (Saltikoff et al. 1994.)

Uppgifterna om de äldsta gruvorna är mycket knapphändiga. Vi vet att karbonat- eller kalksten har brutits och bränts allt sedan medeltiden för att användas som kalkbruk i kyrkor och slott och som kalkfärg på innerväggar. De första tidiga karbonatstensgruvorna var förmodligen verksamma redan på 1000-talet, men uppgifterna om deras läge och om brytningen är bristfälliga. I den första egentliga karbonatstensgruvan i Förby i sydvästra Finland inleddes gruvdriften 1329 och på 1520-talet levererades kalk från Finland till bygget av kungliga slottet i Stockholm. (Puustinen, 2004.) Uppgifterna om övriga industrimineralsgruvor är ännu knapphändigare men vi vet att kvarts och fältspat bröts åtminstone redan på 1700-talet. Kvarts behövdes för glastillverkning, kalkbränning och järntillverkning, fältspat för porslinsstillverkning. Till de förmodligen äldsta metallgruvorna hör Remojärvi (1525), Ojamo

Om gruvindustrin i Österbotten och Södra Österbotten

(1533), Näs (1556), Vestlax (1558), Markby (1558), Markajärvi (1558), Ingesson (1561) och Vittinki (1563). (Puustinen, K. 2003.)

Allmänt om Finlands gruvhistoria

Gruvindustrins utveckling i Finland kan delas in i perioder som följer landets statliga historia och internationella ställning och självfallet också den allmänna ekonomiska utvecklingen. Ett särdrag under svenska tiden före 1808 var att kronan hade ensamrätt till malmer. För gruvverksamheten i Finland under svenska tiden svarade till en början kungen och senare Bergskollegiet som grundades på 1630-talet. Sverige var redan på 1600-talet känt som främsta järnexportör i Europa och även för sina kopparfyndigheter. Svenska staten värdesatte gruvdrift och metallförädling. Kungarna Gustav Vasa och Gustav II Adolf ville att naturrikedomar skulle letas även i Finland. (Puustinen, 2003.) Metallmalmsgruvorna var på den tiden främst små järngruvor samt koppargruvor. Den egentliga driften i dem inföll först på 1700- och 1800-talet. Det var också

Under åren 1530–2013 har det funnits åtminstone 1 040 gruvor i Finland. En klar kulmen infaller 1830–1870 då det som bäst fanns 31 verksamma gruvor under ett kalenderår. En annan betydande uppgångstid kom så sent som 1987 då 59 gruvor var verksamma. (Puustinen 2003.) Den tredje uppgångsperioden pågår just nu. År 2013 fanns det 52 gruvor som regleras av gruvlagen. Av dem var 12 metallmalmsgruvor. (ANM.)

Kalkgruvan i Vindala upptäcktes redan på 1800-talet. Den huvudsakliga produkten är jordförbättringskalk. Det finns förutom kalk också magnesium i grottan. Fabriken kan också producera gödsel. De vida odlingsmarkerna i Södra Österbotten och Österbotten är mycket sura på grund av sulfidlera. Produktionen kan ökas betydligt genom att man kalkar och gödslar åkrarna. Foto: Kaj Höglund

status som skyddsobjekt. Enligt fornminneslagen är historiska gruvor huvudsakligen fredade snarare som platser för mänsklig verksamhet än som naturminnesmärken. Därför bör myndigheterna och allmänheten känna till var de finns för att kunna beakta dem redan i planläggningen och då byggnadsprojekt planeras. (Saltikoff et al 1994.)

De äldsta gruvorna i Södra Österbotten och Österbotten under förindustriell tid 1500–1809

Metallbrytning redan på 1500-talet

Före 1600-talet var gruvverksamheten mycket blygsam i Finland. Järngruvan i Vittinki i Ylistaro kan betraktas som regionens äldsta egentliga gruva. Fyndigheten upptäcktes redan 1563 och brytning pågick i flera repri- ser åren 1659, 1829–1830, 1850 och ännu 1919–1920. Sammanlagt gav gruvan omkring 500 ton malm. Det berättas att det finns totalt 15 gruvschakt på området. Järnmalmens egentliga källa har varit magnetit. Enligt historiska källor var malmen från Vittinki känd redan under kung Erik XIV:s tid. Detta har man slutit sig till utifrån kungens förfrågan 6.3.1563 till Knut Ingesson om dennes malmbrytning i Kyro socken, från vilken Ylistaro senare avskildes som en egen socken. (Puusti- nen, 2004.) Vittinki är känt också under namnet Ho- peavuori och historien om hur fyndigheten upptäcktes och om gruvans olika skeden finns grundligt redovi- sade i källorna om gruvverksamhet vid den tiden. Un- der de ekonomiskt svåra åren 1919–1920 efter första världskriget bröts på prov förutom järnmalm också rodonit i Vittinki för att användas som manganmalm. Rodonit är också känd som en vacker och uppskattad smyckesten. Rodonit sändes även till Rysslands kejsa- rinna i ett skrin av svart marmor. (Laitakari 1962.)

Gruvdrift före 1700-talet

Malmletningen var mycket effektiv i Södra Österbot- ten och Österbotten före 1700-talet. Det fanns många lokala malmletare och till och med från Sveriges kän- daste malmområden kom det malmletare för att un- dersöka fyndigheterna. Malmprover fördes också till Sverige för noggrannare analys. (Turkka 1994.) Från och med 1600-talet betraktades malmletning som en direkt medborgerlig plikt. Även motstånd mot gruv- drift förekom i mindre skala. De prominentaste bor-

garna i Vasa fruktade att den nya gruvverksamheten skulle vara till skada för tjärmarknaden. Det berättas att de på 1660-talet skulle ha sänkt malmprover på väg till Sverige för analys. (Turkka 1994, s. 190.)

Från år 1659 hittar man ett omnämnande om att råd- mannen Johan Matias Holmberg från Vasa bröt malm i Vittinki, och 1676 fick tre köpmän från Vasa privi- legiet att ta gruvan i drift och grunda en järnfabrik. (Puustinen, K. 2003.) Holmberg planerade att grunda en järnfabrik men det förblev bara en dröm, sannolikt på grund av malmens låga järnhalt och ringa mängd. Vid samma tid letades malm också i Simpsiö i Lappo. Geologiskt hör Simpsiö och Vittinki till samma sten- artsbälte som anrikats ur järnkis. Befallningsmannen Johan Forsman i grevskapet Karlborg meddelade 1660 greve Tott om malmundersökningarna i Simpsiö. Man räknade med att hitta silver och koppar. (Turkka 1994, s. 189–190.) Dock visade sig malmen innehålla främst magnetit, ett magnetiskt järnmineral, och mycket små mängder koppar. Enligt gruvregistret bröts malm ofta för bearbetning i Orisbergs bruk och i hyttor åtmins- tone åren 1646, 1660–1663 och 1837. Den gamla gruvans exakta läge är dock okänt. (Puustinen, 2003.) Förutom malmfyndigheterna i Vittinki och Simpsiö kände man också till en mindre malmådra i Rasula i Kuortane. Om den malmen sades att den kunde for- mas med hammare utan att smältas. Det var köpmän- nen Claes Bergh från Vasa som hade hittat malmådran och han fick brytningstillstånd 1721. Strax blev det dock klart att malmen inte innehöll någon koppar utan var svavelhaltig järnmalm. (Puustinen, 2006.)

Från första hälften av 1600-talet till mitten av 1850-talet fanns det flera företag i regionen som sysslade med bergbrytning. Åtminstone ett tjugotal gruvor eller ansatser till gruvor är kända. Gruvorna var små och malmalterna mycket låga. Kända små gruvor fanns i Takaluoma, Välimäki, Välimäenahde, Liuhitari, Isoluoma, Murhakangas och Tervasmäki i Lappo samt i Viikari i Malax och Heroja i Kuortane. Det var särskilt de två bönderna Reini och Knuuttila från Storkyro som försökte få upp rikedomar ur dessa anspråkslösa schakt. Enligt privilegiet borde de ha fått ersättning för sitt arbete, men något arvode utbetalad- es aldrig och deras intresse för bergbrytning dog ut. (Luukko 1945.) I många fall visade det sig senare att bergarterna i området knappt hade några av de förvän- tade metallerna, t.ex. koppar. Om de två järngruvs- schakten i Kuparisari i Lyyskilä i Laihela finns det

mycket lite information. Fyndigheten upptäcktes 1794 och brytningen skedde 1806. Knapphändiga är upp- gifterna också om silvergruvan i Gruvberget omkring en kilometer från Oravais centrum och 200 meter från minnesmärket över slaget i Oravais. (Turkka 1994, s. 177.) Enligt uppgifterna i gruvregistret var det dock en koppargruva vars fyndighet upptäcktes redan på 1700-talet och bröts 1724. (Puustinen, 2003.) Fyn- digheten i Kalsila koppargruva i Kotamäki i Lillkyro upptäcktes och exploaterades drygt hundra år senare, på 1830-talet. Enligt gruvregistret har koppar från alla ovannämnda gruvor utom Orismala järngruva (bryt- ning 1659) anrikats. Var och en av dessa små gruvor gav ungefär lika mycket anrikad malm, 10–14 ton.

Om de gamla gruvorna i Vasa och Korsholm

Enligt historiska källor har det funnits en silvergruva på Skata gård i Runsor i Vasa. Berget på gården bär än idag spår av brytning. (Aalto 2008.) Också i den västra ändan av Hovrättsskogen i Gamla Vasa har det up- penbarligen funnits en koppargruva. Claes Bergh, som misslyckades totalt med gruvan i Rasula i Kuortane (1721), hade 1725 noterat den gamla gruvan på stadens mark något sydost om Vasa södra tullport. (Luukko, 1979, s. 166–168.) Enligt gruvregistret hade det på denna plats funnits snarast en järn- eller blygruva vars fyndighet upptäcktes 1643 men bröts först 1781. Gru- van nära södra tullporten nämns dock ofta i historiska källor. I Vasa stads historia sägs att gruvan i stadens när- het omtalades ännu under stora ofreden. Prover skulle ha undersökts av män ända från Falun. (Luukko 1971, s. 166–169 och 1979, s. 306.) Svenska Falun var känt för sina koppargruvor allt sedan 1200-talet. Dessutom är gruvans eventuella läge utmärkt på kartan bland an- nat i Vesa Aléns inventeringsrapport om Hovrättssko- gen i Gamla Vasa. (Alén 1994.) Under sommaren 2013 gjordes försök att hitta gruvan med hjälp av LIDAR- laserskanning. Skanningen visade ett tydligt propiet område vid den förmodade gruvans läge. I terrängen är groparna svåra att upptäcka på grund av växtligheten.

Också om koppargruvan och kopparhyttan i Kors- holm finns en del skriftligt material bevarat. Gruvan är belägen omkring tre kilometer ostnordost om Smeds- bybacken. Platsen anges i grundkartan med namnet Koppargruvan. Gruvan har tidigare också haft två andra namn: Molnträsket efter det närlägena träsket

med samma namn samt Ingeson efter fogden Hans Ingeson. Gruvan är mycket liten och grund. Malmen har sannolikt brutits genom tillmakning, dvs. upphettning. Gruvan var i drift 1561–1563; enligt historiska källor fanns i Bäckseide (Hyttbäck) också en kopparhytta som samma slottsfogde lät bygga. Uppgifterna om smältning är knapphändiga, särskilt då man knappt heller lyckades utvinna någon kopparmalm. Gruvans ägare, Korsholms kungsgårds fogde Hans Ingeson dömdes därför 1567 till döden genom hängning för den skada han genom oegentlighet tillfogat kronan. (Puustinen, 2008.)

De faktiska mängderna koppar som utvanns ur koppargruvorna är oklar. Situationen är sannolikt densamma för silvergruvorna. Platser som döpts till Silver- eller Guldberget innehöll de facto aldrig dessa ädelmetaller. Det mineral som betraktades som silver var sannolikt ett silverliknande malmineral, blyglans. Också s.k. kattguld har bland vanligt folk ofta misstagits för guld. I alla händelser kan frågan i ljust av den kunskap vi har idag ses som enbart positiv. På den plats som döptes till Guldberget har nämligen sannolikt något metallhaltigt mineral hittats, och idag kan den kunskapen leda till nya fynd eftersom vi har så mycket mer avancerade letnings- och analysmetoder till vårt förfogande.

Snarast järngruvorna spelade en mycket viktig roll i den tidigaste gruvindustrin i Södra Österbotten och Österbotten. Även på annat håll i Finland fanns det klart fler järngruvor än basmetallgruvor. Deras storlek har varierat från kortlivade små schakt till större gruvor där brytning pågick under århundraden och brytningsmängderna uppgick till tiotusentals ton. (Puustinen, 2003.)

Bruken

De finländska brukens glansperiod inföll i slutet av 1700-talet och 1800-talet. Sjö- och myrmalm var på 1800-talet järnbrukens viktigaste om inte rentav enda råvara. Särskilt senare hälften av 1700-talet innebar en blomstringsperiod för bruksverksamheten. De finländska historiska metallbrukens verksamhet är väldokumenterad genom de samtida myndigheternas försorg. Detaljerade uppgifter finns i samlingar som förvaras i Riksarkivet. Totalt har det funnits åtminstone 134 verksamma bruk i Finland. (Puustinen, 2003.)

Bruksindustrin handlade om industriell verksamhet i herrgårdsgregi, ofta i privatpersoners och släkters ägo. Bruken var sin tids metallindustri vars råvara var antingen bergmalm, varav en ansenlig del importerades med skepp från Sverige, eller sjö- och myrmalm från näromgivningen. De egentliga metallsmältverken grundades för att avskilja basmetaller från malmen. Masugnarna använde antingen bergmalm eller sjö- eller myrmalm som huvudsaklig råvara. På många bruk förekom förutom smältning också tillverkning av metallprodukter, dvs. manufaktur. Ett bruk kunde grundas då det beviljades koncession, privilegium. I slutet av svenska tiden använde masugnarna och stångjärns-hamrarna nästan uteslutande svensk bergmalm. Efter-som tillgången till inhemsk råvara inom järnindustrin

Gruvar i Södra Österbotten 1530-2001 i bergartskartan. T. Tervo, GTK 2013.

Teksti: Orisbergs herrgård vid bruk. Foto: Kaj Höglund

var så försvinnande liten var det viktigt att trygga fortsatt import från Sverige, där export av malm och tackjärn i princip var förbjuden. Vid freden i Fredrikshamn garanterades de finländska brukens råvaruimport. (Puustinen, 2004.)

Järnsmide vid Kyro älv och Kimo å

Orisbergs bruk i Storkyro grundades 1676 och var i drift ända in på 1900-talet. Bruket grundades av Vasas borgmästare Jakob Ross, köpman Jakob Mornay och rådmän Henrik Holmberg. Efter att ha undersökt järnmalsfyndigheterna i Vittinki och Orismala beslöt de att grunda bruket vid forsén i Orismala å som rinner ut i Kyro älv. (Virtanen 1998, s. 16.) Då malmens järnhalt hade visat sig vara för låg fick bruket tillstånd att hämta malm från Juvakaisenmaa gruva i Kolari och från Utö i Stockholms södra skärgård. (Puustinen 2004, s. 160–161.)

Importen av bergmalm förlöpte inte alltid problemfritt och de långa transportsträckorna höjde tillverkningskostnaderna kännbart. Orisbergs bruk led under sina första år stor skada på grund av många olyckor. Två av dess malmskepp förläste i Bottniska viken, i en skogsbrand förstördes stora mängder träd avsedda för kolning och våren 1689 svepte en översvämning hela smältverket med sig och slog sönder dammarna.

(Luukko 1945, s. 216–217.) Dessutom producerade gruvan i Vittinki inte tillräckligt mycket malm, varför man måste ty sig till sjö- och myrmalm. Sjömalm togs från Lappajärvi och Kortesjärvi. Enligt uppgifterna lät patron L. M. Björkenheim på Orisberg 1855 dagligen köra 400–500 ton sjömalm och han hade totalt ett par hundra anställda. Lappajärvi gick därför under namnet ”nya Kalifornien”. (Turkka 1994, s. 185.)

Grävning av sandstenklippor till kvarnstenar i Kauhajoki. Foto: J.J. Sederholm 1893. Foto; GTK, Gamla bilder nr. 696

En av Vindalas gamla kalkugnar. Foto: Kaj Höglund 2013

Korsnäs Gruva. Gruvområdet 1972 Foto: Ilkka Laitakari GTK

Hyttorna har varit många, såsom Falanders hyttor i Östermyra och Lagus hyttor i Alavo. Dessutom har man funnit spår efter järntillverkning, t.ex. slagghögar, i Peräseinäjoki, Jalasjärvi, Hytynkoski i Nurmo, Ilmola, Kurikka, Lappo och Kuortane. Dessa hyttor byggdes åt Östermyras patron Falander som år 1800 fick rätt att bygga hyttor och tillsammans med bönderna tillverka järn av myrjärn. (Virtanen 1998.) En av de tidigaste järntillverkningsplatserna i området

fanns i Kortesjärvi. Hyttan i Haaga i Kortesjärvi byggdes 1825. Till en början var verksamheten småskalig eftersom järnet var skört och redskapen i dåligt skick. Efter en lindrig förfallsperiod kom produktionen i Haaga i gång för en kort tid. Det berodde i sin tur på det intresse Lappajärvis prost Fellman visade för järntillverkning. Man visste att han hade haft två hyttor på ön Kärnäsaaris strand i Lappajärvi och en i Alavo. (Turkka 1994.)

Bruksverksamhet förekom också i Östermyra (Seinäjoki) och Kimo samt i Oravais där det fanns en masugn och ett gjuteri. Kimo bruk är en av de äldsta industriella anläggningarna i Finland. Det grundades av den svensk-tyske Peter Heijke 1703. Masugnen i Oravais förnyades 1780 och blev i slutet av seklet Finlands största tillverkare av tackjärn. (Virtanen 1998, s. 28.) Östermyra bruk i Törnävä i Seinäjoki åter hörde periodvis till landets största tillverkare av stångjärn. (Virtanen, 1998, s. 36.) Östermyra grundades av Vasaköpmannen Falander (adlad Wasastjerna). Till fabriken hörde en stångjärnssmedja, en knipphammare, två spikhammare och en klippsax. År 1804 fogades en andra stångjärnssmedja till fabriken. Sin kulmen nådde smidet på 1840-talet och minskade sedan tills fabriken slutligen lades ner 1878. Falander döpte både det område han hyrde av bönder i Seinäjoki och själva bruket till Östermyra uppenbarligen för att de låg öster om Vasa och omgavs av stora myrar. (Luukko 1983.) Hans avsikt var att tillverka största delen av råjärnet av den myrmalm som fanns i myrarna. Järnhalten syntes som ett rostfärgat jordskikt och framgick också av ortnamn såsom Ruostekorpi i Knuuttila i Nurmo och Ruosteneva i Ylijoki-Ämmälänkylä samt Ruostesaari, Ruosteharju och Ruostekoski. Dessutom ville Falander lära traktens bönder att tillverka järn och anställde därför två fackmän från Dalarna i Sverige. De lyckades emellertid inte i sitt uppdrag åtminstone delvis på grund av språksvårigheter och för att man i Dalarna använde bergmalm och inte myrmalm som råvara. Det var känt att bönderna i Lestijokitrakten hade kunnat tillverka järn redan i hundra års tid, och därför tillkal-lades bonden Mikko Määttälä därifrån. De hyttor som 1798 byggdes under hans ledning låg i Könninluoma i Ilmola, Myllyniemi i Peräseinäjoki och Hytynkoski i Nurmo. År 1801 fanns det ett tiotal hyttor som tillverkade tackjärn åt Östermyra. Järnet visade sig visserligen vara av svag kvalitet och för skört. Därför importerades järn från Sverige och till slut övergick bruket helt till svensk bergmalm. Värt att notera är dock att Falanders (Wasastjernas) son Gustaf Adolf Wasastjerna 1825 fick tillstånd av staten att grunda en krutfabrik i Östermyra. (Luukko 1983, s. 279–281.)

Annan gruvdrift i slutet av 1800-talet och på 1900-talet

Den krutfabrik som Gustaf Adolf Wasastjerna grundade 1824 var i drift ända in på 1890-talet. Den kan anses ha en koppling till gruvindustrin eftersom det var Bergsstyrelsen som svarade för tillsynen över verksamheten. Enligt Bergsstyrelsens redovisningar producerade fabriken i Seinäjoki 167 ton krut. (Puustinen, 2003.) Fabriken erbjöd länge arbete åt lokalbefolkningen, och krut från fabriken användes bland annat i bygget av Saima kanal och Finlands första järnvägar.

Malmgruvor på 1900-talet

Regionens viktigaste malmgruva på 1900-talet var blygruvan i Korsnäs. Gruvverksamheten där hade sin upprinnelse i de stenblock med blymalm som malmletaren Gottfrid Pistol hittade 1950. Blygruvan var i drift 1958–1972 med en årsproduktion på upp till 100 000 ton bly. Driften upphörde 1972. Förutom blykoncen-

trat producerade gruvan också apatitkoncentrat som innehöll lantanider, dvs. sällsynta jordmetaller såsom cerium, neodym och lantan. Gruvan i Korsnäs var den enda blygruvan Finland har haft. I Vittinki i Ylistaro bröts järn ännu 1919–1920. I Vittinki finns ett femtontal gruvschakt varav somliga än idag är synliga i terrängen.

Sammandrag

Gruvorna och bruken var de första formerna av industriell verksamhet såväl i Södra Österbotten och Österbotten som i hela Finland. Man vet att järn tillverkades i regionen redan under förhistorisk tid. I Malax har man funnit spår av järntillverkning från järnåldern för 1 500 år sedan. (Virtanen 1998.) I Österbotten och Södra Österbotten har det sedan 1500-talet funnits omkring 40 exploaterade metall- och industriminerals-fyndigheter och järntillverkningsplatser.

Största delen av de gamla gruvorna var metalliska malmfyndigheter som man försökte bryta och anrika med varierande framgång. Enligt gruvregistret har det funnits totalt tolv koppargruvor, varav en eventuellt hade ett smältverk. Därtill har det funnits fyra järngruvor samt en nickel- och en blygruva. Fältspats- och kvartsbrotten har varit talrika, mellan tio och tjugo. Av stor vikt särskilt för jordbruksproduktionen var också karbonatstensbrotten som producerade kalk som användes och fortfarande används lokalt som jordförbättringsmedel. Järntillverkning och bruksverksamhet har förekommit i Orisberg, Östermyra (Seinäjoki), Kimo

och Oravais. Därtill har det funnits talrika hyttor i regionen.

Gruvdriften har långa anor i regionen. Man kunde säga att det i varje kommun i Södra Österbotten och Österbotten har förekommit någon form av bergrelaterad verksamhet. Det har krävt stora mängder segt arbete, tro och stark förlitan på att berget innehåller rikedomar. Och, framför allt, en stark vilja att finna dem. Segheten har inte sviktat ens då malmens kvalitet inte motsvarat förväntningarna. Gruvdriften har dessutom varit mycket mångsidig. En orsak till det ligger i berggrunden och i dess tillblivelse. En del av regionens berggrund har uppstått på forna vulkaniska havsbottenområden där hett och salthaltigt vatten löste och förde med sig metaller och sedimenterade dem på nya ställen som rika fyndigheter. Av havsvattnet sedimenterades dessutom kalkgyttja som förvandlades till kalksten. Därefter utsattes berggrunden för 1 900 miljoner år sedan i orogenesen för högt tryck och hög värme, varvid ädelmetallerna anrikades. Dessutom smalt en del av havssedimenten helt bort och kristalliserades på nytt som djup- och gångbergarter. Av dem har pegmatiterna varit viktiga källor till fältspat och kvarts. Till följd av dessa geologiska processer och de lokala malmletarnas värdefulla arbete känner vi idag till många nya och potentiella malmfyndigheter.

Text: Satu Hietala, Geologiska forskningscentralen

Litteratur

Aalto, A-K. 2008. Inventering av Gamla Vasas nationellt värdefulla landskapsområde.

Vasa stadsplanering

Alén, V. 1994. Inventering av Hovrättsskogen i Gamla Vasa 23.5–22.6.1994,

Österbottens museum.

Härö, E. 1997–2005. Suomen vuoritoimi ja metalliruukit. Internet: www.antskog.fi/ruukit.pdf

Laitakari, A. 1962. Ylistaron Vittingin mangaanisälpä korukivenä jo 100 vuotta sitten.

GEOLOGI 1962. Alkuperäinen lähde: Evert Laine 1952. Suomen vuoritoimi 1809–1884, Helsinki 1952, s. 384–385.

Luukko, A. 1945. Etelä-Pohjanmaan historia III: Nuijasodasta isoonvihaan. Vaasa, Etelä-Pohjanmaan historiatoimikunta, 1945.

Luukko, A. 1971: Vasa stads historia 1 1606–1721. Vasa.

Luukko, A. 1979: Vasa stads historia 2 1721–1808. Vasa.

Puustinen, K. 2003. Suomen kaivosteollisuus ja mineraalisten raaka-aineiden tuotanto vuosina 1530–2001, historiallinen katsaus erityisesti tuotantolukujen valossa. 578 s.

Geologian tutkimuskeskus, arkistoraportti, M 10.1/2003/3. http://weppi.gtk.fi/aineistot/kaivosteollisuus/

Puustinen, K. 2004. Kaivokset ja rautaruukit 1600-luvulla, osa 2:

Rautateollisuuden nousukausi. GEOLOGI 56 (2004) s. 160–161 nro 7.

Puustinen, K. 2006. Suomen vuoritoimi 1700-luvulla. GEOLOGI 58 (2006) s. 103–108.

Puustinen, K. 2008. Korsholman kuparikaivosyritys ja sulatto 1561–1563.

GEOLOGI 60 (2008) s. 190–191.

Saltikoff, B., Laitakari, L., Kinnunen, K. A. ja Oivanen, P. 1994. Helsingin seudun vanhat kaivokset ja louhokset. Geologian tutkimuskeskus, Opas 35. 64 s.

Saltikoff, B. 1997. Malmiesiintymäkortisto. 238 s., 141 liites., 1 levyke. Geologian tutkimuskeskus, arkistoraportti, M10.1/1997/1/12.

Toropainen, V. 2006. Yhteenveto sulfidimalmikaivostoiminnasta Suomessa ja toiminnassa muodostuvista sivutuotteista sekä niiden ympäristövaikutuksista. 58 s.

Geologian tutkimuskeskus, arkistoraportti, S 49/0000/2006/2

Turkka, S. 1994. Pohjalaasten kivikirja. Etelä-Pohjanmaan kalliot ja korukivet.

Lakeuden kivikerho, 1994, 216 s.

ANM, Arbets- och näringsministeriets sidor om gruvindustrin (på finska):

http://www.tem.fi/yritykset/kaivosteollisuus

Virtanen, H-M. 1998. Rautaa Pohjanmaalta. Selvitys Länsi-Suomen ympäristökeskuksen alueen rautaruukeista. Länsi-Suomen ympäristökeskuksen moniste 19/1998.

Keräilijöitä ja kokoelmia

Pohjanmaan luonnontieteelliset kivi- ja mineraalikokoelmat

Pohjanmaan kiviset aarteet ovat huomattavat, ainakin jos katsotaan museokokoelmien määrää. Esimerkkinä **Pohjanmaan museon** luonnontieteellisiin kokoelmiin kuuluu kivi- ja mineraalikokoelma, jossa on 1200 mineraali- ja kivilajinäytettä. Hovioikeudenpresidentti Paavo Alkion (1902-1983) keräämä kivi- ja mineraalikokoelma, jonka Vaasan läänin malminetsijät ry/Vaasan korukivikerho on deponoinut Vaasan kaupungille, käsittää noin 400 kiveä. Se on esillä Terranovassa. Lisäksi on noin 80 kiven kokoelma, joka on peräisin Outokumpu Oy:n nykyään lakkautetusta Korsnäsän kaivoksesta. **K.H. Renlundin museossa** mineraalikokoelma on ahkeran keräilijän, Viljo Nissisen (1914-2000), elinikäisen harrastuksen tulos. Harvinaislaatuissa kokoelmassa

on yhteensä lähes 1400 näytettä eri puolilta maailmaa, mm. palanen kuuluisaa Bjurbölen meteoriittia, joka putosi jään läpi Porvoon eteläpuolella v. 1899. Maininnan arvoinen on myös **Oravaisten kivipuisto** sekä Söderfjärdenin **Meteoriihen** kivi- ja meteoriitinäyttely, jollainen löytyy myös **Lappajärven Kivitipusta**. Siipyssä sijaitsee **Allan Lillbäckin yksityinen kivi-museo**. Lisäksi **Pohjanmaan museossa** ja **Etelä-Pohjanmaan maakuntamuseossa** on **Geonäyttelyt**, jotka on suunnitellut GTK.

Kivi- ja mineraalimuseoiden ja -näyttelyiden tilanne on tällä hetkellä huolestuttava. Joitain näyttelyitä ollaan sulkemassa taloudellisin perustein. Helsingin luonnontieteellisen keskusmuseon Mineraalikabinetti

Helsingin yliopiston Arpeanum rakennuksessa on yksi esimerkki ikävästä kehityksestä. Mineraalikabinetti suljetaan näillä näkymin kesäkuun alussa ja suurin osa museon n. 100 000 näytteestä katoaa varastojen syövereihin ehkä lopullisesti.

Mineralia 1/2014 -lehdessä kerrotaan tarkemmin kivimuseoiden tilanteesta ja esitellään joitain yksityisiä museoita ja näyttelyitä.

Suuria kivi- ja mineraalikokoelmia on onneksi vielä nähtävissä yksityisissä museoissa. Näistä esimerkkeinä GEO-Galleria Lapuan Hirvijoella, Tulivuorikeskus Alajärven Hoiskossa sekä Kivenkehrä-näyttely Kurikassa.

Teksti ja kuvat: Kaj Höglund

Tulivuorikeskus – The Volcano Centre

Sinisen tien varrella on myös Risto ja Anna-Liisa Saarelan omistama Tulivuorikeskus, joka tarjoaa palveluita niin ryhmille kuin yksittäisille matkailijoillekin. Kivihionnasta alkanut toiminta laajeni 1998 Tulivuorikeskukseksi ja kivinäyttelyksi. Tulivuorikerroksella voi kokea luonnonvoimien mahdin, kuten maanjäristyksen, geysirin purkauksen ja tulivuoritoimintaan liittyvät ilmiöt vaikuttavalla tavalla. Keskuksen myymälä ja kahvila ovat auki ympäri vuoden.

Tulivuorikerroksen aikana pääsee kiehtovalle ja opettavaiselle matkalle geologiaan ja kivien syntyhistoriaan. Kierros antaa tietoa myös lähiavaruudesta ja halukkaat voivat punnita itsensä esim. Jupiterin painovoimaan suhteutetulla vaa'alla. Esillä on aitoja kivinäytteitä ympäri maailmaa sekä Suomesta ja Etelä-Pohjanmaalta. Kahvilaravintolan yläkertaan on koottu kattava näyttely erilaisista jalokivistä ja kivi- ja kiviluonnon tuotteista. Erikoisuutena esillä on myös kivettyntä puuta ja kivettyneistä puusta valmistettu pöytä. Tulivuorikeskus valittiin vuoden 2010 kotimaiseksi matkailukohteeksi.

Yhteystiedot: Tulivuorikeskus, Risto ja Anna-Liisa Saarela, Lehtotie 15, 62940 Hoisko (Alajärvi). P. 050-3421499, e-mail: gemsaa@japo.fi, www.tulivuorikeskus.fi

Vulkancentret

Vid Blå vägen ligger också Risto och Anna-Liisa Saarelas Vulkancenter som betjänar såväl grupper som enskilda resenärer. Verksamheten inledes med sten-slipning och växte 1998 ut till ett vulkancenter och en stenutställning. Under en vulkanrundvandring kan besökaren påtagligt uppleva naturkrafternas styrka, t.ex. en jordbävning, ett utbrott från en geysir och vulkanverksamhet. Centrets butik och café håller öppet året runt.

Vulkanrundvandringen erbjuder en fascinerande lektion i geologi och stenarnas uppkomsthistoria. Besökaren får också information om vårt solsystem, och hugade kan våga sig på en väg som kalibrerats enligt gravitationen t.ex. på Jupiter. Stenproverna är från olika platser världen runt samt från Finland och Södra Österbotten. På café-restaurangens övre våning finns en representativ utställning av ädelstenar och stensmycken samt produkter till salu. Som en kuriositet kan nämnas förstenat trä och bord tillverkat av det. År 2010 valdes Vulkancentret till årets inhemska turistmål.

Kontaktuppgifter: Vulkancentret, Risto och Anna-Liisa Saarela, Lehtotie 15, 62940 Hoisko (Alajärvi), Finland. Med en kombibiljett får besökaren rabatt på den andra utställningen vid Blå vägen, Geo-Galleria. T. 050-3421499, e-mail: gemsaa@japo.fi, www.tulivuorikeskus.fi

Geo-galleria

Sinisen tien varrella oleva kivi- ja mineraalimuseo sisältää lähes 5000 näytettä mm. Brasiliasta, Venäjältä, Espanjasta, Australiasta sekä Intiasta saakka. Kotimaan kiviä on yhtä paljon esillä ja Etelä-Pohjanmaan ja Pohjanmaan mineraalipaikkojen kiviä löytyy runsaasti. Kauko Alasaarela on harrastanut kivien tutkimista ja mineraalien keräilyä jo yli 50 vuoden ajan. Timanttien etsintää Alasaarela opiskeli Kalifornian yliopistossa. Näyttelyssä on esillä kivien lisäksi myös Suomen suurin barbinukke- ja Arabian kahvikuppikokoelma. Myös lelu auto- ja Transformers-lelukoelmat ovat suuria. Kokoelma on kartuttanut vuosien varrella Kauko Alasaarelan vaimo Sirpa Mäki-Rajala. Kuppeja on esillä n. 500 aina 1800-luvulta saakka. Jokaisella kivellä ja esi-neellä on oma tarinansa. Niin myös näyttelyssä olevalla suurella meteoriitilla.

Geo-gallerian uudistettu näyttely avaa ovensa toukokuussa 2014 (Alajärventie 1695), www.kantrigalleria.fi. Galleriassa on myös myyntinäyttely ja kahvila. Puh. 0400-720048, 0400-716947, e-mail: info@kantrigalleria.fi, www.geo-galleria.fi

Samlare och samlingar

Naturvetenskapliga sten- och mineralsamlingar i Österbotten

De österbottniska stenskattna är ansevärd, åtminstone om man ser på antalet museisamlingar. Till exempel i **Österbottens museums** naturvetenskapliga samlingar ingår en stensamling med 1 200 mineral- och stenartsprover. Hovrättspresident Paavo Alkios (1902–1983) sten- och mineralsamling som föreningen Vasa läns malmletare / Vasa smyckesstensklubb har deponerat hos Vasa stad omfattar omkring 400 stenar. Den visas i Terranova. Dessutom finns det en ca 80 stenars samling som härstammar från Outokumpu Oy:s numera nedlagda gruva i Korsnäs. Mineralsamlingen i **K.H. Renlunds museum** är ett resultat av den flitige samlaren Viljo Nissinens (1914–2000) livslånga hobby. Den unika samlingen har totalt närmare 1 400

prover från olika platser världen runt, bl.a. en bit av den berömda Bjurbölemeteoriten som föll genom isen söder om Borgå 1899. Värde att nämna är också **stenparken i Oravais** samt sten- och meteoritsamlingen i **Meteorita** Söderfjärden. Även **Kivitippu i Lappajärvi** har en meteoritsamling. I Sideby finns **Allan Lillbäckers privata stenmuseum**. Dessutom har **Österbottens museum** och **Sydösterbottens landskapsmuseum geologiska utställningar** som utformats av Geologiska forskningscentralen.

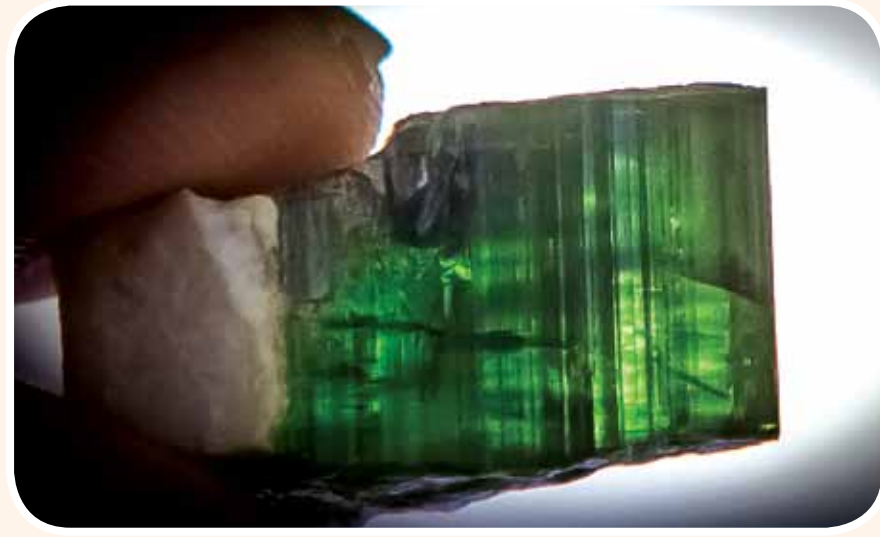
För närvarande är situationen för sten- och mineralmuseerna och deras utställningar oroande. Vissa utställningar är stängningshotade av ekonomiska skäl. Helsingfors naturvetenskapliga centralmuseums Mine-

ralkabinett i Helsingfors universitets byggnad Arpeanum är ett exempel på denna sorgliga utveckling. Som det nu ser ut kommer kabinettet att stängas i början av juni varvid största delen av museets omkring 100 000 prover kanske för evigt försvinner i lagrens djup.

Tidningen Mineralia nr 1/2014 berättar närmare om stenmuseernas situation och presenterar också några enskilda museer och utställningar.

Lyckligtvis har privata museer fortfarande stora sten- och mineralsamlingar till påseende. Bland dem kan nämnas Geo-Galleria i Hirvijoki i Lappo, Vulkancentret i Hoisko i Alajärvi samt utställningen Kivenkehrä i Kurikka.

Text och foto: Kaj Höglund

Geo-galleria

Sten- och mineralmuseet vid Blå vägen har idag inemot 5 000 prover från bl.a. Brasilien, Ryssland, Spanien, Australien och Indien. I samlingen ingår lika många inhemska stenar, och fyndplatserna i Södra Österbotten och Österbotten är väl representerade. Kauko Alasaarela har redan i över 50 års tid sysslat med stenforskning och mineralsamlade. Diamantletning studerade han på University of California. På utställningen visas förutom stenarna också Finlands största Barbiedocka och en samling Arabias kaffekoppar. Också samlingarna av leksaksbilar och Transformers-leksaker är omfattande. Kauko Alasaarelas hustru Sirpa Mäki-Rajala har under årens lopp byggt ut kaffekoppssamlingen. Cirka 500 koppar, vissa ända från 1800-talet, är utställda. Varenda sten och vartenda föremål har sin egen berättelse. Så även den stora meteoriten som ingår i utställningen.

Geo-Gallerias förnyade utställning öppnar i maj 2014 (Alajärventie 1695), www.kantrigalleria.fi. Galleriet har också en försäljningsutställning och ett café. Med en kombibiljett får besökaren rabatt på den andra utställningen vid Blå vägen, Vulkancentret.

Kivenkehrä-kivigalleria

Kivikehrässa on esillä Kurikan ja lähiseudun kivi-erikoisuuksia, mutta myös aarteita muualta Suomesta, kuten Lapista. Terttu ja Veikko Myllyniemi ovat harrastaneet kivien hiontaa ja etsintää jo 1980-luvulta lähtien. Innostus lähti vauhtiin malminetsintäkurssista ja kansalaisopiston järjestämästä kivenhiontakurssista.

Esillä on satoja näytteitä pääpainon ollessa eteläpohjalaisissa kivissä. Pihalla on geologinen aikapolku ja esimerkiksi Lauhavuoren hiekkakivissä on näkyvissä 700 miljoonaa vuotta sitten eläneiden nivelmatojen ryömisjälkiä. Galleriassa on myös useita upeita näytteitä Lapista raakakivinä, kiteinä ja hiotuina. Niistä ovat Myllyniemet tehneet myös näytäviä koruja, joita on myynnissäkin. Vuonna 1994 Terttu Myllyniemi suunnitteli korun, joka voitti tuotesuunnittelupalkinnon.

Yhteystiedot: Terttu ja Veikko Myllyniemi, Kivenkehrä-galleria, Honkatie 6, 61300 Kurikka, puh. 06 450 2592

Stengalleriet Kivenkehrä

Kivenkehrä visas säregna stenar från Kurikka med omgivning men också skatter från andra delar av landet, bl.a. Lappland. Terttu och Veikko Myllyniemi har sysslat med stenslipning och stenletning allt sedan 1980-talet. Intresset väcktes på en malmletningskurs och medborgarinstitutets kurs i stenslipning.

I galleriet visas hundratals stenar med tonvikt på stenar från Södra Österbotten. På gårdsplanen finns en geologisk tidsstig. I t.ex. sandstenar från Lauhavuori kan man se spår efter ringmaskar som levde för 700 miljoner år sedan. Galleriet har också flera imponerande prover från Lappland både som råsten, kristaller och slipad sten. Av dem har makarna Myllyniemi också gjort praktfulla smycken som finns till salu. År 1994 designade Terttu Myllyniemi ett smycke som vann pris i en produktutvecklingstävling.

Kontaktuppgifter: Terttu och Veikko Myllyniemi, Kivenkehrä-galleria, Honkatie 6, 61300 Kurikka, tel. 06 450 2592

Lähteitä/Källor: Hietala, Satu: Kiviretki Etelä-Pohjanmaalle; Kantri-Galleria aarteita Lapualla, Kivi 3/2011 Hietala, Satu: Kivenkehrä-kivigalleria Kurikassa, Mineralia 1/2014

Ihan lätkässä

Irma, työtoverini kirjastossa, on täysiverinen keräilijä. Irman mukaan keräily on riippuvuutta aiheuttavaa, vähän samaan tapaan kuin tupakka tai shoppailu. Siihen voi jäädä koukkuun. Irman määritelmän mukaan yksi esine ei vielä tee keräilijää, eikä kaksikaan, mutta kolme on jo kokoelman alku.

Irma keräilee hyvin monenmoista. Kun kirjastossa teemme näyttelyitä ja haluaisimme joitakin esineitä näyttelyä elävöittämään, voi Irman kokoelmista tilata esimerkiksi ”oranssinvärisiä tai ruskeita 1960-luvun muotoilua edustavia muoviasiotoita”. Tarvittaessa monipuolisista lasikokoelmista löytyy myös Riihimäen lasin, Nuutajärven ja Litalan jne. tuotantoa eri muodoissa ja väreissä. Kotimainen posliini 1900-luvun alusta yksittäisinä esineinä tai astiastoina nykypäivään saakka kuuluu Irman kiinnostuksen kohteisiin. Joissakin vitriineissä pilkahtaa ulkolaista tuotantoa, esim. ruotsalaista, venäläistä ja saksalaista posliinia.

Tässä kerrotaan tarkemmin yhdestä, ehkä hieman epätavallisesta keräilykohteesta: kärpäslätkistä. Harrastus sai alkunsa kesällä 1998 kun perheessä oli kaksi punaista peruskärpäslätkää, jotka riippuivat keittiön ikkunan vieressä. Ostosmatkalla rautakaupassa 17.7.1998 lisättiin kärryyn vielä musta kärpästä muistuttava lätkä. Nyt roikkui samasta naulasta jo kolme kärpäslätkää. Kysymykseen ”miksi teillä on noin monta kärpäslätkää?” vastattiin ”me kerätään niitä”. Tästä lauseesta alkoi hilpeyttä herättävä harrastus.

Kärpäslätkiä on kaikkiaan kertynyt n. 90. Niitä löytyy eri materiaaleissa ja eri väreissä. Suurin osa kokoelmasta koostuu monen värisistä muovisista lätkeistä, on pyöreitä, neliskulmaisia ja muotoiluja. Aika paljon löytyy myös nahkaisia isoja lemmlätkiä tai pieniä hyttyslätkeä. Varsi on yleensä muovista tai metallia, jokunen puuvartinen on kokoelmassa sekä muutama pöytä-

malli. Erikoisemmat luonnonmateriaalista käsityönä valmistetut ovat kalliimpia kuten myös design-lätkät.

Harrastuksella on sekä hyvät että huonot puolensa. Irman mukaan hyviä puolia on se, että suhteellisen pienellä pääomalla pääsee mukavasti alkuun ja että useimmissa keskinkertaisestikin varustetuissa kaupoissa varsinkin maaseudulla ja kesäaikaan löytyy edes jonkinlaisia lätkeä. Kärpäslätkät eivät vie paljon tilaa ja sopivat pieneen muovipussiin komeron nurkkaan. Tämä keräilykohde saa ihmiset yleensä hyvälle tuulelle, mikä ilman muuta on hyvä puoli.

Huono puoli on se, ettei keräily ole investointina tuottavaa ja että talvella on tällaista sesonkitavaraa vaikea löytää kaupoista.

Ja mitä vaaditaan kärpäslätkäkeräilijältä? – Kuka tahansa ikään, sukupuoleen, rotuun tai uskontoon katsomatta voi ryhtyä keräilemään kärpäslätkiä, mutta pari erittäin tärkeää ominaisuutta täytyy harrastajalla olla: huumorintajua ja psykye, joka kestää naureskellun. Hullun maine ei liene kaukana. Yleisö ei aina ole huumorintajuista: pikkusieluisia ymmärtämättömiä tosikkoja löytyy aina. Ihmisten reaktiot ja kommentit kuuluvat tähän keräilyharrastukseen. Kommentteja kuulee varsinkin kun lätkehankintoja tehdään talvella. Tässä esimerkkejä kommentista ja muista hankintakokemuksista:

- Kesäaikaan eräissäkin marketissa kärpäslätkiä kysyttäessä kauppias oli ymmällään, kun hänen esittämänsä punainen lätke ei kelvannut, vaan olisi pitänyt olla keltainen aivan saman mallinen. Päästäkseen eroon hankalista asiakkaista hän tarjosi alan muita tuotteita kuten kaikenlaisia sumutteita, liimauhoja ym.
- Joulukuussa 1998 lähikaupassa käydessä löytyi satumalta yksi lätke, ja kassa kysyi heti mihin (eksoottiseen maahan) oli aikomus matkustaa. Kun vastaus oli ”me keräilemme niitä” ilmoitti kassa silmät pyöreänä ettei ole koskaan aikaisemmin kuullut moisesta harrastuksesta.
- Kärpäslätkiä voi silmällä shoppaillessa, esim. Helsingissä Stockmannilla tai Harrodsilla Lontoossa.
- Gran Canarialle lomaileville tutuille soitettiin helmikuussa ja muistutettiin kärpäslätkistä. Alkoi tulla kansainvälisiä tuulahduksia keräilyyn. Minkälaisia lätkeä sielläpäin on? Entä eroavatko kärpäset kokonsa ja näkönsä puolesta näistä paikallisista?

Kärpäslätkäkeräilijöitä on muitakin. Irman mukaan he kuten muutkin erikoistuneet keräilijät voivat hyvin tehdä yhteistyötä, esimerkiksi vaihtaen esineitä jos omissa kokoelmissa on ekstrakappaleita. Keräily on siten myös sosiaalinen harrastus.

Kirjastossa on kärpäslätkäkokoelmaa voinut ihailla vuonna 2005. Näyttely esitteli lätkeä kulttuurihistoriallisessa yhteydessä aiheenaan kärpästen torjunta yleisesti. On kyllä todettava, että kävijöitä ilahdutti enemmän näyttelyn hauskuus kuin informatiivisuus.

Teksti: Irma Kivisaari & Leena Sandberg

Wildlife Vaasan digitaaliset luonto- ja tiede-elokuvakokoelmat

Kansainvälinen Wildlife luontoelokuvasfestivaali on järjestetty Vaasassa joka toinen vuosi vuodesta 2002 lähtien. Festivaalin merkitys on kasvanut koko ajan ja se on saanut kiitosta osallistujilta, delegaateilta, medialta ja myös yleisöltä. Edellisellä kerralla, marraskuussa 2012, Wildlife Vaasan ja Terranovan kansainvälisille luontoelokuvasfestivaaleille osallistui 285 elokuvaa 45 maasta ja 23 maasta osallistui 135 virallista osallistujaa.

Wildlife Vaasa festivaali on ainoa alansa festivaali Skandinaviassa ja se on myös tärkeä suomalaisille luontoelokuvantekijöille, koska Vaasassa heillä on mahdollisuus saada elokuvia kansainväliseen levitykseen TV-yhtiöiden ostajien kautta ja tehdä itseään tunnetuksi filmiluotteloidemme sekä tietysti kansainvälisen osanottajajoukon välityksellä. Aiemmat kuusi onnistunutta festivaalia ovat tuoneet mm. merkittävän määrän luonto- ja ympäristöaiheisten elokuvia festivaalin digitaaliseen arkistoon. Wildlife Vaasan digitaaliset luonto- ja tiede elokuvakokoelmat ovat yksi suurimmista koko Euroopassa. Tällä hetkellä festivaalien arkistossa on tallennettuna yli 1300 elokuvaa 65 maasta ympäri maailmaa ja niiden määrä kasvaa koko ajan.

Wildlife Vasas digitala samling av natur- och vetenskapsfilmer

Den internationella naturfilmsfestivalen Wildlife Vasa har ordnats vartannat år allt sedan 2002. Festivalen har hela tiden vuxit i betydelse och fått beröm av både deltagare, media och publiken. Förra gången, i november 2012, deltog 285 filmer från 45 länder och 135 personer från 23 länder i festivalen som ordnades i Kvarkens naturcentrum Terranova.

Wildlife Vasa är den enda festivalen i sitt slag i Skandinavien och är även därför viktig för finländska naturfilmare. Festivalen ger dem möjlighet att via tv-bolagens inköpare få sina filmer internationellt distribuerade och att överlag göra sig kända via festivalens filmistor och självfallet också via alla internationella festivaldeltagare. På de sex tidigare lyckade festivalerna har talrika filmer med natur- och miljömotiv visats och lagrats i festivalens digitala arkiv. Wildlife Vasas digitala samling natur- och vetenskapsfilmer hör till de största i Europa och innehåller idag över 1 300 filmer från 65 länder – och antalet växer hela tiden.

Wildlife Vaasa festivaalin digitaaliseen kokoelmassa oleviin elokuviin voi tutustua festivaalin sivustossa <http://wildlife.vaasa.fi/index.php/fi/festivaaliarkisto>. Lisäksi, yksityiskohtaisempaa tietoa elokuvista löytyy luontoelokuva-tietokannastamme: <http://www.naturefilmnet.fi/> Tietokannasta voidaan hakea elokuvia esimerkiksi tekijöiden, maiden tai tuotantovuoden perusteella. Tietokannan käyttö on ilmaista, eikä palveluun vaadita rekisteröitymistä. Tietokannan käyttökielet ovat tällä hetkellä suomi ja englanti. Kokoelmien katselu on mahdollista festivaalin aikana festivaalin videokirjastossa. Voimme filmien oikeudenomistajien luvalla esittää filmejä maksuttomasti elokuva-arkiston kokoelmista vain Pohjanmaan museon Terranovan luontokeskuksessa festivaalin yhteydessä.

Seuraava Wildlife Vaasa festivaali järjestetään lokakuun ensimmäisen viikon aikana. 1. -5.10.2014

Teksti: Ilias Missyris

Bekanta dig med Wildlife Vasas digitala filmsamling på webben: <http://wildlife.vaasa.fi/index.php/fi/festivaaliarkisto>. Mer detaljerad information om filmerna hittar du i vår naturfilmsdatabas: <http://www.naturefilmnet.fi/>. Där går det att söka filmer efter upphovsman, land eller produktionsår. Databasen får användas gratis och kräver inte registrering. Dess språk är för närvarande finska och engelska. Filmerna i kan ses i festivalens videotek medan festivalen pågår. Filmerna från arkivet kan med rättsinnehavarnas tillstånd visas gratis endast på naturcentret Terranova under festivalen Wildlife.

Festivalen Wildlife Vasa går av stapeln första veckan i oktober. 1-5.10.2014.

Text: Ilias Missyris

Korsnäs hembygdsmuseums skattekammare

Textilsamlingen med Korsnäströjan som pärla

Bredvid äldre och nyare Korsnäströjor hänger andra lokala textilier i samma granna färger. Bakom på väggen skymtar två bilder av Arvid Liljelunds tavlor. Korsnäströjan förekom på flera av hans tavlor där mönster och färger framträdde tydligt.

Redan när landbondstugan på 1960-talet planerades för museianvändning inreddes en av kamrarna till textilrum. I detta begränsade utrymme samlades Korsnäströjor, vepor, kjolar, meckor och vadmalskläder. Olika tillbehör såsom vantar, mössor, strumpor och virkade underkjolar fick också plats, vävstolen inte att förglömma.

Under årens gång har textilsamlingen utökats främst genom Gretel och Martin Dahlbergs insatser. Genom att forska i gamla dokument såsom bouppteckningar och auktionslängder samt genom intervjuer med äldre kommuninvånare har de skaffat information om våra färggranna och unika textilier. Vid sina resor runtom i bygden har de om tillfälle givits skaffat exemplar av både gångkläder och sängkläder. I synnerhet Korsnäströjan har intresserat dem. Otaliga är de korgar med avlagda kläder de rotat igenom för att hitta rester av just Korsnäströjan. Minsta lilla bit har de tagit till vara och analyserat för att få fram vilket material, vilka färger och vilken teknik som använts. När det gäller vävt material har Gretel assisterad av Martin gjort pärmor med upplimmade bitar av vepor, fälltäckan, kjolar, dukar m.m. Dessa pärmor finns i hembygdsmuseet.

Omfattande renovering för utrymmen

I och med att textilinsamlingen utökades fordrades större utrymmen för att den skulle komma till sin rätt. Det östra gavelrummet i landbondstugan hade ursprungligen använts som bagar- och tvättstuga. Nu inrymde det föremål av de mest skiftande slag. Tanken föddes att göra detta rum till textilrum. För att kunna förverkliga denna idé iordningställdes ett lider i lofbyggnaden och dit flyttades alla föremål, som fanns i gavelrummet.

En rätt omfattande renovering fordrades. Sedan Sakari Heikkinen vid Österbottens museum kontaktats och hans åsikt inhämtats kunde arbetet påbörjas. Renoveringen innebar bl.a. byte av några ruttna stockar i gavel-

väggen, isolering på mellantaket och nya innerfönster. Joel Lenlund och Erik Ägren åtog sig att utföra renoveringsarbetet.

Sedan träarbetet var gjort och väggarna tapetserats med papper, som stänkmålades, golvet skurats med rotborste, öppna spisen reparerats och kalkslammats, ny skorsten murats på taket var rummet klar. I planeringen av det nya utrymmet deltog förutom styrelsemedlemmar Pia Holm, korsnäs flicka, konstnär och designer samt Sakari Heikkinen. Resultatet kan med fog sägas vara lyckat. Eftersom hembygdsföreningen gått in för att låta de vackra textilierna hänga framme får besökarna genast en överblick av materialet. Korsnäströjan har naturligtvis en mycket framträdande plats men även andra korsnästextilier kommer till sin rätt i det nya textilrummet, som invigdes 2000.

Textilier i granna korsnäs färger

Alla textilier, Korsnäströjor, vepor, kjolar, meckor, vadmalskläder m.m, samlades nu i de nya fullt renoverade utrymmen. Baddtextilierna är lika färggranna och mustiga som tröjan, röd varp med inslag av rött, grönt, svart, vitt, blått, rosa och gult. I de andra veporna och fälltäckena förekommer flera av de nämnda färgerna. T.o.m. gångmattorna, som vintertid täckte hela golvet, har ränder i samma klara färger som tröjan. Mattor med korsnäs ränder gör en glad då man träder in i rummet.

I klädedräkten, kjol, linne och tygtröja eller ”mecka”, är det kjolarna som står för färgprakten. Kjornas ränder är färgrika och glada för festbruk, jordnära och mustiga

för vardagsbruk. Korsnäsdräkten, kvinnornas festdräkt, väcker nästan lika stort uppseende som Korsnäströjan med sin vackert randade kjol i rött, grönt och svart, smala inslag av gult, vitt och blått. Den svarta randen är bruten med korta inslag av vitt. Till dräkten hör förkläde med samma men smalare ränder. På insidan av förklädet fästes en särskild ficka av rött tyg med påsytt blommönster. Förklädsband vävda i bandgrind hör till, linne eller bomullsblus med påsydd tredalersöm, svart väst och blommig sjal. Man kan även använda silkes-sjal. Samma ränder går igen i strumpskäft, underkjolar, huvuddukar m.m.

Männens kläder gjorda av vadmal var för det mesta enfärgade, gråa till vardagsbruk, svarta till helgedagskläder med undantag för den röda västen som användes till folkdräkten, som är sydd i svart eller mörkblå vadmal, numera i kläde.

Korsnäströjan, pärlan i textilsamlingen

Det unika med Korsnäströjan är kombinationen virkat och stickat, de klara färgerna: rött, grönt, blått och naturvitt med inslag av gult, orange och rosa beroende på från vilken by ägaren kommer. Mönsterfigurerna, som upptecknats och rekonstruerats från gamla tröjor har ändrats under tidens gång. Figuren ”dansande flickor” har blivit populär speciellt i Kyrkbyn. Det sägs att när man sommartid samlades till dans i något vägska, kunde man höra pojkarna skryta och tävla om vem som hade de flesta flickorna kring midjan på sin tröja.

De första Korsnäströjorna som tillverkades användes som festplagg av husbonden i gården. Utanpå tröjan hade han vackra hängslen gjorda i pälsbältesteknik och ovanpå detta en väst i glada färger, randig eller smårutig. Var det så illa att husbonden inte hade en riktig tröja kunde han använda en så kallad bröstskappa med mönsterbårder i pälsbältesteknik. Bröstskappan var utformad så, att då mannen hade den innanför vadmalsrocken, såg det ut som om han hade en hel tröja.

Korsnäströjan, pärlan i hembygdsföreningens textilsamling, är mycket väl dokumenterad. I Gretel Dahlbergs bok, ”Korsnäströjor förr och nu” med fotografier av Martin Dahlberg, finner man den historiska bakgrunden till tröjan liksom finnas alla de kvinnor, som genom åren tillverkat och utformat tröjan presenterade. Den kom ut 1987 lämpligt till den finlandssvenska storsatsningen på Skansen i Stockholm. Förutom Gretel Dahlberg har Hjördis Dahl och Marketta Luutonen uppmärksammat Korsnäströjan i sina skrifter.

Korsnäströjan är omnämnd redan på 1860-talet i bouppteckningar och andra dokument. Från 1930 – 1950 var tröjan nästan bortglömd. Clara-Sofia Björkström tillverkade dock i början av 1900-talet tröjor på beställning åt bl.a. lärare, präster och andra tjänstemän. År 1918 fick kommunens barnmorska Aurora Berg en Korsnäströja. Hon finns avbildad på ett vykort stämplat 1918.

Till hembygdsföreningen donerades de första tröjorna 1981 av Gerd och Ann-Lis Söderholm, ättlingar till prosten J.I. Bäck. De kan ha tillverkats av Clara-Sofia. Generösa hembygdsvänner har under årens gång ökat

Verna Lenlund berättar åt amerikanska gäster, att det unika med Joels Korsnäströja är kombinationen av stickat och virkat i flerfärgsvirkning. Tekniken kallas också pälsbältesteknik och har varit känd i Korsnäs sedan medlet av 1800-talet. Tröjan har sitt ursprung i Korsnäs, och den tillverkades enbart inom kommungränserna, men något enstaka exemplar följde med vid giftermål till andra orter. Joel fortsätter berätta, att det sägs att när man sommartid samlades till dans i något vägska, kunde man höra pojkarna skryta och tävla om vem som hade de flesta flickorna kring midjan på sin tröja.

När Korsnäströjan var som mest populär på 1800-talet, fanns det i varje by en kvinnlig mästare, som behärskade tillverkningen av tröjan. Livet stickades ofta av tre kvinnor samtidigt. Man satt i ring och fördelade arbetet så att den skickligaste stickerskan stickade prickmönstret och de två andra stickade de vita varven. Mästarinnan gjorde de virkade mönsterdelarna.

på samlingen av tröjor och andra textilier. Samma år 1981 startade också en MI-kurs i tillverkning av Korsnäströjan och därmed var intresset för den unika tröjan väckt. Nu blev det kvinnorna, som bar Korsnäströjan vid festliga tillfällen. För att göra den mera praktisk att använda, klippte man upp den framtill och monterade stadkanter för knappar och knapphål. Knapparna i mässing tillverkades för hand av Martin Dahlberg efter gammal förebild. Eftersom tillverkningsättet är arbetsdrygt ännu i dag fastän man kan köpa garnet färdig spunnet och färgat, gör de flesta tröjan för eget bruk eller till sina närmaste.

En bidragande orsak till att Korsnäströjan inte helt föll i glömska var Arvid Liljelunds tavlor. Han reste under senare delen av 1800-talet runt i Österbotten och målade tavlor med folkloristiska motiv. Korsnäströjan förekom på flera tavlor där mönster och färger framträdde tydligt.

Intresset för Korsnäströjan bara ökar

Intresset för Korsnäströjan har bara ökat sedan den första demonstrationen i trehandstickning, tre kvinnor stickat samtidigt på samma tröja, ordnades i biblioteket 1987, en förövning inför Skansenuppträdandet. Sedan dess har hembygdsföreningens stickare ställt upp på de-

Museiområdet omfattar idag den s.k. landbondstugan (f.d. drängstugan under prästgården), smedjan, väderkvarnen, utställningar i loftsbyggnaden samt spannmålslänemagasinet. På området finns även ett litet rosarium och en liten krydd-, ört- och grönsaksland. Invid området finns en kort vandringsrutt. Det vackra gårdstunet fungerar som fest- och lekplats och som plats för olika slags demonstrationer i lantliga göromål och i den unika trehandsstickningen som används vid tillverkning av Korsnäströjan.

I museets brudkammare finns en scen ur ett bröllop rekonstruerad med en vacker brudskrud som är en kopia av Maria Gustava Rofhöks bevarade brudklänning. Brudens klänning och skravelmässingskrona är rikligt dekorerade med pärlor, pappersblommor, små speglar, vackra smycken och prydnader. Även brudgummen är festligt klädd i mörk kostym med en färggrann pappersblomma i kavajuppslaget.

monstrationer i trehandstickning av Korsnäströjan och mössan på olika ställen i Sverige och i Finland. T.ex. på Skansen i Stockholm, i Umeå, Skellefteå och Vindeln. I Finland utom Vasa och olika andra ställen i Österbotten i Helsingfors, Tammerfors, Åbo, Pojo, Seinäjoki och Uleåborg, där i ett reportage från kulturdagarna kunde läsas: ”Arrangörerna var helt nöjda med publiktillströmningen och de som gjort störst succé var damerna från Korsnäs hembygdsförening med sin förevisning hur man tillverkar en Korsnäströja. Folk drogs dit som flugor till en sockerbit.”

Nuförtiden kommer årligen flera kontakter från olika länder t.ex. från Amerika, Kanada och t.o.m. Australien, nordiska länder inte att förglömmas. Hembygdsföreningen har haft en hemsida på internet sedan året 2006, och det fungerar bra. Korsnäströjan har väckt beundrande på otaliga hantverksbloggar i olika länder, mest i Europa. Varje år kommer också utländska grupper och besökare till museet intresserade främst av Korsnäströjan. I juli denna sommar kommer deltagarna från det Nordiska Sticksymposiet på besök till Korsnäs.

Text: Inga-Britt Mannfolk & Arja-Leena Kunelius

På vår hemsida kan Ni bekanta er med utställningar och verksamhet eller varför inte göra ett personligt besök på vårt fina museum. Museet är öppet under sommarsäsongen (17.6-3.8) sex dagar i veckan (ti-sö, kl. 13-17), då även guiden finns på plats och andra tider enligt överenskommelse.

Kontaktuppgifter:
Korsnäs Hembygdsförening r.f.
Inga-Britt Mannfolk (sekr.)
040 5106 850, inga-britt.mannfolk@netikka.fi
Arja-Leena Kunelius (ordf.)
050 3488 004, arja-leena.kunelius@pp.inet.fi
Hemsida: korsnas.hembygd.fi

Källor:
”Att väcka minnen till liv, Fyrtio år med Korsnäs Hembygdsförening r.f.”,
Korsnäs Hembygdsförening, 2005
”Korsnäströjor förr och nu”, Gretel Dahlberg, 1987
”Brud i skrud”, Gretel Dahlberg

Pieter Jalhea Furnius: Seitsemän kuolemansyntiä, Himo, KH1488

Vanhan grafiikan kiehtova maailma

Artikkeli perustuu Lotta Nylundin pitämään esitelmään Pohjanmaa historiallisen museon kokouksessa keväällä 2014

Pohjanmaan museolla on muutama sata grafiikanteosta, joista suuri osa on niin kutsuttua vanhaa grafiikkaa, siis 1500–1800-luvuilta. Syksyllä 2013 tutkin ja luetteloin yli sata näistä teoksista, joista ylivoimaisesti suurin osa kuuluu Karl Hedmanin kokoelmaan. Teoksia ei ole tutkittu aikaisemmin, joten työn aikana tuli monia löytöjä. Seuraavassa kerron työstäni ja mitä grafiikanlehdistä voi ihan yksinkertaisilla keinoilla saada selville. Kerron myös vanhan grafiikan ominaispiirteistä ja esittelen samalla joitain etupäässä Karl Hedmanin kokoelman hienoimpia ja mielenkiintoisimpia teoksia.

Yksi näistä on melko pienikokoinen grafiikanlehti, jonka tekijä, ikä ja aihe ei ollut aikaisemmin tiedossa, johtuen siitä, että lehden alareuna, johon tällaiset tiedot usein on merkitty, on leikattu pois. Onnistuin kuitenkin löytämään toisen samanlaisen vedoksen

Amsterdamin Rijksmuseetin kokoelmasta. Kyseinen teos on Maastrichtissa syntyneen Pieter Jalhea Furniuksen kuparikaiverrus ja se on luultavasti 1500-luvun viimeisiltä vuosilta tai ihan 1600-luvun alusta. Se esittää kuolemansyntiä himo, latinaksi luxuria, ja se kuuluu sarjaan, joka kuvaa seitsemää kuolemansyntiä. Itse asiassa kuvan alareunassa on teksti, joka viittaa tähän aiheeseen. Siinä lukee: Luxuries prædulce malum, quæ dedita semper Corporis arbitrij, hebetat caligine sensus. Olen suomentanut tekstin seuraavasti: Himo, tuo imelä turmiollisuus, joka aina antautuu ruumiin halujen mielivallalle ja himmentää järjen. Tekstinpätkä on roomalaisrunoilija Claudius Claudianuksen omistusrunosta.

Kuvassakin on viitteitä aiheeseen. Alaston pari hyvälle toisiaan sängyn reunalla. Pöydällä heidän vierellään on

karahvi ja viinirypäleitä, ja lattialla lepää härkä. Härkä on himon vertauskuva. Rijksmuseetin seitsemän kuolemansynnin sarjassa jokaisessa kuvassa pahe on kuvattu naisen hahmossa ja kuvassa on aina kuntakin syntiä symboloiva eläin. Keskiajan ja uuden ajan alun kuvastossa avioliiton ulkopuoliset suhteet, siis seksuaalinen himo, oli usein himon vertauskuva. Juopumuksen, ”gula”, ajateltiin puolestaan johtavan irstauteen ja siksi himon kuvauksissa on usein viittauksia alkoholiin, kuten kyseisessä teoksessa pöydällä oleva viinikarahvi ja viinirypäleet. 1500- tai 1600-luvulla eläneet oppineet olisivat varmasti tunnistaneet kuvan aiheen, ainakin kuvan alla olevan tekstin avulla.

Pohjanmaan museon grafiikanlehdessä on lisäksi yksi jännä yksityiskohta. Grafiikanlehden takapuolelle on nimittäin liimattu vanha kartta, jossa näkyy juuri

Maastricht, siis Furniuksen kotikaupunki. Olisi mielenkiintoista selvittää missä vaiheessa kartta on liimattu grafiikanlehteen ja miksi.

Tutkimuksen myötä ilmeni myös, että Karl Hedmanin kokoelmasta löytyy kuuluisan ranskalaisen 1600-luvun graafikon Jacques Callot’n varhaiskauden työ *Ecce Homo*. Callot on erityisesti tunnettu viivasyövytystekniikan kehittäjänä, mutta tämä varhainen teos on kuparikaiverrus (gravyr, engraving). Kaiverretun viivan voi erottaa syövytetystä viivasta siitä, että se on tarkka, kuin veitsellä leikattu, toisin kuin syövytetty viiva, joka on hieman rosainen (ainakin suurennuslasin alla). Kaiverrettu viiva on myös suurempi, siistimpi, kuin laatan pohjustukselle piirretty, syövytetty viiva, jossa usein näkyy käden tärinä. Lisäksi kaiverretut viivat kapenevat usein päistä, kuten voi nähdä Callot’n *Ecce Homossa* jos tarkkailee vaikka Jeesuksen reisien varjostusta. Tämä kuparikaiverrus onkin hyvin taidokkaasti tehty. Karl Hedmanin kokoelman *Ecce Homo* on laatan viimeinen viides työvaihe, jossa on kaikki lopulliset merkinnät: omistuskirjoitus, julkaisijan nimi, vuosiluku 1613 ja kuninkaan (Ludwig III:n) privilegio – sen ajan tekijänoikeusmerkintä. Kuvan alla on myös pidempi latinankielinen teksti, jonka olen suomentanut seuraavasti: Miksi mellakoit niin säälimättömästi, villi väkijoukko? / Katso ihmistä, mutta jonka isä on itse Jumala. / Minkä takia kuivaat auliit kyyneleet, oi julma, kun hän pystyy verityön yhdellä pienellä tipalla huuhtomaan kaikki synnit.

Merkinnät grafiikanlehdissä ja mitä ne voivat paljastaa

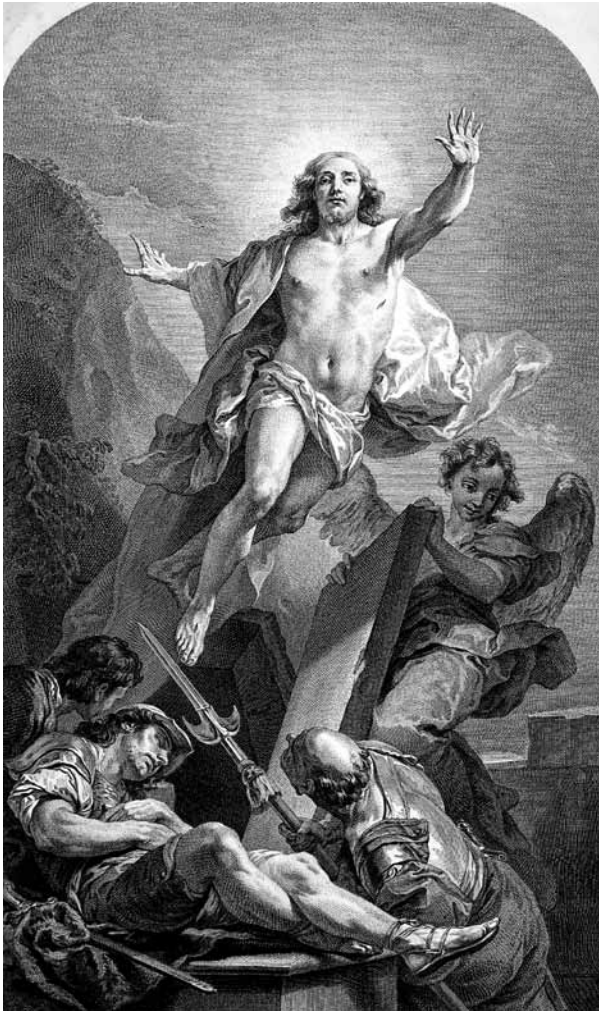
Viivasyövytys (etsaus, etsning / radering, etching, l’eau-forte) keksittiin jo 1500-luvun alussa, mutta sen suosio kasvoi Euroopassa enemmän vasta 1600-luvulle tultaessa. Kun 1700-luvulla alettiin tehdä yhä suurempia grafiikanteoksia, oli yleistä, että tausta ja hahmojen ääriviivat syövytettiin, sillä se on vähemmän aikaa vievää, mutta yksityiskohdat kaiverrettiin.

Manuel Salvador Carmona’n melko suurikokoinen yli 50 cm korkea grafiikanteos *Kristuksen ylösnousemus* on juuri yhdistelmä viivasyövytystä ja kaiverrusta. Tämä vedos onkin 1700-luvulta. Vuosiluku 1755 on tässä tapauksessa kirjoitettu teoksen oikeaan alareunaan, mutta ajoituksen voisi arvata myös grafiikanlehden yleisilmelmä: lehden suuri koko, viivasyövytyksen ja kuparikaiverruksen yhdistelmä, miten hahmot on kuvattu, kuvan alla oleva omistuskirjoitus ja sen kirjasintyyppi. Mutta myös paperin laatu voi auttaa ajoittamaan grafiikanlehden. Ennen 1700-luvun puoliväliä tehdyssä paperissa näkyy paperinteossa käytetyn muotin seulapohjan rakenne, joka koostuu vaakasuorista metallilangoista, jotka sidottiin toisiinsa noin 2 cm etäisyydellä kulkevilla poikittaissilla langoilla. Tämä kuvio kuuluttaa paperista, kun sitä pitää valoa vasten. 1700-luvun puolivälin jälkeen alettiin tehdä seula tiheään kudotusta metalliverkosta, joka ei näy valmiissa paperissa. Lisäksi pape-reissa saattaa olla vesileima, joka voi auttaa teoksen ajoittamisessa. Carmona’n *Kristuksen ylösnousemuksessa* näkyy seulan rakenne, mutta siinä ei ole vesileimaa. Sen sijaan teoksen vuosiluku on siis merkitty kuvan alle, tekijätietojen perään.

Jacques Callot: Ecce Homo, 1613, KH1451

Kuvan alla on omistuskirjoitus Hänen Ylhäisyydelle Ricardo Wallille, jossa tämän lukuisat tittelet on lueteltu. Keskellä on Wallin suvun vaakuna. Ricardo Wall oli juuri valittu Espanjan ulkoministeriksi. Ennen sitä hän oli ollut suurlähettiläänä Lontoossa, jossa kuuluu taiteilija Carle van Loo oli maalannut hänen muoto-

Manuel Salvador Carmona: Kristuksen ylösnousemus , 1755, KH1435

kuvansa. Carle van Loo on myös maalannut tämän Salvador Carmona’n grafiikanteoksen esikuvan, Kristuksen ylösnousemusta esittävän alttaritaulun. Pitkän selvitystyön jälkeen onnistuin jäljittämään maalauksen. Se on näköjään alun perin ollut erään ranskalaisen aatelissuvun yksityiskappelissa, jossa on tänä päivänä vain 1700-luvun lopulla Salvador Carmona’n grafiikanlehden mukaan tehty kopio maalauksesta. Van Loon alkuperäinen alttaritaulu myytiin Christie’s-huutokaupassa New Yorkissa 1993, nimellä *Résurrection*, ja se on ajoitettu vuoteen 1734. Carle van Loo oli siis maalannut kyseisen ylösnousemusaiheisen taulun juuri muutettuaan Ranskaan. Vain muutaman vuoden myöhemmin hänet valittiin Ranskan taideakatemiaan maalaustaiteen professoriksi.

Nuori espanjalainen graafikko Salvador Carmona saapui Pariisiin 1750-luvun alussa viimeistelemään opintonsa ja teki sillä matkalla grafiikanteoksensa Carle van Loo’n maalauksen mukaan. Ilmeisesti hän tutustui myös Ricardo Waalliin, joka siis tunsu van Loo’n. Wall oli myös Salvador Carmona’n opinahjon, vastaviihtyn San Fernandon taideakatemia, suojelija. Palattuaan Espanjaan Salvador Carmona valittiin San Fernandon taideakatemia grafiikan oppiaineen johtajaksi ja hän on siinä virassa ollut merkittävä henkilö Espanjan grafiikantaiten kehityksen kannalta. Hänet valittiin myöhemmin Espanjan hovikaivertajaksi.

Viimeinen tieto, joka mainitaan Carmona’n grafiikanlehden alareunassa on julkaisija ja painopaikka: A Paris Chez la Veuve de F. Chereau rue St. Jacques au deux Pilliers d’Or. Teos on siis julkaistu Pariisissa, julkaisija on F. Chereau leskirouva. Tämä F. Chereau oli kuuluisa pariisilainen kaivertaja, hovikaivertaja, Ranskan taideakatemia jäsen ja grafiikan julkaisija François Chereau vanhempi. Hän oli ostanut edeltäjältään ja opettajaltaan, kuuluisalta Gérard Audran’ilta, tämän Rue St. Jacques-kadulla sijaitsevan grafiikanliikkeen ”Les Deux Pilliers d’Or” tiloineen, prässeineen ja laattoineen. Kun François Chereau kuoli 1729, hänen vaimonsa Margueritte ryhtyi pitämään liikettä heidän vanhimman poikansa François Chereau nuoremman kanssa. Uuden ajan alussa oli tyypillistä, että käsityöläisten vaimot jatkoiva edesmenneen miehensä liiketoimintaa. Carmona’n *Kristuksen ylösnousemus* -teoksesta näemme, miten paljon tietoa grafiikanteoksesta ja sen syntyhistoriasta voi saada lehdessä olevien merkintöjen avulla.

Reproduktiografiikka

Kristuksen ylösnousemus on Manuel Salvador Carmonan graafinen reproduktio Carle van Loo’n öljymaalauksesta. On tärkeää huomata, että grafiikon tehtävä ei kuitenkaan ole ollut pelkästään tehdä mekaaninen, mutta hyvin taidokas kaiverrus- ja syövytystyö, vaan hän on myös sovittanut öljymaalauksen grafiikantyyksi. Salvador Carmona on todennäköisesti ensin piirtänyt Carle van Loo’n maalauksesta pienempikokoisen kopion, ja siinä joutunut huomioimaan, miten hän voisi välittää öljymaalauksen ominaisuudet mustavalkoisessa grafiikantyyssä, joka perustuu viivaan.

Suurin osa vanhasta grafiikasta on tosiaan niin kutsuttua jäljennösgrafiikkaa tai repro-

duktiografiikkaa, mikä merkitsee, että kaivertaja ei ole itse keksinyt aihetta, vaan jäljentänyt jonkun toisen kuvan – yleensä öljymaalauksen. Jäljennösgrafikalla on ollut suuri merkitys maalausten ja taiteilijan maineen välittämisessä. Uudet taidesuuntaukset, tyylit ja muodit ovat usein levinneet juuri grafikan avulla. Vain pieni vähemmistö on päässyt näkemään alkuperäiset maalaukset tai veistokset. Peter Paul Rubens ymmärsi hyvin grafikan merkityksen hänen taiteensa tunneuksi tekemisessä, joten hän palkkasi taitavia kaivertajia ateljeehensa tekemään graafisia reproduktioita hänen maalauksistaan. Siten hän pääsi itse kontrolloimaan teosten laatua ja levitystä. (Grafikasta on nimittäin käyty paljon tekijänoikeuksia koskevia kiistoja.)

Tämä ei kuitenkaan merkitse, että grafiikka olisi ollut vain maalaus-taiteen ja kuvanveiston ja arkkitehtuurin apuväline. Reproduktiografiikka on tietynlainen kopio, mutta samalla se on itsenäinen taideteos jo sen takia, että se poikkeaa tekniikaltaan, ja usein myös kooltaan, sen esikuvasta. Usein kaivertaja saattaa muokata kuvaa paljonkin: joskus huvin vuoksi, joskus käytännön syistä tai jotta kuvasta tulisi hyvän näköinen myös grafiikantyönä.

Yksi hyvä esimerkki, jossa teosta on muokattu olennaisesti, on ***Peter Paul Rubensin Chasse au lion et tigre***, siis ***Tiikerin- ja leijonan-metsästys***. Alkuperäisen maalauksen voi nähdä Musée des beaux-arts de Rennes -museon kotisivuilla. Rubensin teos on valtavan kokoinen öljymaalaus: 256 x 324 cm, mutta sen graafinen reproduktio on vain parikymmentä cm leveä! Suurin ero teosten välillä itse kuvassa on kuvan vasemmassa alareunassa, josta on poistettu yksi miehistä. Teosten välillä on toinen hyvin oleellinen muutos. Rubensin maalauksen nimi on siis Tiikerin- ja leijonanmetsästys, mutta grafikanlehdessä ei näy yhtäkään tiikeriä, koska miestä pureva eläin kuvan keskellä on muutettu leijonaksi! Silti grafikanlehdessä on maalauksen alkuperäinen nimi: ***Chasse au tigre***. Jäljennösgrafikka saattaa tosiaan erota esikuvastaan niin paljon, että teosta ei tahdo tunnistaa samaksi.

Tiikerin- ja leijonanmetsästys kuuluu neljän teoksen sarjaan, jotka on tehty vuosien 1772–1775 välillä. C. F. Letellier on kaivertanut Karl Hedmanin kokoelman teoksen. Grafikanteokset perustuvat Peter Paul Rubensin neljään maalaukseen, jotka kuvaavat eri peto-eläinten metsästystä: viilisiat; krokotiilit ja virtahevot; leijonat; ja lopuksi tiikerit, siis kyseinen teos. Baijerin herttua Maksimilian I tilasi teossarjan Rubensilta luultavasti vuonna 1616. Tällaiset eksoottiset metsästyskohtaukset tulivat hyvin suosituiksi varsinkin Rubensin myötä. Myös Rembrandt on tehnyt kuuluisia leijonanmetsästysaiheisia viivasyövytyksiä. Aihe säilytti suosionsa 1700-luvulle saakka. Letellierin reproduktio on omistettu kuuluisalle luonnontieteilijälle Comte de Buffonille. Tämä oli kirjoitti 1700-luvun merkittävimmän, ja erittäin suositun, eläintiedettä käsittelevän teoksen ***Histoire naturelle, générale et particulière***.

Toinen vanhassa grafiikassa suosittu aiheryhmä oli tietenkin antiikin mytologia ja historia. Kleopatran kuolemaa kuvaava viivasyövytys on mitä todennäköisimmin vuodelta 1742, sillä kaivertaja Louis Joseph Le Lorrain on tehnyt myös kolme muuta grafiikanlehteä Jean François de Troyn maalausten mukaan, joista osassa on merkintä 1742. Lontoon Royal Academilla on kaikki neljä viivasyövytystä. Ajoitus onkin looginen, sillä Louis-Joseph Le Lorrain oli juuri valmistunut Ranskan taideakatemiasta. Joulukuussa 1740 hän voitti Prix de Rome-palkinnon, joka myönnettiin nuorille lupaaville taiteilijoille, jotta nämä pääsisivät Roomaan opiskelemaan. Siellä taiteilijat saivat tilaisuuden kopioida ja kuvata kuvataiteen hienoimpia esikuvia: antiikin veistoksia, arkkitehtuuria ja renessanssimaalauksia. Le Lorrain asui kaupungissa vuoteen 1749. Yksi Ranskan kuuluisimmista 1700-luvun taiteilijoista, Jean François de Troy, oli tuohon aikaan Rooman Ranskan Akatemian johtaja. Kardinaali Tencini oli juuri tilannut kuusi maalausta de Troylta arkkipiispan palatsiin Lyoniin. Nuori, lahjakas taiteilija Joseph Louis Le Lorrain sai näköjään tehtäväkseen tehdä viivasyövytyksiä de Troyn maalausten mukaan, mutta hän teki reproduktiot vain neljästä maalauksesta: ***Kleopatran kuolema***, ***Luc-retsian kuolema*** ja kaksi Solomon tarinaa kuvaavaa aihetta. Reproduktioiden tarkoitus saattoi olla kuvien säilyttäminen tulevaisuutta varten ja niiden tunnetuksi tekeminen. Yksi tarkoitus oli varmasti myös saada

Auguste Gaspard Louis Boucher-Desnoyers: Napoleon le Grand , n 1805 , PM 56-448

Louis-Joseph Le Lorrain Jean François de Troyn maalauksesta Kleopatran kuolema, 1742, KH 1450

monistettavia kuvia de Troy’n maalauksista, joista nuoret taiteilijat saattoivat ottaa mallia.

Moni mieltää tänä päivänä kaikenlaisen kopioimisen taiteessa negatiivisena. Tämä ajatus perustuu kuitenkin modernistiseen taidekäsitukseen, jonka mukaan taiteen tulisi aina olla yksilöllistä, uniikkia, ainutlaatuista, uudistavaa. Varhaismodernina aikakautena oli kuitenkin erilainen taidekäsitys. Silloin monet olivat sitä mieltä, että taide oli antiikin aikana huipussaan. Sen jälkeen taide, kuten kaikki muukin, oli vain taantunut (renessanssihan tarkoittaa uudelleen syntymistä ja sana ”revolution” tarkoittaa kirjaimellisesti takaisin rullaamista). Jotkut olivat sitä mieltä, että oman ajan taiteilijat eivät mitenkään voineet yltää Apellesin ja Zeuksiksen tasolle. Mutta siihen piti pyrkiä ja paras tapa oli kopioida suuria antiikin ja renessanssin mestareita. Ylipäättään uskottiin vahvasti siihen, että tulee kopioida oppia suurten mestareiden töistä, jotta itse oppisi heidän tekniikkansa ja aiheiden kuvauksen. Vasta tästä synteesiä taiteilija saattoi kehittää jotain uutta. Taiteilijan tuli tulkita ja soveltaa aikaisempaa taidetta, kuten kaivertajakin tulkitsi ja sovelsi maalausta tehdessään siitä grafikanreproduktiota. Myös reproduktiografikan voi mieltää eräänlaiseksi alkuperäisen maalauksen tulkinnaksi.

Grafikan arvo

Koska grafiikkaa voi monistaa, sitä on tietenkin käytetty moniin eri tarkoituksiin. Aluksi grafikan menetelmillä tehtiin paljon uutis- ja mainoslehtisiä, pelikortteja, karttoja ym. käyttögrafikkaa. Mutta varsinaisen taidegrafikan ostaminen ei sekään ollut pelkästään eliitin harrastus. Koska grafiikka on ollut paljon halvempaa kuin vaikka öljyvärimaalaukset myös vähemmän varakkailla ihmisillä on ollut siihen varaa. Toki grafiikassakin on suuria laatu- ja hintaeroja. Jos teos on suuritöinen ja taitavasti tehty ja hyvin painettu hyvällä musteella korkeatasoiselle paperille, se on yleensä melko arvokas. Varsinkin jos tekijä on kuuluisa.

Esimerkki tällaisesta grafikanlehdestä on Auguste Gaspard Louis Boucher-Desnoyersin ***Napoleon Le Grand***. Pohjanmaan museon kokoelman grafikanlehti on lähes 70 cm korkea ja yli 50 cm leveä, kuitenkin se on kauttaaltaan kaiverrettu! Teoksessa on huikean hienoja yksityiskohtia: silkki, sametti ja kulta hohtavat ja kiiltävät uskomattoman todentuntuisesti. Kuva näyttää aivan kolmiulotteiselta, käsin kosketeltavalta. On aivan uskomatonta, että se on kuitenkin vain mustetta, joka on painettu korkeatasoisella paperilla, ja joka on saatu aikaan kaivertamalla viivoja kuparilaattaan. Boucher-Desnoyersilta kului neljä vuotta työstää laatta Francois Gérardin Napoleonin kruunajaismuotokuvan mukaan. Napoleon valitsi itse Boucher-Desnoyersin kaivertajaksi vuonna 1805. Napoleon ymmärsi myös hyvin grafiikan propaganda-arvon. (Itse asiassa jo Ludvig XIV ja Colbert olivat hankkineet hovikaivertajan, joka teki taidokkaista grafikanlehtiä kuninkaan juhlista, sodista ja muista saavutuksista, joita kuningashuone sitten jakoi muiden maiden lähettiläille osoittaakseen valtaansa ja suuruuttaan.) Boucher Desnoyers esitteli teoksensa Pariisin salongissa 1810 ja kerrotaan, että hän sai työstä huikeat 2000 livreä sekä laatan omistukseensa sen jälkeen, kun siitä oli otettu ensimmäiset 600 vedosta.

Suurin osa taidegrafikasta on kuitenkin ollut halvempaa ja pienikokoisempaa. Uskonnotlliset aiheet olivat erityisen suosittuja: Raamatun kohtaukset, apostolit, pyhimyskuvat, Kristus ja Pyhä Maria -aiheet. Niitä tehtiin valtavasti varsinkin 1600-luvun lopussa; usein

niiden tekijä on tuntematon. Myös tällaisista teoksista löytyy esimerkkejä Pohjanmaan museon kokoelmista.

Toisaalta Euroopan periferian tuntemattomampien kaivertajien teokset saattavat olla tänä päivänä arvokkaampia, kuin monet hyvin korkeatasoiset teokset, sillä ne ovat harvinaisuuksia. Hedmanin kokoelmasta löytyy ihana käsin väritetty viivasyövytys, joka esittää ***Kustaa III:n murhaa***. Anckarström ampuu juuri Kustaa III:n kuuluisissa Tukholman oopperan naamiaisissa 1792. Kuva on sommitelmaltaan ja tekniikaltaan melko primitiivinen, mutta se on hauska harvinaisuus.

Johann Gottlieb Fridrich: Kustaa III:n murha naamiaisissa, KH2124

Tämän viivasyövytyksen oikeassa reunassa lukee vain nimi Fridrich. Onnistuin lopulta identifioimaan kyseisen graafikon. Hänen nimensä on Johann Gottlieb Fridrich (1742-1809) ja hän oli saksalaissyntyinen, mutta toimi Kööpenhaminassa. Hänen nimensä esiintyy paljon kartoissa, mikä ei ole ihmeellistä, sillä grafikan tekijät ja julkisijat tekivät myös karttoja. Hän on myös tehnyt paljon eläintieteellisiä kuvituksia sekä muotokuvia ja muita kirjojen kuvituksia. Karl Hedmanin kokoelman teos on todennäköisesti harvinainen. Näyttää siltä, että Fridrich on hyvinkin saattanut itse luoda tämän kuvan. Siinä tapauksessa teos olisi niin sanottua originaaligrafikkaa, eikä reproduktiografiikkaa. Olen juuri yrittänyt osoittaa, että reproduktiografiikka ei ole sinänsä vähemmän arvoista, kuin originaaligrafikka, mutta se tekee kuvasta toki harvinaislaatusempman. Lisäksi kyseinen teos on käsin väritetty, mikä sekin tekee teoksesta yksilöllisen. Tanskassa myytiin äskettäin huutokaupassa samankaltainen Fridrichin väritetty viivasyövytys, joka kuvaa Köpenhaminan edustalla käytyä meritaistelua. Se oli myyty 5000 tanskan kruunulla, mikä vastaa noin 670 euroa, siis melko korkeaan hintaan.

Pojanmaan museon kärkeissä on vielä paljon aarteita, ja tässäkin esittelin vain muutaman helmen, jotka löytyivät etupäässä Karl Hedmanin kokoelmasta. Myös Pohjanmaan museon kokoelmassa on monia hienoja teoksia, joista suurta osaa ei vielä ole tutkittu.

Teksti: Lotta Nylund

Joitakin lähteitä:

Amsterdamin Rijksmusee’n Furniuksen seitsemän kuolemansynnin sarja oli esillä Paul Klee keskuksen Lust und Laster.

Die 7 Todsünden von Dürer bis Nauman –näyttelyssä Bernissä 15.10.2010–20.02.2011.

Näyttelyn esite löytyy museon kotisivuilta: www.kunstmuseumbern.ch/admin/data/hosts/kmb/files/page_editorial_paragraph_file/file/129/Ausstellungsfuehrer_LustLaster_d.pdf?l=1323100905 (18.4.2014)

Rubensin maalauksesta Musée des Beaux-Arts de Rennes: <http://www.mbar.org/collections/guide/14-18/072.php> (18.4.2014)

Napoleon Le Grand, British Museum: www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=1458186&partId=1&people=127156&peoA=127156-2-60&page=1 (18.4.2014)

Fem framgångsrika år vid Meteorian

År 2013 blev åter en publikframgång vid Meteoria Söderfjärden. Året innehöll många höjdpunkter med besök av nyfikna skolgrupper, internationella turistgrupper, EU-höjdare och geoforskare samt en femårsfest med invigning av det nya Solsystemet på Söderfjärden och en septemberkväll med öppethus i tranetid.

Då Meteorians utställningssäsong inleddes på allvar en bit in i maj blev det en verklig rusch med täta besök av skolgrupper. Under tre vårveckor var ett trettiotal skolgrupper inbokade. Från Solf skola och från vaskolorna Hietalahden koulu och Asevelikylän koulu var alla klasser på besök. Mest långväga var Rognan Ungdomsskole från Norge. Ett besök vid Meteorian blir för många unga en spännande upplevelse och en lärorik stund som kompletterar undervisningen i klass. En timme vid besökscentret bjuder på bitar av jordens och Söderfjärdens historia, astronomi och insikter i fågellivet, jordbruket och förnybar energiproduktion.

I mitten av maj var en grupp från Europeiska kommissionens Smart Specialisation Platform på studiebesök till Meteorian. Deltagarna kom från ett seminarium i Vasa om smart regional specialisering och de representerade kommissionen och olika regioner i ett dussintal länder. Lovorden i gästboken berättar att de uppskattade besöket. Ungraren Andras Hlács noterade ”A great site to visit!”; Vincent Arsigny från Frankrike utropade ”Bravo! Good work” och Melinda Hosszu från Ungern skrev ”amazing video presentation.”

I början av juni besöktes Vasa av ett kryssningsfartyg med brittiska resenärer. Sex busslaster besökte Meteorian och många förundrades över vad de såg och lärde på Söderfjärden: ”a beautiful place... wow fantastic ... new knowledge ... good visit”. Även kaffer var bättre än på båten.

Foto: Kaj Höglund

Under våren, före utställningssäsongen höll Meteoria-sektionen i samarbete med Vasa arbis en kurs, *Söderfjärden i sikte*. I kursen deltog ett trettiotal tidigare och nya kraterguider samt intresserade ordsbor. Många av deltagarna har sen under säsongen medverkat som guider och assistenter under sommarens många evenemang.

Femårsjubileum och solsystemsfest

När sommaren stod i blom, sista lördagen i juni var det dags för Meteorians 5-års jubileum och för invigning av den skalenliga modellen av Solsystemet på Söderfjärden. Skaror av festbesökare kom ut till Meteorian fastän grävadermoln stod och vägde mellan skur och sol. Hur som helst blev det en dag i dur med flera nya upplevelser. Först ut var K-G Backholm på dragspel med sitt nyskrivna musikstycke, *Vals på Söderfjärden*. Han ackompanjerades av Kalervo Kantola på gitarr, Clark Jakobsson på saxofon och Pelle Jansson på bas.

Lasse Hjelt framförde *Sången om meteoriten* som Börje Backholm skrev år 1992. För festdagen hade omkvädet i sången tonsatts av K-G Backholm.

Vissångaren Karin Sandqvist bidrog med en *Sommarvisa* av Börje Backholm som hon tonsatt.

Hans Martin uruppförde, *En hyllning till Söderfjärden*, en sång som han hade komponerat enkom för festfallet. Texten är av Gunborg Martin. Hyllningen till Söderfjärden ingick sedan i Hans Martins höstkiva, sången spelas numera rätt ofta i Radio Vega.

Esko Valtaoja, välkänd professor i astronomi vid Åbo universitet/Turun Yliopisto höll dagens festtal, där han ställde frågan *Var i universum kan man finna de första spåren av liv?* Publiken fick följa honom på en fantasieg-

gande färd ut i universum. Valtaoja är en fängslande föreläsare – han var föresten den mest kända nulevande vetenskapsmannen i Finland enligt Vetenskapsbarometerns enkät 2013 (Helsingin Sanomat 13.11 2013). Valtaoja invigde också det nya *Solsystemet på Söderfjärden*, där solen 70 cm i diameter finns uppe på en hög stolpe vid Meteorian och planeterna i skalenlig storlek finns utplacerade på stolpar längs Diskviksvägen. Jorden är stor som en ärt och Jupiter som en tennisboll. Då hela vårt solsystem har förminskats två miljarder gånger ryms det precis in på Söderfjärden med den mest avlägsna planeten Neptunus vid skogsranden. Skyltar berättar ingående om solsystemet och tilläggsinformation kan fås via en digital applikation- en APP som fritt kan laddas ner i surfplattor och mobiltelefoner.

Många var under året involverade i arbetet med att utveckla Solsystemet på Söderfjärden, men Hans Lindén, aktiv amatörastronom möjliggjorde med enträget och innovativt arbete på ett avgörande sätt tillkomsten av den unika modellen av solsystemet. Utvecklingen av solsystemsAPPen gjordes av it-studerande Alexander Nybond.

Vid festen sommaren 2013 kunde skaran av aktiva i Sundom bygdeförenings Meteoria-sektion och Astronomiska föreningen Andromeda blicka tillbaka på fem framgångsrika år. Vid Meteorians öppnande sommaren 2008 var det ingen som kunde förutse det stora publikintresse som denna plats skulle få. Under fem korta år har ca 50 000 besökare varit ut till Meteorian – inne i utställning och observatorium har 20 000 personer bokförts. Gästböckerna berättar att gästerna har kommit från alla orter i Vasaregionen, praktiskt taget från alla kommuner i Finland och från ett hundratal länder i världen. Meteorian med utställning, observatorium, fågeltorn och tidslinje har verkligen satt Söderfjärden på världskartan. Det nya solsystemet på Söderfjärden ökar ytterligare intresset.

Text: Matts Andersén

Kansainvälinen tutkijaryhmä haluaa kairata Söderfjärdenillä

Meteoriihen viiden menestyksekkään toimintavuoden ja 50.000 kävijän jälkeen suunnitellaan uusia tieteellisiä tutkimuksia ja kairauksia Söderfjärdenin meteoritiitokraatteriin. Kansainvälisessä tutkijaryhmässä on jäseniä Suomesta, Ruotsista sekä Virosta. Tutkijaryhmän jäsenet ovat oheisessa kuvassa.

Sundom Bygdeföreningin Meteoriihi-jaosto aloitti vuonna 2013 Leader-projektin ”URKRATER”, jonka tähtäimessä on saada aikaan syväkairauksia Söderfjärdenin kraatteriin ja löytää kraatteriin liittyviä törmäyksessä syntyneitä kiviä, kuten breksioita ja sueviittia. Geologi Anton Grindgärds Åbo Akademista on toiminut tutkimuksen johtajana. Grindgärds laati projektisuunnitelman tutkimuksista. Suunnitelma on laadittu ruotsiksi ja englanniksi ja painetun version voi saada allekirjoittaneelta tai lukea sen webistä www.meteorია.fi > Aktuellt.

Projektiin on kuulunut myös yleisön avulla meteoritiititörmäyksestä syntyneiden jälkien etsiminen. Grindgärds on useissa yhteyksissä tavannut kiinnostuneita amatööritutkijoita, joita hän on ohjannut kraatterikivien etsinnässä. Hän kertoi hankkeesta ja tunnisti kiviä Meteoriihen 5-vuotisjuhlassa, jossa myös ”kivitohtori” Satu Hietala Geologian tutkimuskeskuksesta yhdessä ”assistentteineen” tunnisti kiviä ja mineraaleja. Monet vierailijat toivatkin kiviä tunnistettavaksi.

Söderfjärdenin ympäristössä liikkuva voi löytää jälkiä meteoritiititörmäyksestä irto-lohkareista ja kalliosta. Jo kauan sitten ovat jäämassat siirtäneet lohkareita kraatterikuopasta sen reunoille ja niitä voi löytää tänä päivänä hiekkakuopista ja kaivannoista. Kaikki, jotka liikkuvat alueen maastossa, voivat löytää tutkijoille mielenkiintoisia kiviä. Meteoriihen webbisivuilla on lisää informaatiota ja kuvia kraatterikivistä.

Syyskuussa pidettiin koulutustilaisuus, jossa Grindgärds sekä Hietala opettivat kiviarrastajia miten mielenkiintoisia kiviä voisi löytää. Lisäksi päivän maastokursiossa löydettiin lupaavia kiviä, jotka otettiin analysoitaviksi GTK:lle.

Seminaari, jonka aiheena oli geologia ja arkeologia, pidettiin syyskuussa. Osanottajia oli GTK:sta, Helsingin yliopistosta, Åbo Akademista, Turun yliopistosta, Uumajan yliopistosta, Tarton yliopistosta sekä Pohjanmaan museosta. Tutkijoiden workshop oli antoisa ja kaikki olivat yksimielisiä siitä, että uusia tutkimuksia ja kairauksia tarvitaan. Asian eteenpäin viemiseksi muodostettiin tutkimuskonsortio ”Söderfjärden research program consortium”, jossa Åbo Akademin geologian ja mineralogian laitos toimii hakemusten koordinoijana. Toivomuksena on saada uusia mielenkiintoisia tutkimustuloksia, joita voidaan hyödyntää Meteoriihen näyttelyissä.

Teksti: Matts Andersén (suom. ja edit KMH & SH)

URKRATER-forskare/URKRATER –tutkijat

I september hölls ett seminarium för forskare med intresse av nya borrhningar ner i Söderfjärden. Syyskuussa pidettiin seminaari Söderfjärdenin kairauksista kiinnostuneille tutkijoille. Här ses forskarna vid Meteorian/Ohessa tutkijat Meteoriihellä, vasemmalta/fr.v.

Dr Antti Ojala (Geologiska forskningscentralen - GTK, Esbo)

Dr Joonas Virtasalo (GTK, Esbo)

Prof. Leho Ainsaar (Tartu Ülikool, Estland)

Dr Peter Edén, (GTK, Karleby)

Dr Fredrik Olsson (Umeå Universitet, miljöarkeologi)

Emeritus prof. Lauri Pesonen (Helsingfors universitet, geofysik)

Astronomiska föreningen Andromedas ordförande Kaj Höglund (Österbottens museum, landskapsmuseiforskare, FM)

Forskningsassistent Satu Hietala (GTK, Berggrundsgeologi och mineralresurser)

Prof. Olav Eklund (Åbo Akademi, geologi och mineralogi) och FM

projektledare Anton Grindgärds (Åbo Akademi, geologi och mineralogi).

På bilden saknas prof. Matti Räsänen/Kuvasta puuttuu (Åbo universitet, institutionen för geografi och geologi).

Ytterligare några forskare ingår i det nybildade konsortiet/Vastaperustettuun konsortioon kuuluvat myös seuraavat tutkijat: Prof. Mats Åström (Linnéuniversitetet i Kalmar);

Prof. Erik Sturkell (Göteborgs universitet, institutionen för geovetenskaper) och Dr Peter Österholm (Åbo Akademi, geologi och mineralogi)

Foto/Kuva: Matts Andersén

På stenjakt. Ca 25 personer deltog i Meteorians dag i september för sökning av kraterstenar i terrängen kring Söderfjärden. På bilden instruerar ”stendoktorn” Satu Hietala från GTK om vilka slags stenar deltagarna ska titta efter. Lovande fynd gjordes för vidare analys. Kuva: Kaj Höglund

Kivijahdissa. N. 25 henkilöä otti osaa syyskuussa Meteoriihen kraatterikivien etsintäpäivään Söderfjärdenin ympäristössä. Kuvassa ”kivitohtori” Satu Hietala GTK:sta ohjeistaa minkälaisia kiviä osallistujien kannattaisi etsiä. Lupaavia löytöjä tehtiin tarkempia analyyseja varten. Kuva: Kaj Höglund

Nya vetenskapliga undersökningar och borrhningar i Söderfjärden i sikte

Under år 2013 inleddes ett nytt projekt av Meteoria-sektionen. Det är Leader-projektet URKRATER som siktar på nya djupborrningar ner i Söderfjärden och på att hitta kraterstenar kring Söderfjärden. Geolog Anton Grindgärds från Åbo Akademi var projektledare fram till årsskiftet 2013/14. Han sammanställde en helhetsplan för att möjliggöra borrhningar under de närmaste åren. Planen finns på svenska och engelska och kan fås av undertecknad. I projektet ingick även att med hjälp av en bred allmänhet söka spår i terrängen av det gamla meteoritnedslaget som bildade Söderfjärden.

Grindgärds har vid olika tillfällen mött intresserade amatörer för att handla dem i sökande av kraterstenar. Han höll mottagning under Meteorians femårsjubileum och visade tillsammans med ”stendoktorn” Satu Hietala från Geologiska forskningscentralen exempel på kraterstenar. Många besökare medförde även egna fynd för bedömning.

Den som rör dig i skog och mark kring Söderfjärden kan hitta spår i terrängen av den gamla meteoritkratern. I lösa block och berggrund runt Söderfjärdens meteoritkrater kan spår av nedslaget återfinnas. För länge sedan har inlandsisar transporterat block ur kratergropen upp på kanterna, där de idag kan hittas i sandgropar och vid grävningar i terrängen. Alla som rör sig i markerna kring Söderfjärden kan hitta stenar som forskare kan ha nytta av. På Meteorians webbsida finns information i text och bild om kraterstenar: www.meteorია.fi > Aktuellt

Vid ett skolningstillfälle som Anton Grindgärds höll i september fick ett 25-tal amatörer lära sig hur intressanta stenar kan hittas. Under dagens excursion i Söderfjärdens omgivning hittades lovande stenar som tillvaratogs för närmare analys.

En seminariedag för forskare inom geologi och arkeologi hölls i september med deltagare från Geologiska forskningscentralen, Helsingfors universitet, Åbo Akademi, Åbo universitet, Umeå universitet och universitetet i Tartu. Forskarnas work-shop var givande och alla var överens om att nya undersökningar och borrhningar behövs. För att driva frågan vidare bildades ett tvärvetenskapligt forskningskonsortium ”Söderfjärden research program consortium”, där institutionen för geologi och mineralogi vid Åbo Akademi står för koordination och ansökning om medel.

Förhoppningen är att få fram nya spännande forskningsresultat som framöver kan populariseras i Meteorians utställningar.

Text: Matts Andersén

Meteorian mitt i kratern

– ett besöksmål med många möjligheter

Mitt i en urgammal meteoritkrater, en mil söder om Vasa, vid besökscentret Meteoria Söderfjärden presenteras ett unikt kulturarv för unga och äldre. Sedan starten 2008 har centret varje år lockat upp mot 10 000 besökare. Från när och fjärran, från alla världsdelar - från mera än hundra länder har besökande skrivit sina namn i centrets gästböcker.

Söderfjärden och Meteorian är ett fängslande besöksmål med många möjligheter för alla åldrar. Hundratal skolgrupper främst från närregionen har varit på studiebesök. Ett besök vid Meteorian är för många unga en spännande upplevelse och en lärorik stund som kompletterar undervisningen i klass. En timme vid besökscentret bjuder på åskådliga bitar av jordens och Söderfjärdens historia; astronomi; platsens fågelliv och jordbruk samt förnybar energiproduktion. Hela paletten passar även för vuxengrupper från arbetsplatser och föreningar. En röd tråd i Meteorians verksamhet är att på ett lättfattligt sätt lyfta fram nya, aktuella forskningsrön. Våra webbsidor ger mera information på svenska, finska och engelska - www.meteoriam.fi

Möjliga program vid Meteorian

Utställningen med multimedia och annan modern expoutrustning berättar en fängslande story om meteoritkratern Söderfjärden under mer än 520 miljoner år. Guidade visningar kan bokas för grupper från maj till oktober. Presentationerna anpassas pedagogiskt efter ålder och förhandskunskaper: från sjuåringar upp till hundraåringar. Söderfjärden är en av jordens bäst bevarade meteoritkratrar och Finlands vackraste krater. Idag är Söderfjärden en torrlagd, högproduktiv åkerrundel.

Astronomiska observatoriet har avancerade teleskop, stjärnkikare och annan utrustning. Visningar kan beställas för skolgrupper under årets mörka månader. I början av hösten kan ett observatoriebesök kombineras med en guidning i utställningen och med transkådning.

Solsystemet på Söderfjärden, där solen, 70 cm i diameter, finns uppe på en stolpe vid Meteorian och planetera i skalenlig storlek finns utplacerade på stolpar på en över två kilometers sträcka längs Diskviksvägen. Jorden är stor som en ärt och Jupiter som en tennisboll. Då hela vårt solsystem förminskas två miljarder gånger ryms det precis in på Söderfjärden med den mest avlägsna planeten Neptunus vid skogsranden. Skyltar berättar ingående om solsystemet och tilläggsinformation kan fås via en digital applikation. APPen kan fritt laddas ner i surfplattor och mobiltelefoner – nerladdningen kan göras på platsen eller via Meteorians webbsida. Solsystemet är alltid tillgängligt och visas i allmänhet i samband med besök vid Meteorian. Specialguidningar kan beställas.

Tidslinjen TellusTimeLine på gården erbjuder en tidsvandring på en balansbom från jordens uppkomst fram till nutid - ger perspektiv på svindlande tidsrymder.

Gör en egen krater mitt i meteoritkratern, ett specialprogram som kan beställas av skolor i anslutning till ett utställningsbesök. Kraterexperimenten kan med fördel videofilmas.

Fågeltornet – Meteorians fågeltorn är alltid öppet, men specialguidning med ornitolog kan beställas och det rekommenderas på våren och i tranornas flyttningstider på hösten. Söderfjärden är Finlands viktigaste tranrastplats.

Energikällaren – egen produktion av förnybar energi med sol, vind och biodiesel. En kort visning av energianläggningen görs i samband med utställningsbesök, men en fördjupad genomgång kan även beställas.

Följande tilläggsguidningar kan beställas i anslutning till besök vid Meteorian:

- Öjbergets naturstig och stenåldersfyndplats
- Hyddbotten från järnåldern vid Västersvägen, Sundom
- Söderfjärdens pumphus

Meteorian drivs av Sundom bygdeförening i samarbete med Astronomiska föreningen Vasa Andromeda, som handhar observatoriet.

Text: Matts Andersén

Söderfjärden Finlands vackraste meteoritkrater. Mitt ute på åkerrundeln finns besökscentret Meteoria Söderfjärden. I fonden Kvarkens världsarv och Vasas centrum. Foto: Jaakko Salo.

En grupp skolbarn provar "vippa-vappa" kärrhjulsgungan före utställnings- och observatoriebesöket inne i Meteorian. Foto: Matts Andersén.

MUINAISUUDEN KYSYMYKSIÄ

Risto Kiviranta, Vähäkyrö, kysyy:

”Mitä pitäisi tehdä kun eteen tulee kivinen ihmisen muokkaama kiviesine joka selvästi on ollut kiven muokkaajalle tärkeä. Pitäisi ymmärtää kiven muotojen tarkoitus. Sen jälkeen voisi kirjoittaa kivelle ja sen muotojen synnyille tarinan. Osaisikohan joku lukija auttaa?” Kuvan kiven on merikaartolainen maanviljelijä Onni Oksanen löytänyt pelloltaan 1990-luvulla. Löytöpaikan koordinaatit ovat: X=21,9713; Y=63,0799.

Alue on ollut aikanaan meren peittämää. Hyvällä kuvittelulla esine voisi olla kuulunut vaikkapa viikinkiveneen tarpeistoon. Kuin tilauksesta pellolla on hyvin teräväkulmainen kivi. Se on aikanaan ollut salakari johon on joku onneton puulaiva on saattanut tuhoutua. Alueelta on Oksanen vuonna 2013 löytänyt myös toisen, laattamaisen, loivasti kuppimaisen kiven. Siitä saa vaikutelman että laatan alapuoli(?) olisi ollut tulen kanssa tekemisissä. Mielikuvittelulla sekin on voinut kuulua laivan tarpeistoon. Kuvittelut voisi jättää sivuun jos joku kykenisi selittämään tälle kuvan kivelle tarkoituksen.

Pohjanmaan museon maakunta-arkeologi Pentti Risla, vastaa:

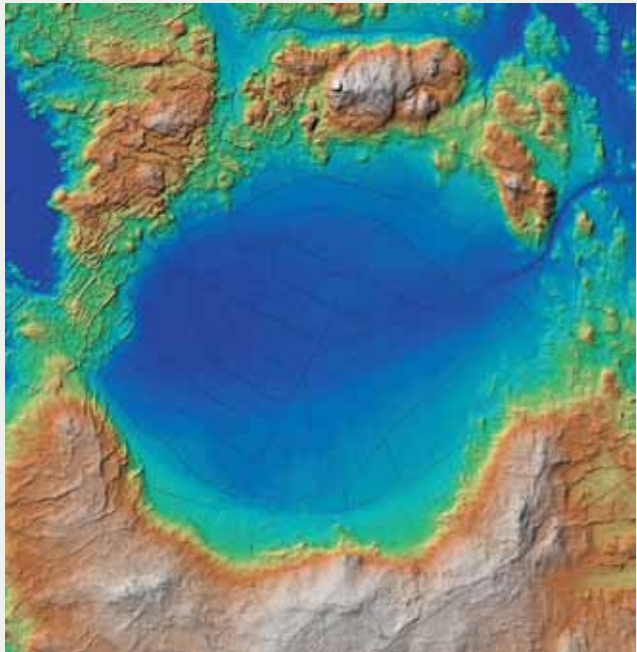
Onni Oksanen pellosta löytämälle kivelle etsittiin selitystä ensimmäisen kerran vuonna 2007, kun Risto Kiviranta välitti Merikaarron historiapiirin kyselyn. Kivi käytettiin tuolloin nähtävänä Pohjanmaan museossa. Kivessä oli ura, jonka päihin näytti poratun kaksi syvempää kuoppaa. Tarkemmin katsoen uran toisessa päässä oli vierekkäin kaksi kuoppaa ja koko ura näytti jyrstyn poraamalla vieri viereen. Kuopan pohjan halkaisija on noin 1 cm. Kivi on kooltaan ”iso nupukivi”. Valinmuotin ja myös painokiven mahdollisuutta mietittiin. Painokivissä on yleensä yksi kartiomainen reikä. Uran päissä kuoppien muodostaman oletetun reikäparin poraus oli jäänyt kesken, joten valmiista esineestä oli tuskin kyse ja kivilajin kovuus voi selittää tämän.

Pohjanmaan museon maalöydöissä ei ollut kivelle vastinetta, joten kysely toimitettiin myös Kansallismuseoon. Ajatus kansanomaisesta messinkivalusta nousi uudestaan esiin, mutta pelttarin tekemäksi valinpuolikkaaksi karkeasti muotoiltua kiveä on vaikea nähdä. Ennen käsillä olevaa Kivirannan uutta kyselyä, lähetettiin kivistä pari kuvaa kivisiä valinmuotteja tutkivalle Mika Sarkkiselle, joka katsoi sen poikkeavan työstön ja kovan kivilajin osalta selvästi pienesineiden valinkivistä.

Kivi on mahdollisesti hylätty sopimattomana tai porajäljet ovat syntyneet sivutuotteena. Jäljet kiven pintaan synnyttäneet toiminta voisi olla akselin pyörimisen vastakappaleeseen synnyttämää kulumaa. Kivi olisi yksinkertaisesti tullut tiensä päähän ja hylätty ennen halkeamistaan. Jos ura kuoppineen on aikaansaatu tarkoituksella, ei tekijän olettaisi tunteneen materiaalin ominaisuuksia. Kivi voi olla yhtä hyvin teelmä kuin harjoituskappale. Kyseessä voi olla ehkä satunnainenkin yritys työstää kiveä, mutta väärillä työmenetelmillä tai -välineillä.

Työstetyn kiven löytöpaikaksi on kerrottu Kyrönjoen varrelle ulottuvan peltolakeuden pohjukka noin kilometri joesta koilliseen. Sijaintikorkeuden perusteella työstön syntyä ja tarkoitusta on parempi etsiä talonpoikaisesta lähihistoriasta kuin muinaisuudesta.

Maanmittauslaitoksen vinovälaistussa laserkeilauskartassa (LIDAR - laser scanned elevation model) näkyvät maaston korkeuserot yksityiskohtaisesti. Luoteessa erottuvat selvästi De Geer –moreenimuodostumat sekä länsilounaassa vanhaa dyynimuodostumaa. Kuvan lähde: <http://www.flickr.com/photos/65726513@N00/4321492009>

Uusi lohokarelyöty vuodelta 2013 Söderfjärdeniltä, joka on mahdollisesti sueviittia eli törmäyksessä ilmaan lentänyttä kiviainesta. Sueviittia ei ole vielä aiemmin löytynyt alueelta. Kuva: Kaj Höglund

Söderfjärden

Söderfjärdenin törmäysrakenne sijaitsee 8 km Vaasan keskustan eteläpuolella ja on nykyisin kuivattu peltoaukeama. Pinnanmuodoiltaan se on tasainen ~5.3 kilometriä läpimitaltaan oleva peltoaukea. Reunoiltaan rakenne muodostaa erikoisen kuusikulmaisen muodon. Aluetta kehystävät muutamien kalliialueiden lisäksi selvästi havaittavat De Geer - moreenimuodostumat sekä länsilounaassa myös vanhat dyynimuodostumat. Kraatterin reunat kohoavat 2.5m–55m maanpinnan tason yläpuolelle. Itse allasvajoama on jopa hieman alle merenpinnan nykyisestä tasosta tai vain hiukan sen yläpuolella. Tästä syystä vain altaan itäosassa oleva

pumppuasema pitää alueen kuivana, joka muuten jäisi veden alle. Syväkairaustutkimusten ja geofysikaalisten mittausten perusteella on arvioitu, että kraatteri on yli 300 m syvä rengasmainen allas, jossa on keskuskohouma niin, että syvyys keskellä on vain 30 – 40 m.

Söderfjärdenin erikoinen muoto havaittiin ensimmäisen kerran satelliittikartoilta (Landsat 1) 1970-luvun alussa. Lisäksi kraatterin eteläosassa sijaitsevasta sorakuopasta löytyi breksiaa, joka ensin tulkittiin tufimaiseksi eli tulivuorisyntyeiseksi kiveksi. Vuonna 1975 alueella suoritettiin geofysikaalisia mittauksia ja

sähkömagneettisten mittausten perusteella rakenteen pääteltiin ulottuvan aina 200 metrin syvyyteen saakka sekä täyttyneen sedimenttikivillä. Samana vuonna suoritetuissa painovoimamittauksissa sekä seismisissä luotauksissa havaittiin näitä tukevat tulokset, sekä kraatteriin liittyvä selvä pyöreä painovoima-anomalia. Rakenteeseen kairattiin 4 kairanreikää vuosien 1975–1976 aikana tarkoituksena löytää mahdollisesti taloudellinen kalkkikiviesiintymä. Kalkkikiviesiintymän sijasta kairausnäytteissä oli silikaatti(pii-)pitoisia breksioituneita kiviä. Paraisten Kalkki Oy:n (nyk. Nordkalk) tekemien kairauksen tuloksena selvisi myös, että rakenteen keskellä oleva peruskallio on kohonnut. Nykyään tiedetään sen edustavan kompleksisen kraatterin keskuskohoumaa. Siihen aikaan Söderfjärdenin uskottiin olevan nk. kryptovulkaaninen eli räjähdysmäisessä maan sisäisessä tulivuoren purkauksessa syntynyt. Söderfjärdenin altaaseen tehtiin vielä yksi kairanreikä lisää vuonna 1979. Oli edelleen epäselvää pitkään oliko rakenne muinaisen tulivuoren kaldera vai jälki asteroidin törmäyksestä. Kairauksissa löytyi muun muassa breksioita, jotka ovat syntyneet paikallisesta kallioperästä ns. Vaasan graniitista, joka on harmaa gneissimäinen granaattipitoinen kivi. (Lehtinen 1998)

Vuonna 1983 Geologian tutkimuskeskus kairasi vielä kaksi reikää. Vuonna 1984 geologi J. Lehtovaara esitti lopullisen tulkintansa kraatterista todeten sen olevan asteroidin törmäyksessä syntynyt kraatteri breksioituneiden kivilajien ja niistä löytyneiden heikkojen shokkimetamorfiten piirteiden vuoksi. Varmistettuja diagnostisia kriteereitä rakenteen meteoriittiselle alkuperälle ei kuitenkaan vielä silloin ollut vaikka mikrokooppitutkimuksissa oli löytynyt shokkilamelleja muistuttavia lamelliparvia kvartsirakeissa. Uusia tutkimuksia tehtiin vasta vuonna 2003, jolloin Andreas Abels esitti väitöskirjassaan samat meteoriittikraatteriteoriaa tukevat tutkimuksensa. Tosin vielä sittenkään kvartsista löydettyjä shokkilamelleja ei mitattu ennen kuin vasta vuonna 2013 T. Öhman ja U. Preeden löysivät näytteiden kvartsirakeista tietyissä kristallografisissa suuntauksissa esiintyviä shokkilamelliparvia, jotka voitiin luotettavasti todistaa törmäyssyntyisiksi.

Tällä hetkellä teoria törmäyssyntyisestä rakenteesta perustuu kaiken kaikkiaan yhteensä 7:stä kairanreikästä tehtyihin tutkimuksiin kivilajien mineralogisista muutoksista sekä geofysikaalisista todisteista. Tähän mennessä tehtyjen tutkimusten perusteella tiedetään, että kraatterissa on paikoin jopa 74 metriä paksut kvartaärakerrostumat eli noin 2,5 miljoonan vuoden ajan kerrostuneita sedimenttejä, kambrikautisia 550–600 miljoonaa vuotta vanhoja sedimenttikiviä sekä kraatterin syvyyden on arvioitu olevan yli 300 metriä. Törmäyksen jälkeen kraatteri on täyttynyt nopeasti sedimenteillä, jotka ovat kovettuneet vuorotteleviksi hiekka-, siltti- ja savikiviksi. Sedimenteistä on löytynyt myös mikrofossiileja, joiden perusteella on päätelty kraatterin varsinaiseksi iäksi 520-530 miljoonaa vuotta.

Söderfjärdenin törmäysrakenteelle on lähiaikoina (2014) esitetty myös toinen ikäarvio. Ikäarvio perustuu 40Ar/39Ar-menetelmällä tehtyyn isotooppitutkimukseen. Tutkittavana näytteenä on ollut kraatterin reunan granotoidilohkareessa esiintyvä musta sula-juoni, jonka oletetaan syntyneen törmäyksessä. Tutkimuksessa ei kuitenkaan saatu näytteestä tarkkaa ikää vaan tuloksena oli kaksi eri ikäspektriä, joiden kum-

Jatkuu sivulla 46

Lyijykuulien löytöpaikka. Ammusten jättämät jäljet näkyvät selvästi aitan seinässä. Lyijykuulien jättämien kolojen läpimitta on noin yhden euron kokoinen. Kuva: Kaj Höglund, Pohjanmaan museo

Muskettisotureita Isojoella?

Muskettien luoteja tai kuulia löytyy Suomesta monista paikoista, lähinnä vanhoilta sotatantereilta, kuten mm. Suomen sodan aikaisilta Iisalmen Koljonvirran taistelalueilta, Oravaisista sekä Kuortaneelta. Monet luotilöydöistä ovat arkeologisissa tutkimuksissa ja harrastajien metallinilmaisimien avulla löytyneitä irtolöytöjä. Geologian tutkimuskeskuksen kansannäytetoimistossa on ollut tutkittavana Isojoen Peuralasta löytynyt luoti. Juhani Peurala oli onnistunut saamaan luodin irti vahingoittumattomana 1700-1800-luvulta peräisin olevan aitan seinälaudasta. Tässä tapauksessa saattaa olla ainoa kerta kun musketin luoteja löytyy rakennuksen seinästä.

Muskettien esimuotoja kehitettiin jo 1300-luvulta lähtien. Varsinaisesti musketit tulivat käyttöön jo 1500-luvulla, jolloin espanjalaiset valmistivat 6-8 kiloa painavia piipusta ladattavia käsiaseita. 1600-luvulla ase hieman keveni, painaen noin neljä kiloa ja jossa sytytys tapahtui piikiven avulla ja sitä kutsuttiin piilukkokiivääriksi.

1700-luvulla kivääreihin lisättiin pistin ja 1800-luvulla räjähdyselohopean keksimisen jälkeen, piilukkokiiväärit vaihtuivat nallilukkomusketiteihin. Musketit olivat laajasti armeijoiden käytössä aina 1800-luvun puoleen väliin asti. Sileäpiippuinen piilukkomusketti säilyi jokseenkin muuttumattomana, pikkuparannuksia lukuun ottamatta, lähes 200 vuotta (Poutiainen, H. 2005).

Suomessa musketteja käytettiin ainakin Suuren Pohjan sodan, vuosien 1700-1721 välisenä aikana sekä Suomen sodassa 1808-1809. Koko Suuren Pohjan sodan vuosina käytettiin lunttutoimisia pyssyjä, joista huomattava osa oli saksilaisilta saatua sotasaalista (Helsingin Wanhalla Warusväki). Lunttutoimisessa pyssyssä sytytys tapahtui kytevän lunttunarun avulla.

Markku Honkolan mukaan Ruotsi-Suomen armeijan aseistus oli Suomen sodassa melko sekalaista. Esimerkiksi piilukkokiiväärit saattoivat olla vuodelta 1765, eli käytössä yli 40 vuotta vanhaa tekniikkaa. Ruotsalaisten asepajojen tekemien piilukkokiiväärien lisäksi ostettiin Englannista 20 000 kivääriä. Pari vuotta aiemmin kuningas Kustaa IV Aadolf myi omia ruotsalaisia kiväärejä 21 655 kappaletta Preussille ja tulevalle viholliselleen Venäjälle. Siten osa suomalaisistakin mahdollisesti tulivat ammutuiksi oman valtakunnan aseiteollisuuden tuotteilla. (Honkola, M.)

Musketin ammusten koko ja muoto on ollut hyvin vaihtelevaa. Tyyppejä on erilaisia mutta valtaosa vanhoista musketin luodeista ovat muodoltaan pyöreitä. Hyvän tunnusmerkkinä voidaan pitää muun muassa valusauvoja sekä kohollaan olevaa valukanavan kohdalla kuulan pinnassa. Kuulat olivat paperihiylsyn sisällä, jossa pohjalla oli myös mustaruutia. Lyijyluodit/kuulat olivat hyvin löyhästi piippuun sopivia. Tyyppillinen musketin kaliiperi oli 0.50 ja 0.70 tuuman välillä. 1700-luvulla ruotsalaisissa musketeissa lyijykuulat olivat läpimitaltaan 18-19 millimetriä, norjalaisten 16.5

Isojoen Peuralasta aitan seinästä löytynyt lyijykuula on todennäköisesti 1800-luvun musketin tai pistoolin kuula. Koostumukseltaan se on melko puhdasta lyijyä. Kuva: Satu Hietala, GTK.

Lyijykuulan toisella puolella on kuoppia ja lisäksi hieman aitan seinästä tarttunutta punamultaa. Isommassa kuopassa näkyy pienempiä kuoppia, jotka ovat todennäköisesti syntyneet mustaruudin räjähtäessä. Kuva: Satu Hietala, GTK.

-17.3 ja venäläisten 17.8 millimetriä, paitsi nk. kuuden linjan muskettien kuula oli kooltaan pienempi, 15.2 millimetriä. (Heikura, P. 2008) Lisäksi Suuren Pohjan sodan aikana ilmeisesti karoliinien musketeissa ammuttavien ”susihaulien” kooksi määriteltiin painon (6.65 gr) mukaan läpimitaksi 10.25 mm. (Helsingin Wanhalla Warusväki)

Lyijykuulia on löytynyt muun muassa Kuortaneen taisteluiden jäljiltä montaa eri kokoa. Suurimmaksi osaksi on löytynyt kahta perusmallia, halkaisijaltaan 15 mm ja 18 mm. Toinen on ilmeisesti venäläinen ja toinen ruotsalais-suomalainen malli. On myös mahdollista, että pienempiä kiväärin kuulia on lähtöisin niistä englantilaisista kivääreistä, joita Ruotsi aikoinaan osti Englannista (M. Honkola)

Iisalmen Koljonvirran taistelukentältä on arkeologisissa kaivauksissa löytynyt useita musketin kuulia. Näiden lyijykuulien halkaisija on ollut 18-19 millimetriä ja paino 31-36 grammaa kappaleelta. (Poutiainen, H. 2005) Löydettyjen kuulien koko ja paino sopisivat englantilaisiin Brown Bess kivääreissä käytettyihin ammuksiin, joiden kaliiberi olisi .70 tai 75. Brown Bess-musketteja käytettiin 1722-1832 välisenä aikana. Suomen sodan aikana Suomeen tuotiin ruotsalaisten ostettua englantilaisilta asekauppojen yhteydessä näitä maineikkaita englantilaisia Brown Bess -musketteja. (M. Honkola, K. Hintsala)

Suomesta löydetyt musketinkuulat ovat useimmiten läpimitaltaan 18-19 millimetriä. Tutkittavana ollut Isojoen luoti on kooltaan pienempi, läpimitaltaan noin 1 cm. Mielenkiintoinen yksityiskohta on, että samankokoisia lyijykuulia on löytynyt mm. Englannin kansalaissodan (1640-1651) aikaisilta taistelupaikoilta. (Foard, G. 2008) Samoin vuonna 1628 uponneen Vasa (Wasa)-laivan hyllystä on löytynyt samanlaisia kuulia, mutta niiden on tulkittu olevan pistoolin luoteja. Vasa-laiva oli Ruotsin kuninkaan Kustaa II Aadolfin lippulaiva, joka pian lähtönsä jälkeen upposi Tukholman edustalle Tegelvikenin kohdalle noin 30 metrin syvyyteen ja makasi siellä sitten hyväkuntoisena 333 vuotta. Vuonna 1961 laiva nostettiin merenpohjasta. Kuulat löytyivät kuolleen merimiehen kirstusta. (Foard, G. 2008) Kuulien koko on tismalleen sama kuin nyt tutkittavana olleen kuulan koko.

Jatkuu sivulla 46

Vaskiluodon lentoasema

Vaasan ilmapuolustusyhdistyksellä oli käytössään Sääski-kone nimeltä ”Kurki” 1930-luvulla. ”Kurjen” tukikohtana toimi lentosatama vuoden ympäri ja sitä säilytettiin tuossa nimenomaisessa lentokonehallissa.

Tämä kaikki on tärkeä osa vaasalaista ilmailuperintöä ja -historiaa, myös ”Kurkea” lentäneet lentäjät. Heistä tunnetuin oli kapteeni Toivo B. Nissinen, josta tuli 1930-luvulla yksi merkittävimmistä vaikuttajista suomalaisessa lentokoulutuksessa sekä moottorilennon, että purjelennon parissa.

Vaasan lentosataman paikalla on nykyään merivartioston huoltotukikohta. Vanhoista rakennuksista on jäl-

jellä merivartioston Junkers- ja Beaver-kellukekoneille ”Sääski-hallia” myöhemmin tehty toinen isompi lentokonehalli jota edelleen kutsutaan ”Beaver-halliksi”, asuinrakennus sekä huoltotukikohdan naapurissa oleva 1930-luvulla rakennettu Sääski-koneen halli. Lentosatama on aivan nykyisen leirintäalueen naapurina heti sen itäpuolella.

Feeniks 4/2013:

Vaskiluodon lentosatama

”Lentokentän lisäksi Vaasassa oli merivartioston lentosatama Vaskiluodon pohjoiskärjessä lähellä kaupunkia. Sieltä käsin oli toimittu Junkers F 13-koneella LK-2 jo vuodesta 1932 lähtien. Vilkas vesikonetoiminta jatkui koko jatkosodan ajan, joten muutama sana ja yhteenveto tästäkin toiminnasta on paikallaan. Vaasaan perustettiin Ilmavoimien komentajan käskyllä 20. kesäkuuta 1941 Erillinen Lentue X. Se oli Ilmavoimien esikunnan lentue, jonka päälliköksi määrättiin kapteeni Osmo Malinen. Lentue X sai tehtävän suorittaa Pohjanlahden tiedustelua päivittäin välillä Rauma-Tornio. Kalustona lentueella oli aluksi kaksi merivartiolaitoselta käyttöön saatua Junkers-kellukekoneita, malliltaan W34fa ja K 43fa. Näiden lisäksi lentue sai 27. kesäkuuta Lentovarikolta käyttöönsä Heinkel He 115 -kellukekoneen. Lentueen pohjalta muodostettiin 30. kesäkuuta Lentolaivue 15, jonka komentajana jatkoi kapteeni Malinen. Laivue siirtyi heinäkuun -41 alussa Vaasasta Paltamoon, joten Vaasassa vietetty aika jäi lyhyeksi. Lentosatomassa vieraili ajoittain myös saksalaisin tunnuksin olevia vesikoneita.

Seuraavan vuoden 1942 heinäkuussa Lentolaivue 6:n 5. lentue siirtyi Vaasan lentosatamaan. Venäläiset laajensivat sukellusvenetoimintaa Ahvenanmerelle ja Selkämerelle. Laivueen tehtävänä oli sukellusvene-etsintälennot, kauppalaivojen saattolennot ja saattosuojuslennot. Kalustona oli kolme Blackburn Ripon II- kellukekoneita sekä myöhemmin saatu MBR-2 lentovene VV-183. MBR-lentovene sai moottorihäiriön ja se pysähtyi saattolennolla Norrskärin majakkasaaren edustalla 8.9.42. Pakkolaskussa mereen vasen siipi ja runko katkesivat. Ohjaaja kapt. L. Karjalainen, ampuja alik. T. Kirjalainen ja mek. A. Luotonen loukkaantuivat lievästi ja paikalle saapunut

tullivene pelasti heidät. Hinauksessa koneen hylky upposi vieden tieltävästi mukanaan kaksi syvyyspommia. Koneita ei ole löydetty, sillä merenpohja on erittäin rikkonaista ja kivistä alueella ja jäät rikkovat hylyt palasiksi. Lentolaivue 6 toimi Vaasan lentosatomasta käsin ajalla 28.7.-17.10.1942.

Vuonna 1944 toukokuun puolen välin jälkeen lensivät Lentolaivue 6:een kuuluvat Höver M.F.11 ”Norjan Kalle” - kellukekoneet valvontalentoi- ja purjekoneet. Ne sijoitettiin Vaasan lentosataman lentokonehalliin, siis todennäköisesti ”Sääski-halliin”. Koneet saatiin pois takavarikosta lentokiellon päätyttyä, mutta vasta 28.12.1946.

Lentosataman jännittävään historiaan kuuluu myös, että jatkosodan jälkeen liittoutuneiden valvontakomissio takavarikoi Vaasan Purjelentokerkon liito- ja purjekoneet. Ne sijoitettiin Vaasan lentosataman lentokonehalliin, siis todennäköisesti ”Sääski-halliin”. Koneet saatiin pois takavarikosta lentokiellon päätyttyä, mutta vasta 28.12.1946.

Teksti: Jukka Nisula

Ilmailumuseoyhdistys ry:n jäsen ja yhdistyksen tiedotuslehti Feeniksin harrastetoimittaja Vaasan Lentokerho ry:n jäsen

Lentosatama oli tärkeässä roolissa ennenkuin kaupunkiin saatiin maalentokenttä, joka valmistui Mustasaaren Runsoriin kylään vuonna 1937. Se ei kuitenkaan syrjäyttänyt lentosatamaa, joka jäi edelleen vesikoneiden tukikohdaksi. Vaasan lentosatama on toiminut merivartioston ja ilmavoimiemme vesilentokoneiden lentotukikohtana ja sairaalentoasemana. Sodan syttyä lentosatama on ollut tärkeässä roolissa ajatellen Pohjanlahden meri- ja ilmapuolustustusta. Ajattelin siksi kertoa jo muisteltujen tärkeiden 1930-luvun vaiheiden lisäksi muutaman sanan Vaasan lentosataman toiminnasta seuraavalla vuosikymmenellä sotavuosina 1941-44.

Kirjoitin ilmailuhistorian harrastajana ja toimittajana Vaasan maalentokentän alkuvuosista kaksiosaisen artikkelin yhdistyksemme Ilmailumuseoyhdistys ry:n julkaisemaan ilmailuhistoriaa käsittelevään lehteen ”Feeniks” numeroihin 3 ja 4/2013. Sivusin artikkeleissa myös Vaasan Vaskiluodossa olevaa lentosatamaa, koska sillä on ollut historiallista merkitystä Vaasan kaupungille. Alueellisesti lentosatama on ollut merkittävä Pohjanmaan merivartiostoinnin sekä sairaalentojen kannalta sekä maamme Ilmavoimien vesilentotoiminnan ja maanpuolustuksen kannalta katsottuna. Lisäksi lentosataman toiminta liittyy vahvasti sota-ajan ilmailuhistoriaamme. Siksi olen selvittänyt lentosataman vaiheet kokonaisuuden kannalta samassa yhteydessä lentokenttäartikkeleissani. Pohjanlahden tärkeät laivojen saatto- ja valvontalennot sotavuosina suoritettiin Vaasan lentosatomasta, joka oli yhtenä tukikohtana. Näihin vaiheisiin ja isänmaamme kohtalonvuosiin liittyy siis vahvasti myös ”Sääski”-halli.

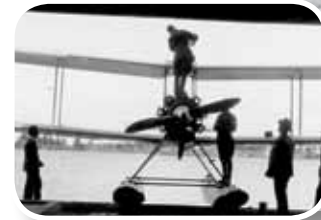
Palanen vaasalaista ilmailuhistoriaa

Vaasalla on oma tärkeä sijansa Suomen ilmailuhistoriassa. Suomen ensimmäinen lentokone, ruotsalaisen kreivi Von Rosenin lahjoittama Morane Parasol, saapui juuri Vaasaan lentämällä Uumajasta tänne talvisena pakkaspäivänä 6. maaliskuuta 1918. Tätä päivää juhli- taan vieläkin Ilmavoimien vuosipäivänä. Pian Vaasaan saapui myös pari Albatross-konetta. Näin syntyi Vaasassa Suomen Ilmavoimat.

Seuraavan kerran vaasalaista ilmailuhistoriaa kirjoitettiin, kun kaupunkiin perustettiin huhtikuussa 1927 suojeluskuntalaitokseen kuuluva ilmapuolustusyhdistys VIPY. Se oli osana Suomen Ilmapuolustusliittoa, johon samana vuonna kuului 35 yhdistystä. Vaasan Ilmapuolustusyhdistyksen varsinainen alkuunpanija oli kauppaneuvos Frithjof Tikanoja, ja sen ensimmäiseen johtokuntaan kuuluivat varatuomari Lauri Halme, maaherra Bruno Sarlin, toim. Hugo Valpas sekä johtajat Toivo Nieminen ja Artturi Myntti .

Kaksi vuotta yhdistyksen perustamisen jälkeen vuonna 1929 hankittiin – kauppaneuvos Tikanojan rahoilla - Vaasaan ensimmäinen oma lentokone. Koneeksi valittiin kotimainen, puurakenteinen kaksitasoinen Sääski II - tyyppinen vesikone (valmistusnumero 3), joka sai nimekseen ”Kurki”. Lopullisen sysäyksen koneen ostolle antoi se, että Vaasaan muutti yhdistyksen perustamisen jälkeen luutnantti Toivo B. Nissinen, josta tuli entisenä ilmavoimien lentäjänä Kurjen ohjaaja vuoteen 1935 asti, jonka jälkeen Ilmapuolustusliitto palkkasi hänet Jämijärven purjelentokeskuksen johtajaksi. Vuonna 1937 luutn. Nissiselle myönnettiin ansioistaan Harmon-patsas ja lentokapteenin arvonimi.

Kurjen hankkimisen yhteydessä sille päätettiin rakentaa tukikohta Vaskiluodon pohjoisrannalle, lähelle Vaasan Merenkyltää, jonka kauppaneuvos Tikanoja kumppaneineen oli niin ikään perustanut vuonna 1926. Lentokonehallin suunnittelijaksi valittiin arkkitehti Matti Björklund (myöh. Visanti), joka oli suunnitellut myös läheisen Vaasan Merenkyltäjien kerhorakennuksen. Hallista tuli 9m x10m suuruinen ja sen julkisivu varustettiin liukuovilla. Hallin toiseen

päähän sijoitettiin lämmitettävä suoja talvilentotoimintaa varten ja toiseen päähän varasto- ja konttori- huone. Hallin eteen tuli 3m levyinen kiintosilta ja sen jatkoksi saranoilta kääntyvä 4m pituinen laskusilta. Rakennuskustannuksiksi arvioitiin yli 40 000 silloista markkaa, rakennustyöt annettiin Juho Myntti OY:n suoritettavaksi.

Halli rakennettiin kesällä 1929 ja sen juhlallinen vihkiäistilaisuus ja samalla Kurki-koneen kastajaistilaisuus pidettiin syyskuun 1. päivänä 1929. Maaherra Sarlinin pidettyä puheen Kurki kohosi ilmaan luutn. Nissisen ohjaamana. Vauhdikkaan taitolentoesityksen - Kurki oli täysin taitolentokelpoinen kellukkeilla varustettunakin - jälkeen seurasi kutsuvieraitten lennätystä ja yleisölennätyksiä, kaikkiaan parikymmentä lentoa, ja lopuksi illanvietto Merenkyltäjien majalla. Juhlaan saapui myös useita sähkösanomia, mm. Ilmavoimien komentaja, eversti Vuori, lähetti tervehdyksensä.

Vuonna 1931 viereiselle tontille perustettiin merivartioston lentosatama, päätehtävänä kieltolain aiheuttaman viinan salakuljetuksen hillitseminen. Tässä tehtävässä merivartiosto ja ilmapuolustusyhdistys toimivat

usein yhdessä, Kurjen saadessa välillä luodinreikiäkin siipiinsä salakuljettajien tulituksessa.

1930-luvun loppupuolella Ilmapuolustusyhdistyksen toiminta alkoi hiipua luutn. Nissisen muutettua Jämijärvelle, ja 15. 6. 1938 Kurki poistettiin ilmalusrekisteristä huonokuntoisena, puurakenteiden pehmenneenä. Alavutelainen liikemies Martti Pukkila osti koneen 1947, kunnostaen sen ja rekisteröiden uudelleen käyttöön 1. 2. 1948. Myöhemmin kone päätyi Tikkakoskelle, jossa siitä tuli urheiluseuran arpajaisen päävoitto. Voittoarpaa ei kuitenkaan koskaan lunastettu. Kurjen taru päättyi juhannuskokossa Luonetjärvelä vuonna 1954.

Sodan jälkeen Ilmapuolustusyhdistys kuten muutkin maanpuolustusyhdistykset lakkautettiin. Kurjen halli huutokaupattiin ja se päätyi 1951 kesämökiksi.

Teksti: Timo Nieminen

Lähteitä: Lentäjä 2/1959; Vaasa-lehti v. 1929-1973 mm. Hugo Valpaksen artikkeli; Pohjalainen 12.12.1993; Suomen ilma-alusrekisteri

”Vamppi”

– Kosken kylän maamerkki

Kosken kylässä Jalasjärvellä, entisen Esso-huoltoaseman pihalla ja-
lustalla oleva hopeanhohtoinen Vampire -hävittäjäkone, on kääntänyt
katseita jo yli neljän vuosikymmenen ajan. Uuden ohitustien rakenta-
minen Kosken kylän ohi lopetti ennen niin suosittuun Vaasan-Tampe-
reen välin taikopaikan ja hiljensi kylän liikenteen. Edelleen paikalla
oleva, jo lähes unohtunut Vampire-hävittäjä, muistuttaa vielä entisistä
ajoista. Mutta mikä on tämän koneen tarina, siitä seuraavassa.

Vampire oli ilmavoimiemme ensimmäinen suihkukone

”Vamppi”, kuten Vampire- hävittäjää Suomessa kut-
sutaan, on alkujaan englantilainen ja kuuluisan De
Havilland-rehtaan valmistama suihkukone. Kone-
tyyppi suunniteltiin jo 1940-luvulla hävittäjäksi ja se
tuli käyttöön vuonna 1945, mutta ei ehtinyt mukaan
Toiseen maailmansotaan. Koneen rakenne on eriko-
nen, sen nokkaosa on alunperin puurakenteinen, jossa
on käytetty mm. balsaviilua. Muu kone on metallira-
kenteinen. Koneen pyrstö kaksoispuomirunkoinen
ja sivuvakaajineen tekee siitä omalaatuisen näköisen.
Vaikka Kosken ”Vampin” kylkiin on nykyisin maa-
lattu kokardit ja tunnuksiksi ”VA-7”, tämä yksilö ei ole
koskaan lentänyt Suomen Ilmavoimissa. Suomessa oli
käytössä vuosina 1953-1965 kuusi yksipaikkaista Vam-
pire DH 100 Mk 52 -konetta, tunnuksin VA-1 – VA-6.
Vampire oli Suomen ilmavoimien ensimmäinen suih-
kukonetyyppi. Vuonna 1955 Suomeen hankittiin lisää
kaksipaikkaisia Vampire Trainer- koneita, jotka saivat
tunnukset VT-1 - VT-9. Mutta miksi tämä Kosken
Vampire sai aikanaan epävirallisen tunnuksen ”VA-7”?

Ruotsin Ilmavoimien hävittäjäksi 1951

Kosken Vampire ”VA-7” on entinen Ruotsin ilmavo-
mien eli Flygvapnetin hävittäjälentokone. Sen tyyppi-
merkintä on DH 100 Vampire Mk 50, poiketen ala-
tyyppiltään hieman suomalaisista versioista. Ruotsissa
kone tyytettiin Flygvapnetin merkinnällä J28B ja
sarjanumerolla 28326. Koneyksilö tuli laivuepalveluk-
seen F9-lennostoon Säveen 23.10.1951. Se luovutettiin
F15 Lennostoon Söderhamniin vuonna 1954. Kone
poistettiin lennoston käytöstä vuonna 1956, kun Sö-
derhamn sai uudet tehokkaammat Saab J29 Tunnan
-koneet Vampireiden tilalle. Kone päätyi vuokralla
vuonna 1957 Henrik Nordenfeldt & Co yhtiölle, ja re-
kisteröitiin edelleen Interarmcon-aseyhtiölle seuraavan
vuoden helmikuussa. Interarmcon oli yksi CIA:n eli
Yhdysvaltain keskustiedustelupalvelun peiteyhtiöstä,
jonka perusti maailman suurin yksityinen asekauppias
Samuel Cummings vuonna 1954. H.Nordenfeldt &
Co kuitenkin osti koneen joulukuussa 1958. Norden-
feldtin tarkoitus oli myydä käytettyjä Vampire J28B-
koneita Etelä-Amerikkaan ja vuonna 1959 edelleen
mm. Kuubaan yhteistyössä Interarmcon yhtiön sekä
Wallenbergin kanssa. Kaupat kuitenkin peruuntuivat.

Havaintovälineeksi Kauhavalle 1961

Vampiren tarina jatkui kuitenkin Suomessa. Interarm-
con lahjoitti tämän Vampiren Kauhavan Ilmasotakou-
lulle havaintovälineeksi ja se vastaanotettiin Interarm-
conilta siellä 17.2.1961. Kone oli täydellisessä kunnossa,

joskin purettuna. Kone oli tuolloin ruotsalaisessa suo-
jamaalauksessa, vihreä päältä, harmaa alapuolelta. Sen
siivissä oli alla lisäpolttoainesäiliöt. Koneesta ei tehty
Suomessa lentokelpoista, vaan se oli vain ja ainoastaan
opetuskäytössä ja havaintovälineenä Kauhavalla pari-
sen vuotta vuoteen 1963. Sen avulla käytiin läpi suih-
kuhävittäjän teknisiä ja rakenteellisia yksityiskohtia
ym. Tuohon aikaan lennettiin muiden yksipaikkaisten
Vampireiden viimeisiä lentoja Suomessa ja konetyyppi
poistui pian Ilmavoimiemme käytöstä.

Muistomeriksi 1969

Ylivääpeli Markus Kanto teki Vampiresta 300:n mar-
kan ostotarjouksen 2.11.1964. Koneesta tehtiin kaupat
ja se myytiin romuksi 23.1.1965, ostajana ylenmyyksen
tässä välissä saanut sotilasmestari Markus Kanto. Kone
myytiin jonkun vuoden päästä Etelä-Pohjanmaalle ja
kone maalattiin hopeanväriseksi. Vampire sijoitettiin
1960-luvun lopulla Jalasjärvelle Koskuelle, kunnan
omistaman leirintäalueen pihamaalle. Sieltä se siirtyi
muutama sata metriä pohjoiseen silloisen Esso-huol-
toaseman pitäjälle Ville Riskulle ja pystytettiin uu-
delleen nykyiseen paikkaan huoltoaseman pihapiiriin.
Kone oli ensin maassa, mutta nostettiin myöhemmin
korkeammalle jalustalle. Vampire on tullut vuosi-
kymmenten ajan tutuksi tuhansille ja taas tuhansille
Valtatie 3:n ohiajajille ja tauolla käyneille autoilijoille.
Itsekin muistan nuorena pojankoltiaisena jo 1970-lu-
vun alkupuolella ihailleni ja ihmetellessäni tuota ho-
peanharmaata konetta, tuolloin vain en vielä tiennyt
sen historiaa.

”VA-7”

Koneelle anottiin 15.9. 1969 Ilmavoimien Esikunnalta
lupaa käyttää tunnusta ”VA-7”. Tunnusta ei alkujaan
kuitenkaan koskaan maalattu koneeseen, vaan vasta
yli neljäkymmentä vuotta myöhemmin. Samalla se
sai puomiinsa suomalaiset kokardit, joskin malli on
hieman väärenneltä. Lähestä kun tarkkaan katsoo,
koneen siivissä voi erottaa vielä alkuperäiset ruotsalai-
sten kolme kruunua -tunnukset eli ns. ”kahvikuppiko-
kardit”. Konetta on yritetty viime vuosina muutenkin
hieman ehostaa, sen siipien alle on tehty muutama
punainen pieni pommi. Koneen nokkaa on paikkail-
tu hieman karkeasti peltipaloilla, koska pääosin pui-
nen nokkaosa on alkanut lahota pois. Nokan alle on
myös tehty alkuperäisestä koneesta poiketen ulospäin
näkyvät konekivääreiden piiput. Nökkapyörätelineen
alle sen suojaksi on laitettu teräsverkko, joka estää
sität tulemasta ulos. Muutoksista huolimatta kone on
kokonaisuudessaan aika kasassa, vaikka lienee sisältä
tyhjä ”hylsy” ja kone on aika raihnaisen ja paikatu-

Kuva: Kaj Höglund, 2013

näköinen nykyasussa. Alkuperäinen ohjaamon ple-
xilasinen kuomu oli ehjä vielä vuonna 1984 koneen
ollessa maassa, mutta se ilmeisesti rikottiin jossakin
vaiheessa. Sen tilalle on laitettu metallinen kehys ja
suojaus, joka tekee koneesta paremman näköisen kuin
ilman kuomua.

Museoarvoa?

Koneen museoarvoa Suomessa lienee hieman vaikea
määrittää. Meillä on ilmailumuseoissamme muutama
täysin ehjä ja Suomen Ilmavoimissa lentänyt ”aito”
Vampire. Nämä seikat tekevät niistä koneista ainutlaa-
tuisia ja arvokkaita. Kosken ”Vamppi” sen sijaan ei
ole koskaan lentänyt Suomessa, eikä virallisesti rekiste-
roity täällä. Se on ollut vain staattinen havaintoväline
ja tietävästi ns. varaosakone. Koneen tärkein käyttö-
historia ajoittuikin Ruotsiin ja sen ilmavoimiin Flyg-
vapnetiin. Toki olisi hienoa ja suotavaa, että tämäkin
Vampire säilyisi edes jossain muodossa jälkipolville.
Konetyyppi on kuitenkin ensimmäisen sukupolven
suihkukoneita ja jo melko harvinainen, vaikka niitä
lentää edelleen maailmalla museokoneina ja niitä on
jäljellä ilmailumuseoissa. Kosken ”Vamppi” on uh-
mannut tuulta ja tuiskua ulkosalla jo neljäkymmentä-
viisi vuotta, osoittaen erinomaista sitkeyttä. Mikä olisi
parempaa jos jostain löytyisi joku taho, joka ottaisi ko-
neen ”siipiensä suojaan”. Tämä antaisi samalla ”Vam-
pille” nykyistä arvokkaamman loppusijoituspaikan, ja
suojaisi sitä lopulliselta tuholta.

Teksti: Jukka Nisula

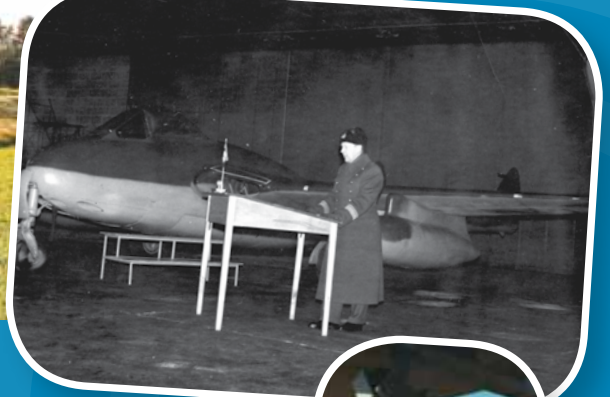
Lähteet: Kyösti Partonen; Suomen Ilmavoimien lento-
koneet 5, De Havilland Vampire in Finnish Airforce

Kauhava 1963. Kuva: Hannu Valttonen, KSIM (Keski-
Suomen ilmailumuseo)

Interarmconin lahjoittama entinen Ruotsin ilmavoimien De Ha-
villand Vampire Mk 50, tuleva ”VA-7”. Todennäköisesti kyseessä
on koneen vastaanottotilaisuus Kauhavan Ilmasotakoululla
helmikuussa 1961.
Kuva: via Kyösti Partonen.

Kauhava 1961. Kuva Kyösti Partosen arkisto.

Kuva: Kyösti Partonen 2006

Tukivarsia oli hitsaamassa paikoilleen Pekka Hietala.
Kuvassa Sara ja Pekka Hietala 1995. Kuva: Kirsti Hietala.

Vampire. Sara ja Samppa Hietala 1995. Kuva: Kirsti Hietala

Kuva: Pekka Hietala, 1975

Kuva: Jukka Nisula 2013

Laihian kotiseutu- ja museoyhdistys

– perinteitä kunnoittaen ja rakkaudesta kotiseutuun

Yhdistyksen syntyhistoriaa

Kotiseudulla, perinteillä ja kotiseututyöllä on Laihialla pitkät perinteet. Laihian Kotiseutu- ja museoyhdistys perustettiin virallisesti vuonna 1936, paljolti Laihialla kappalaisena tuolloin toimineen pastori Frans Kärjen myötävaikutuksella. Kotiseututyö oli hänen sydäntään lähellä ja monilla matkoillaan pohjoismaissa hän tutustui kotiseutuyhdistysten toimintaan, ja tietävästi tämä innoitti vastaavan perustamiseen myös Laihialle.

Kotiseututyön merkeissä on Laihialla oltu kuitenkin aktiivisia jo tuota ennemminkin, mm. kotiseutumuseon hankkiminen oli otettu esille jo vuonna 1917, jolloin emäntä Lida Mäki oli esittänyt laihialaisten yhdistysten neuvottelutilaisuudessa, että ryhdyttäisiin viettämään erityistä Laihian päivä -juhlaa, jonka pääsymaksutuloilla voitaisiin kartuttaa tulevan museon rakennusrahastoa. Laihian päivä -juhlaa sittemmin alettiinkin viettämään, mutta kotiseutumuseon hankkiminen jäi haaveeksi moniksi vuosikymmeniksi.

Perustetun yhdistyksen toiminta keskittyi aluksi museoesineiden keräämiseen, joita saatiinkin lahjoituksina ja osin ostaenkin sellainen määrä, että ensimmäinen museonäyttely voitiin järjestää jo 2.8. 1936. Näyttely toteutettiin seurakunnan pohjoisessa kirkkosalissa.

Varsinaisen museorakennuksen hankkimista hidastivat pääosin taloudelliset vaikeudet lama-ajan jälkeisessä Suomessa, sekä melko voimakaskin kiista siitä, minne museo tulisi sijoittaa. Yhdistyksellä oli omistuksessaan lopulta kaksikin tonttia museota varten, toinen hankittu Laihian Säästöpankin lahjoituksen avulla kirkonkylästä ja toinen saatu lahjoituksena Jakkulasta. Riita museon paikasta kuitenkin vain kiihtyi, ja lukkiutti lopuksi koko yhdistyksen toiminnan.

Sotavuodet keskeyttivät yhdistyksen toiminnan joksikin aikaa mutta 1950-luvulla asia jonkin verran edistyi, kun Laihian mantaalikunta antoi vanhan viljamakaasiin museoyhdistyksen käyttöön, johon eripuolella pitääjää olevat esineet kerättiin. Kuusikymmentäluvulla yhdistystoiminta hiipui lähes kuudeksi vuodeksi kokonaan, kunnes 1963 se saatiin jälleen käyntiin. Tuolloin oli päädytty ajatukseen, että ihanteellisin ratkaisu museohankkeessa olisi toimiva talomuseo. Kun Rapilan talo Kupparlan kylässä tuli myyntiin, museoviraston asiantuntijat katsoivat sen täyttävän erinomaisesti museotalolle asetettavat vaatimukset. Päärakennus edusti vanhaa 1800-luvun eteläpohjalaista, puhdastyylistä rakennuskulttuuria parhaimmillaan.

Yhdistyksen talous ei ollut tuolloinkaan kuitenkaan

kehuttava. Lainaa jouduttiin ottamaan paikallisilta rahalaitoksilta, sekä molemmat yhdistyksen omistuksessa olevat tontit myytiin. Lisäksi järjestettiin erilaisia keräyksiä, ja lopulta voitiin kirjoittaa kauppakirjat kesäkuussa 1970. Alueen rakennusten entistäminen ja kunnostus vaati kuitenkin aikaa ja rahaa. Työhön saatiin avustusta valtiolta ja kunnalta, mutta myös lainaa jouduttiin ottamaan useaan otteeseen. Usean vuoden aikana suoritettut rakennustyöt työllistivät johtokuntaa ja jäsenistöä, kun kaiken ohella oli vielä huolehdittava tarvittavien varojen hankinnasta. Järjestettiin arpajaisia ja pantiin toimeen viljan ja rahan keräyksiä. Kun työt vihdoin saatiin päätökseen, oli tuloksena edustava museokokonaisuus, joka on palvellut laihialaista kulttuurielämää hyvin monipuolisesti.

Toimintaa tänään

Keskeisenä tavoitteena Laihian Kotiseutu- ja museoyhdistyksen toiminnassa on museoesineiden keräämisen ja näytteillä pitämisen lisäksi vanhan laihialaisen rakennuskulttuurin säilyttäminen. Tässä tarkoituksessa museoalueelle on hankittu kyläkuvausta häviäviä rakennuksia, kuten ruoka-aitta, savusauna, riihi ja luhtalato. Mäkitupa, jossa Nuukuurenmuseo sijaitsee, sekä sen ulkorakennukset hankittiin pihapiiriin vuonna 1992.

Nuukuurenmuseo, kuva Pekka Mäkynen

Emännänkamari, kuva Anne Riihimäki

Tämän lisäksi toimintaan on sen perustamisvuosista lähtien olennaisena osana kuuluneet erilaiset kulttuuritapahtumat. Laihian kotiseutujuhlaa, Laihian Päivää, on vietetty museolla jo 1920-luvulta alkaen. Kulttuuriviikko 1970-luvulta pitkälti 1980-luvun puolelle tarjosi viikon ajan monipuolista ohjelmaa koko perheelle mm. taidekerhon näyttelyitä, pelimanni-illan, savusauna- ja yhteislauluillan sekä taideleirit aikuisille ja lapsille. Kesäiset pelimanni-illat jatkuivat kulttuuriviikon jälkeenkin vielä useita vuosia. Kesäisin 2006 ja 2007 järjestettiin museolla myös ”Wanhat Päivät”, jossa esiteltiin vanhoja koneita ja työtapoja, kuten tervanpolttoa, punamultamaalin keittoa ja päreän tekoa. Museon alue tarjoaa myös erinomaisen miljöönn ulkoilmanäytelmille. EteläPohjanmaan Nuorisoseura esitti museoalueella näytelmät Häjyjen Aika 2.8.1996 ja Lakeuksien Lukko 4.8.2001. Laihian Kotiseutu- ja Nuukuurenmuseo pääsivät myös valkokankaalle, kun siellä kuvattiin osia Härmä-elokuvaan heinäkuussa 2011.

Viime kesinä museo on toiminut lapsille suunnattujen Aikamatkojen tapahtumapaikkana. Tätä perinnettä jatketaan myös tulevana kesänä. Vaihtuviin kesänäytelyihin on voinut museolla tutustua vuodesta 2011 lähtien. Tulevan kesän näyttelyinä ovat viime vuonna pystytetty ja suuren suosion saavuttanut Suomenhevonen -näyttely, sekä uutena vaihtuvana näyttelynä ”Tultihin kosimahan - morsiuslahjat, kirstut ja kapiot”. Perinteinen Laihian Päivä –juhla tullaan toteuttamaan tänä vuonna uudistettuna, koko perheelle suunnattuna tapahtumana. Laihian kotiseutujuhla ja perinnepäivä – nimeä kantava tapahtuma pyrkii houkuttelemaan paikalle entistä enemmän nuorempaa ikäpolvea sekä lapsiperheitä.

Laihian Kotiseutu- ja museoyhdistys toimii tänäkin päivänä vapaaehtoistyövoimin kuten yhdistystä perustettaessakin. Rakkaus kotiseutuun ja sen historiaan saa yhdistyksen jäsenet yhä uudelleen innostumaan ja kehittämään museon toimintaa houkutteellakseen niin paikkakuntalaisia kuin muutakin yleisöä ympäri Suomen sekä ulkomailta tutustumaan museoihimme, ja siirtämään näin tätä arvokasta kulttuuriperintöä ja kiinnostusta yhteisen kotiseutumme historiaan myös tuleville sukupolville.

Teksti: Anne Riihimäki

Vilja-aitat ja ruoka-aitta, kuva Olli Väisänen

Aikamatka, kuva Camilla Lyyski

Lähde: Laihian Kotiseutu- ja museoyhdistys ry, Historiikki (Paavo Hakko ja Mauri Lehtonen, digitoinut ja täydentänyt 2012 Jaakko Heinimäki)

Laihian Päivä, kuva Anne Riihimäki

Kokoelmien kätköistä kiertonäyttelyksi

Kasvojen kertomaa -näyttely lainattavissa Pohjanmaan museosta

Pohjanmaan museon taidekokoelmiin kuuluu paljon mielenkiintoisia teoksia, jotka ansaitsevat tulla nähdyksi, mutta joita ei näyttelytilojen rajallisuuden vuoksi voi pitää esillä. Tämän ajatuksen pohjalta Pohjanmaan museon aluetaidemuseotoiminnassa päätettiin elvyttää jo hieman hiipunutta kiertonäyttelyperinnettä ja kokoelmien teoksista koottiin lainattava näyttelykokonaisuus. Taidevarastossa piilossa olleet työt pääsevät katseiden kohteiksi kiertonäyttelyn myötä. Näyttelyn teemana ovat aina sykähdyttävät ja merkitykselliset ihmiskasvot.

Kasvot muotoutuivat näyttelyn teemaksi kun kokoelmia läpikäydessä tuli vastaan monia tunnettujen taiteilijoiden tekemiä hienoja kasvoaiheisia grafikanteoksia ja piirustuksia. Kasvoilla on elämässä suuri rooli: kasvo-

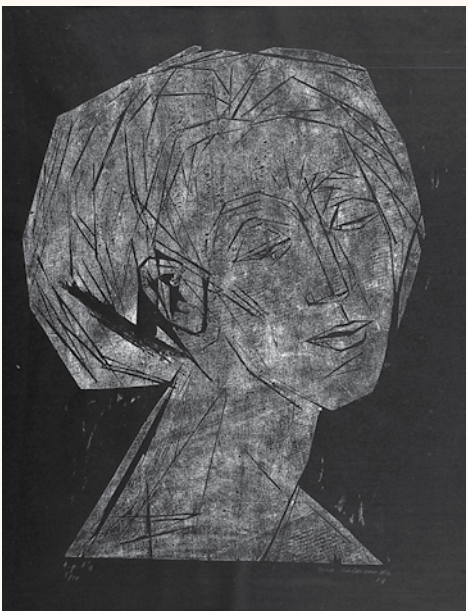
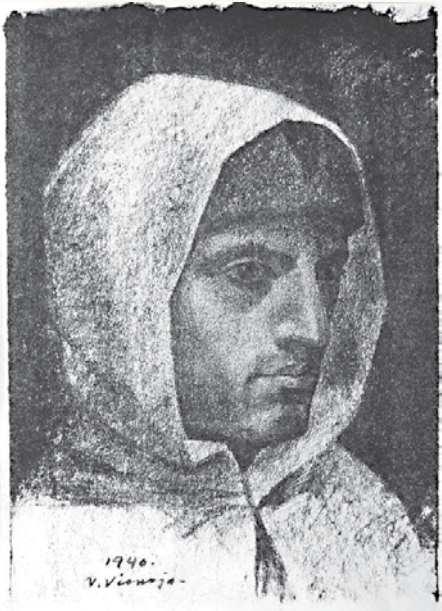
jen kautta ilmaistaan tunteita kuten iloa, surua, vihaa ja myötätuntoa. Kasvojen ilmeet ovat toisille suunnattuja viestejä. Jos kasvot ovat merkitykselliset elämässä, ovat ne sitä myös kuvataiteessa. Ihminen on taiteen kestoaihe ja kasvojen kuvaaminen tulee luonnollisesti osana sitä. Kasvojen kuvaamisella on kuvataiteessa pitkä ja monimuotoinen historia. Nykykulttuurissakin kasvojen kuvaaminen on noussut isoon rooliin muun muassa sosiaalisen median ja selfie-kuvien myötä.

Näyttelykokonaisuuteen kuuluu yhteensä 22 teosta. Mukana on teoksia muun muassa Outi Heiskaselta, Ina Collianderilta ja Aleksanteri Ahola-Valolta. Pohjalaisia taiteilijoita näyttelyssä edustavat Veikko Vionoja, Per Olov Hjortell, Janika Herlevi ja Eemu Myntti. Teok-

sista vanhin on ruotsalaisen Axel Fridellin omakuva vuodelta 1928 ja uusin vaasalaisen Janika Herlevin Victorian Sisters vuodelta 2009.

Kasvojen kertomaa on myös taidekasvatuksellinen kokonaisuus, sillä siinä tarkastellaan kasvojen kuvauksen eri muotoja ja merkityksiä kuvataiteessa. Näyttelyyn liittyen Pohjanmaan museossa on laadittu myös työpaja, missä perehdytään kasvojen kuvaamiseen hiilipiirustustekniikan avulla. Työpaja sopii kaiken ikäisille, mutta erityisesti koululaisille. Työpaja tullaan vetämään paikan päälle ja sen voi tilata museosta erikseen ilman näyttelyäkin.

Teksti: Niina Lahtinen

Från samlingslager till vandringsutställning

Utställningen ”Ansikten berättar” kan lånas från Österbottens museum

I Österbottens museums konstsamling finns många intressant verk som förtjänar att synas, men som man på grund av begränsningar av utställningsytor inte kan ha utställda. Det är tack vare denna tanke som Österbottens museums regionkonstavdelning beslutat att återuppliva den redan lite urbleknade traditionen med vandringsutställningar, och av de verk som finns i konstsamlingen kan man låna en hel utställning. De verk som gömmer sig i konslagret kan beskådas gällande en vandringsutställning. Temat på utställningen är alltid spännande och betydelsefulla människoansikten.

Ansikten blev temat på utställningen efter att man gått igenom samlingen och insett att många kända konstnärer har gjort grafiska verk och målningar av ansikten.

Ansiktet har en stor roll i ens liv: Genom ansiktet kan man visa känslor såsom glädje, sorg, hat och medkänsla. Minerna är meddelanden riktade åt andra människor. Om ansiktet är betydelsefullt i livet, är det också betydelsefullt i bildkonsten. Människan är ett återkommande ämne i konsten och avbildningar av ansikten blir naturligt en del av det. Att avbilda ansikten är en lång och komplicerad historia av bildkonsten. Även i nutidens kultur har ansiktsavbildningar fått en stor roll i bland annat sociala medier och selfie-bilder.

Utställningen består av 22 konstverk. Den innehåller bland annat verk av Outi Heiskanen, Ina Colliander och Aleksanteri Ahola-Valo. De österbottniska konstnärerna i utställningen representeras av Veikko Vionoja,

Per Olov Hjortell, Janika Herlevi och Eemu Myntti. Det äldsta verket är ett självporträtt av Axel Fridell från 1928 och det nyaste verket är ”Victorian Sisters” av Janika Herlevi från 2009.

”Ansikten berättar” är även en konstpedagogisk helhet, där man visar ansiktsavbildningarnas olika former och betydelser för bildkonsten. Vid sidan av utställningen har Österbottens museum även upprättat en workshop, där man fokuserar på ansiktsavbildningar med hjälp av koltekniken. Workshoppen passar alla åldrar, men speciellt skolelever. Workshoppen hålls på plats och den kan man även boka utan utställningen.

Teksti: Niina Lahtinen

Näyttelyn tai työpajan tilaus:

- Näyttelyn voi lainata ottamalla yhteyttä aluetaidemuseotutkijaan, jonka kanssa sovitaan laina-ajasta ja käytännön järjestelyistä. Puh: 06 325 3786, 0400 803 786.

- Näyttelyn lainausmaksu on 200 €, mihin sisältyy kuljetus ja ripustus. Museon henkilökunta siis kuljettaa teokset sovitulle näyttelypaikalle ja ripustaa ne seinille. Näyttelytilan tulee olla valvottu sisätila.

- Hiilipiirustustyöpaja maksaa materiaaleineen 70 € ja siinä voi olla enintään 20 osallistujaa/kerta. Jos työpaja tilataan ilman näyttelyä, siihen kuuluu näyttelyn teoksiin pohjautuva lyhyt visuaalinen alustus.

Bokning av utställning eller workshop:

- Man kan låna utställningen genom att kontakta regionkonstmuseiforskaren, och komma överens om lånetid och praktiska arrangemang. Telefonnummer: 06 3253786, 0400 803 786

- Utställningens låneavgift är 200 euro, i vilken ingår transport och upphängning. Muséeets personal transporterar verken till den överenskomna utställningsplatsen och hänger upp dem på väggarna. Utställning-sutrymmet kommer att kontrolleras.

- Koltekningsworkshoppen med material, kostar 70 euro och max 20 deltagare per gång kan delta. Om workshoppen beställs utan utställning, ordnas en kort visuell visning av verken.

Samarbete mellan hembygdsföreningar

Som resultat av Temadagen som projekten Kulturarv-resursen och konst och kultursommar Österbotten ordnade hösten 2013 i Björköby kommer Petalax hembygdsförening i sommar att gästspela med sin sommar-teater ”Ur Bykiston MMXIV” på Hembygdsgården Kilen i Sideby.

Miljön på Arstu hembygdsområde i Petalax där Bykiston har sin hemmaplan och miljön kring Fransgården på Kilen påminner om varandra och gör det möjligt att uppföra pjäsen där.

Detta är vårt första samarbetsprojekt. Båda föreningarna är aktiva och har mycket på gång.

Vi ska träffas och utvärdera vår verksamhet i föreningarna och förhoppningsvis kommer vi att hitta nya verksamheter som vi ser framemot att samarbeta kring framöver. Det hoppas verksamhetsledare Annika Martikainen på Kilen och Kerstin Knip, ordförande för Petalax hembygdsförening.

Ur Bykiston XXIV

Sommarens pjäs utspelar sig vid tiden kring sekelskiftet mellan 1800- och 1900-talet. I år får publiken bland annat följa med på läsförhör och se hur också kyrkans tjänstemän inte är mera än människor. Det dyker också upp en ung energisk polis som försöker sköta sitt ämbete på bästa möjliga sätt. Det visar sig emellertid att inte heller han har ett hjärta av sten.

Handlingen, som är närhistoria i lätt konsumerbar form, varvas med fiffiga sånger som skrivits av Martin Nordman. Bearbetning och regi: Rafael Frans. Musik: Jonathan Bonn.

På Arstu ges 9 föreställningar under tiden 1-20 juli. Onsdag 23.7.2014 kl. 18 uppförs ”Ur Bykiston XXIV” på Kilens hembygdsområde. Föreningarna välkomnar hjärtligt alla besökare.

www.bykiston.fi
www.kilen.fi

Text: Annika Martikainen

Vähän hevosvaljaiden kulttuurihistoriasta

Hevosvaljaat ovat runsaslukuinen esineryhmä monen kotiseutumuseon kokoelmissa, sillä työhevonon valjaineen on ollut tärkeä osa perinteistä maataloutta aina 1900-luvun alkupuolelle saakka, jolloin polttomoottorin ja traktorin esiinmarssi syrjäytti perinteisen kauramoottorin. Vielä 1950-luvulla Suomessa oli yli 400000 suomenhevosta, ja sotien jälkeen maamme jälleenrakennus tehtiin paljolti suomenhevosien avulla. Suomenhevosien kanta on 50-luvun jälkeen laskenut huomattavasti, mutta tänä päivänä suomenhevosien tulevaisuus näyttää turvatulta. Joten valjaat kuuluvat tänäkin päivänä oleellisesti hevosen varusteisiin, mutta niiden käyttötarkoitus, valmistusmenetelmät ja materiaalit ovat paljolti muuttuneet niistä ajoista kun taitava isäntä valitsi sopivan muotoisen koivunjuurakon länkiensä raaka-aineeksi. Perinteisen maatalouskulttuurin ajalla valjaat tehtiin käsityönä, joko itse tai valjassepän pajalla. Todennäköisesti hevosen valjaat ovat olleet ensimmäisen vuosituhannen alusta lähtien täydellisen soveltuvat raskaisiin vetotehtäviin. Hvosvaljaiden vanhin ja tärkein osa ovat puiset länget tai ränget, joiden etymologia viittaa vanhaan itämerensuomalaiseen kantakieleen. Valjaat muodostavat monimutkaisen kokonaisuuden, joista tärkein vetotehtävän osa lankeaa längeille, aisoille ja rahkeille, osittain myös luokalle ja setolkalle eli siloil-le. Längissä saattaa olla pehmuste, länkipatja eli paatsa, hamutta tai hele, joka voi olla esimerkiksi huopaa tai nahalla päällystetty toppaus. Siiankarvaa on pidetty hyvänä länkipatjan täyteenä, koska karkeana se pitää muotonsa ja kuivuu nopeasti. Harjustin ja rinnustin ovat länkien ylä- ja alapäässä olevat nahkaiset hihnat, joita kiristämällä tai löysäämällä länkien kokoa voidaan hiukan säätää. Länget pannaan hevosen kaulan tyveen, sen rintaa ja lapoja vasten. Länget välittävät hevosen vedon aisoihin ja kuormaun. Valjastustapa soveltuu kai-

kenlaiseen vetotyöhön, mutta sitä käytetään erityisesti raskaiden kuormien vedossa. Suomessa, Venäjällä ja Itä-Baltian maissa on myös käytetty vuosisatojen ajan luokkivaljastusta, jossa länkivaljastukseen liittyy kaareva luokka, joka pitää aisat irti hevosen kyljistä ja toimii joustavana kappaleena hevosen ja kuorman välillä. Länget yhdistetään rahkeiden avulla aisoihin siten, että luokin jännitys pitää aisat ajossa irrallaan hevosen kyljistä. Joustavana luokkivaljastus sopii hyvin raskaiden kuormien vetoon ja ajoon epätasaisessa maastossa. Suomessa länget on perinteisesti valmistettu koivun juuresta, jotta puun syyt menisivät samansuuntaisesti. Tarvittaessa länkiä on vahvistettu raudoittamalla. Puuaineksen ensimmäiset karkeat muotoilut tehdään kirveellä veistämällä. Myöhempi muotoilu tehdään höyläämällä, veistämällä ja hiomalla. Hevosta tai top-pausta vasten tulevat pinnat karhennetaan, jottei länki liukuisi. Längen alapään eli rinnustimen lähellä, noin kolmasosan korkeudella on pakka, joka välittää suurimman osan vedosta länkiin. Tähän paikkaan tehdään vetoruoman reiät tai naulataan metallihahlo. Hevosella on vastaavalla kohdalla lavassa kuoppa, johon längen pakka asettuu. Länget ovat hevoskohtainen varuste: jos pakka on tehty länkeen väärälle kohdalle, länget voivat nousta liian ylös, jolloin rinnustin painaa hevosen henkitorvea, tai liian alas, jolloin harjustin painaa hevosen niskaa. Epäsopivat länget hankaavat myös hevosen helposti lyöttymille. Luokka tehtiin entisaikoina sitkeästä puusta ja niitä taivutettiin tallin seinällä olevassa luokinpainenpuussa. Luokit on painettu tekovaiheessa suohon tai lantalaan sitkistymään. Hevosen valjaisiin on entisaikoina liitetty erilaisia uskomuksia. Uskomustarinoiden mukaan jos hevoset pysähtyivät tiellä äkisti, ne näkivät yliluonnollisia olentoja, kuten menninkäisiä, kirkonväkeä tai sitten ne kohtasivat tiellä rikoksen tehneen henkilön. Hevosten varustei-

den, kuten kuolainten, luokin ja länkien läpi katsomalla voitiin nähdä näitä olentoja. Tällaisten umpinaisten kehysten läpi oli mahdollista kommunikoida tuonpuoleisen väen kanssa, jolloin matka pääsi jatkumaan: ”Jos hevonen ei mennyt eteenpäin, oli otettava kuolaimet suusta, puhallettava 3 kertaa niissä olevan reijän kautta ja sanottava: Men pois siit!” Myös eksynyttä tai metsänpeittoon joutunutta eläintä kutsuttiin huutamalla länkien läpi. Länget olivat hevoskohtaiset, joten niiden avulla saatiin kadonnut hevonen palaamaan kotiin heittämällä länget uuniin palamaan sanoen. ”En minä tarvitse näitä länkiä, kun en hevostakaan saa.” Luokan ja länkien avulla hevonen teki työtä, joten maata pyydettiin länkien välityksellä auttamaan hevosta paikkaamalla länget maahan ja lausumalla ”Veä moa hevosen avuks!”. Luokka oli tärkeä osa valjaita ja sen teossa loitsittiin Laatokan Karjalassa seuraavanlaisesti: ”Vempeleenteko. Lepäs voipi luajie ylen hyviä vemmellyken maltau lämmyttiä. Ga leppy ei muite lämmy gu ken vois ne sanat tiediä mitä sih lämmyttäes sanotah. Muutamat sanoo: Lämmy leppy leikkuamatta, tsoma puu tsongimatta, Hyvän hevonn kaglan piäle, hyvän orihenn olgupäil. Toiset taas osaa toisel taval.” Valjaille lausuttiin maagisia sanoja kun niitä tuotiin tupaan kuivumaan, sillä hevosen valjaita täytyi varjella pilaantumiselta, joita aiheuttivat vieraiden ihmisten pahat silmäykset tai tietyt eläimet, kuten kissa tai hiiri. Myöskään naapurille ei valjaita kannattanut lainata eikä hevosen varusteita saanut jättää maahan tallattaviksi. Epäsopivat valjaat hankasivat hevosta ja olivat siten huonot hevoselle, uskomusten perusteella valjaat muuttuivat epäsopiviksi jos kissa kulki niiden yli tai jos länkiä kuivattiin väärässä paikassa. Uskomusten mukaan myös naisen ruumiissa sijaitsevilla ”naisen väellä” oli pilaava vaikutus hevosen valjaille: ”Olen kuullut, että ennen vanhaan on varottu hevosenvaljaita naisten harakoinnilta, ettei naiset saanut niiden yli kulkea, sanottiin, että suitsi raudat ym. pilaantuu, että hevosen suupielet rupeaa vaahteemaan, jos naiset harakoipi.” Onneksi tähänkin oli olemassa vastataika: ”Oli ennen sellainen usko että kun oli hevosen päistimet lattialla tai maassa. Kun (akka) tai nainen meni niiden kuolainten yli niin rupesi hevosen suu vaahtoamaan. Mutta tämä parantui kun teki taijan. Oti ne kuolaamer käteensä ja meni uunin suun eteen ja siveli niitä kuolaimia käteensä läpi sinne uuniin päin ja sano kolme kertaa että ota pois paha pesästä. Niin se vahtoaminen taukos.” Hevosen varusteet olivat hevoskohtaiset ja tärkeinä työvälineinä ne suojeltiin taikakeinoin, sillä valjaita voitiin pilata kateellisten silmäyksillä tai naisen väellä. Toisinaan hevosen varusteisiin kiinnitettiin taikavälineitä, jotka suojasivat hevosta onnettomuuksilta ja taudeilta. Esimerkiksi hevosen riimuun tai suitsiin voitiin kiinnittää suojaavia ”väekkaitä” esineitä, kuten rahaa, elohopeaa ja piirunpaskaa. Valjaiden, hevostonvarusteiden ja hevosten suojaamisella pyrittiin varjelemaan ja lisäämään hevostonne eli hevosen menestystä, sillä työhevonon

Isojoen Peuralan myllyn historia

Myllyn historia voidaan katsoa alkaneeksi vuonna 1813 toukokuun 10 päivänä kun Peuralan perustamiskirjan yhteydessä mainitaan: ”Jalkamyllyn voi rakentaa Rajakoskeen.” Keisarillisen senaatin talousosasto luovutti ja myi Andeas Jaakonpojalle ja hänen vaimolleen Maria Kristiina Antintyttärelle Kruununtilan 17. päivänä huhtikuuta vuonna 1858. Kauppaan kuului silloin myös mylly ja myllynpaikka.

Pesänselvityksessä 16.4.1868 myytiin eläkeläisen Andeas Jaakonpojan irtain omaisuus huutokaupalla. Myllynkivet huusi Andeaksen poika Juho, joka oli silloin talossa isäntänä.

Tämä ensimmäinen mylly sijaitsi Harjunkulmalle menevän tien yläpuolella. Se oli vesiratasmylly jossa jauhettiin vain jauhoja keväällä ja syksyllä silloin kun vettä oli tarpeeksi. Tällä paikalla oli patoaminen hankalaa ja siksi tehtiin uusi mylly Peuralantien sillan yläpuolelle vuonna 1905.

Vanha mylly siirrettiin Hannunperän tien varteen hiili-varastoksi. Uudessa myllyssä oli iso vesiratas.

Ensimmäinen merkintä myllystä on Erland Peuralan maatalouskalenterista 19.4.1912: ” Käytettiin päreitä, pikkupaisunta”. Muistiinpanojen yhteenvedon vuosit 1912-1930 voidaan todeta, että aikaisin merkintäpäivä oli keväällä 8.4 kun vettä oli tarpeeksi ja mylly pyöri. Viimeisin merkintä on 11.5 : ” Vielä käytetään päreitä ja jauhoja. Myllystä on tehty vain muutama muistiinpano, että syksyllä olisi jauhettu jauhoja. Myllynkivet olivat isot ja painavat eikä vesi tahtonut riittää samanaikaisesti pyörittämään myllynkiviä ja pärehöylää. Vuonna 1923 ostettiin Vuorelasta tuulimyllyn kivet, jotka olivat kevyemmät. Tämän myllyn aikakautena vaihtuivat tuohikatot pärekatoiksi. Niinpä pärehöylä kävi monena päivänä keväisin.

Edelleen etsittiin parempaa koskipaikkaa, johon saataisiin padottua suuremmat vesimäärät. Nykyiselle myllynpaikalle v. 1941 alettiin rakentaa patoa 150 metriä alaspäin.

Aluksi oli jonkinlainen katos, johon saatiin sijoitettua pieni generaattori. Tällä saatiin tuotettua vähän valoa kumpaankin Peuralan taloon. Johtoina käytettiin van-

Kuva: Kaj Höglund, Pohjanmaan museo

hoja piikkilankoja ja kaikkea johdantapaisia mitä löydettiin. Olihan sota aika.

Tauno tuli lomalle sodasta v. 1943 ja toi rintamalta parempaa johtoa, joka vaihdettiin piikkilankojen tilalle. Mylly siirrettiin nykyiselle paikalle vuonna 1945 ja vesiratas vaihtui turbiiniksi. Toivo Häkiltä ostettiin isompi generaattori, jolla saatiin paremmat valot. Jauhoja jauhettiin syksyin keväin. Päreitä tehtiin keväisin paljon niin omaan kuin naapureidenkin tarpeisiin. Myllyssä myös riivattiin perunoita, joista saatiin perunajauhoja. Lisäksi ladattiin radion akkuja. Huhtikuussa 1943 anoivat Eero ja Tauno lupaa laillistaa rakentamansa vesilaitos. Lupa saatiin 23.12.1953.

Vuonna 1950 ostettiin Porin romuliikkeestä käytöstä poistettuja johtoja, jotka korjattiin. Linjat uusittiin ajanmukaisiksi. Tällöin vedettiin sähkölinjat myös Westerbackaan sekä Arvo ja Nikolai Marjamäkeen.

oli talonpojalle elämistä tärkein ja arvokkain. Komeat valjaat ja hyvin hoidettu hevonen kielivät jotain talon varallisuudesta ja talonpojan statuksesta. Entisaikoina länkiin ja muihin valjaiden osiin kiinnitettiinkin huomiota ja erityisesti kosio- ja häämatkalle sulhanen teki tai teetti koristellut länget ja kauniit suitsiperät. Erityisesti hääsaatoissa käytetyt länget olivat erityisen koristeltuja. Valjaiden komeudesta pystyi siten päättelemään kosiomiehen taidot, arvon ja varallisuuden. Mutta myös kaupunkimatkalle talonpoika sonnustautui erityisen huolellisesti hevosen ja valjaiden parhaimmillaan.

Arvostettu ja kaunis juhlaesine säilyy todennäköisesti paremmin ja kauemmin kuin arkiesine, siksi myös

Laihian kotiseutumuseon kokoelmiin on päätynyt kauniisti koristeltuja länkiä ja silankaaria. Tiedot valjaista ovat varsin vähäisiä, sillä länget ja silankaaret on lahjoitettu kotiseutumuseolle 1930-50-luvuilla, jolloin niistä muistiinmerkittiin lähinnä lahjoittajan nimi ja kylä. Länget ja silankaaret ovat värikkäitä, joissa pohjaväriä on joko sininen, punainen, vihreä tai keltainen sekä koristeluelementtejä erilaiset kukat ja ornamentit kaunistavat näitä 1700–1800-luvuilta peräisin olevia valjaiden osia. Työkäytössä olleet länget ovat yleensä olleet yksivärisiä tai maalaamattomia.

Teksti: Camilla Lyyski
Kuvat: Camilla Lyyski ja Laihian kotiseutuyhdistyksen arkisto

Sähköt laitettiin aamuisin päälle klo. 7.00 ja sammutettiin päivän koittaessa. Illalla hämäryydessä laitettiin taas sähköt päälle ja sammutettiin klo 22.00 Eero ja Tauno hoitivat tämän vuorotellen.

Mieleenpainuvaksi muistoksi on jäänyt se kun isä lähti iltaisin sammuttamaan sähköt sulkemalla myllyn vesiluukut. Silloin laitoin pääni peiton alle, odotin hetken ja kurkistin olivatko valot vielä päällä. Tämä jatkui kunnes valot olivat sammuneet. Veden kanssa oltiin tarkkoja eikä sitä turhaan päästetty menemään. Lan- koski toi sähköt kylään v. 1953, jolloin pieni mylly menetti merkityksensä. Mylly on kuulunut Peuralan tilalle sen ensimmäisestä isännästä alkaen.

Teksti: Jubani Peurala

Vackra bruks- föremål av ben och horn

Förr var det vanligt göra bruksföremål av både horn och ben. Innan metall blev billigare användes horn för att göra alla möjliga föremål: kruthorn, kornhorn, bestick, kammar, knivskaft, skedkrokar och skrinnskor med mera. Oftast slöjdar man i horn från nötkreatur, får och get eller vilt. Tidigare var inte älgen eller andra hjortdjur så vanliga i skärgården så det var främst tamboskapens horn och ben som användes. När det gäller ben, lämpar sig alla sorter för slöjd.

Kruthorn

Så länge man använde sig av mynningsladdare behövde man kärl att förvara krutet i. Krutet förvarades och bars med i ett så kallat kruthorn. Det var oftast med en mått integrerat i hornet som man kunde mäta upp krutladdningen i. I äldre tider användes ofta horn av nötkreatur, get eller får som kruthorn. I skärgården hade man pälsfår som hade horn och dessa var vanliga att använda till kruthorn. Hornet kokas först så innehåller i hornet lossnar, innehåller tas ut och hornet tvättas rent från fett och fibrer. Sen kokas hornet ett par timmar och när det mjukt pressas hornet ihop, tex med hjälp av skruvtingar så att det blir platt. I hornets vidare del försågs det med en botten, medan man i spetsen gjorde ett hål som stängdes till med en plugg. Kruthornet utvecklades i många växlande former och tillverkades av olika material.

Bildtext På bilden kruthorn tillsammans med underkäkar från sälar som man fick skottpeng för i början av 1900 talet. I Sverige betalade man ut skottpeng för andra kroppsdelar, vilket ledde till att man möttes på havet och gjorde byteshandel.

Korvhorn

Korvhorn är ett köksredskap som används vid tillverkning av blodkorv. Det är tillverkat av fårets eller kons horn. Hornens grovlek på olika delar togs tillvara, tunnarm och tjockarm eller blindtarm är av olika grovlek och därmed behövde man även olika dimensioner på korvhornet. Redskapet är ihåligt och användes som en form av tratt för att få in massan. Under höstslakten av får togs blod till vara och man gjorde blodkorv av blod, rågmjöl och salt. Man använde djurens tarmar till korvfjalster, man svängde tarmen så att tarmluddet kom utåt, sedan skrapade man bort luddet. Blodet, rågmjölet och saltet blandades och fylldes i tarmarna med hjälp av korvhornet. Korven kokades i 20 min för att sedan stekas i ugn tillsammans med färfett. Korven doppades i det smälta fettet och äts med god aptit!

Andra ben och hornföremål

Även bindnålar som man använd när man byggt när och skedkrokar att sätt upp väven med var gjorda i ben, ofta av fårben. Fårbenet är hårt och tål påfrestning. På vintern när isen lagt sig användes ben för att ta sig fram över isen. Dessa var sågade i två delar, längsmed benpipan och hål genom benet, oftast genom leden, fanns i båda ändorna. Skrinnskor gjorda av ben, dessa surrades fast vid skorna och sen stakade man sig fram med en lång stav, i samma stil som Gustav Vasa tog sig fram på skidor.

Utsmyckad sked gjord i ben

Skrinnskor gjorda av ben i sitt rätta element Vid granösunds fiskeläge kan man få prova på hornsölj under sommaren.

Text/Foto: Anita Storm

Skåpet i barocksalen berättar

Under åren 1936-1938 iståndsattes Lebellska köpmansgården i Kristinestad tack vare fru Tyra Borgs stora beslutsamhet. Tyra Borg var den person som var initiativtagare till muséet Lebellska köpmansgården. Hon var på modernet släkt med lebellarna. Avsikten med muséet är att visa hur tre generationer Lebell och två generationer Holmström bodde och verkade i Kristinestad under en tidsrymd av närmare hundra år (1760-1840).

I köpmansgården kan man inandas den atmosfär, som skapades i en borgarmiljö bestående av skeppsredare, handelsmän, sjökapten och deras pigor och drängar under stadens storhetstid. I tvåvåningsbyggnadens 12 rum får man en god bild av de rådande stilarna börjades med barock via rokok och gustaviansk stil till den avslutande biedermeierstilen.

I barocksalen finns ett dominerande föremål som man vet att har funnits här redan på Casper Lebell den yngres tid. Tack vare att bouppteckningen från 1787 efter

Casper Lebell finns kvar, vet man att han hade i sin ägo ett hörnskaft bestående av två delar, av vilka den övre hade smärutade glasdörrar och den nedre delen var avrundad. Skåpet var målat på samma sätt som dörrarna i det rum där skåpet stod. Troligen någon gång på 1800-talet såldes skåpet (auktion?) och hamnade hos familjen Guss i Tjock. Här målades skåpet om med en ljusgrå heltäckande färg och dess historia glömdes bort. I samband med en hemsöjdsinventering år 1928 upptäcktes skåpet. En väggfast bänk låg lutad mot skåpet och då den avlägsnades kom ett omålat fält fram. Den ursprungliga blågröna färgen med ljusblå marmorering spegelfält och cinnoberröd list framträdde. Därmed upptäcktes, att skåpets ursprungliga färg var exakt densamma som barocksalens dörrar i Lebellska köpmansgården.

Skåpet ägdes då av familjen Söderback i Tjock yttre by, var i full användning och användes som uppbevaringsplats för filbunkar och skedar.

Det låg i muséets intresse att återbörda skåpet till barocksalen. Det köp som ombesörjdes av köpmansgårdens museala expert Arne Appelgren och som bekostades av Tyra Borg bestod i en bytesaffär. Lebellska köpmansgården lät en finsnickare i Lappfjärd göra en exakt kopia av skåpet till en kostnad av dåtida 1000 mk. Familjen Söderback fick det nya skåpet och muséet det gamla.

Intendent Rafael Sjöblad fick sedan i uppdrag att avlägsna den senare tillkomna färgen och idag kan vi beundra Casper Lebells skåp i dess fulla prakt på dess rätta plats.

Till historien hör, att båda parter lär ha varit nöjda med affären. Det nya skåpet har sedermera inropats på en auktion av dr Thorwald Hohenthal under senare delen av 1900-talet och torde fortfarande finnas i släktens ägo.

Text: Carl-Anders Lundberg

Aleksanteri ja Dagmar Vaasassa

– kun Venäjän tuleva keisari-riskunta vieraili ja viihtyi Johan Falkin eli Vörinin ja tämän vaimon Ullan luona Sundomissa

Kesällä 1876 tekivät Venäjän suuriruhtinas, kruununperillinen Aleksanteri, sittemmin keisari Aleksanteri III ja puolisonsa Dagmar risteilyjä eri puolilla maamme saaristoa. Myös asukkaat Niko-lainkaupungissa, joka Vaasan virallinen nimi silloin oli, odottivat keisarillisten korkeuksien vierailua.

Kuva: J.J. Salo

Tämä odotus palkittiinkin sitten. Sillä kesäkuun puolivälin tienoilla mainittuna vuonna käänsi keisarillinen höyryjahti eskaaderinsa kanssa keulat kohti Pohjanmaan rannikkoa, Liekö jo silloin lippulaivana ollut Aleksanterin myöhemmillä Suomenmatkoilta tuttu kolmimastoinen Tsarevna. Residenssikaupungissamme

suunniteltiin ylevää ja näyttävää vastaanottoa. Niinpä rakennettiin hieno vastaanottopaviljonki höyrylaivalaiturin luo Hietasaarenkadun päähän.

Keskiviikkona 14. kesäkuuta odotti suuri joukko kaupunkilaisia keisarillisia vieraitaan. Perjantaina 16. kesäkuuta rakennettiin Hietasaarenkadun päähän kaunis kunniaportti juhannussaloista, joka oli koristeltu köynnöksin ja kukin. Höyrylaivalaituri peitettiin punaisella flanelilla ja improvisoitu koivukuja johti kunniaportille. Mutta vielä ei tiedetty milloin odottaa suuriruhtinasparia. Myöhemmin selvisi, että keisarillinen jahti oli joutunut sumun takia jäämään ankkuriin saaristoomme.

Täysin odottamatta höyrysi kunnialiputettu venäläinen höyryjahti saattoalustensa kanssa maanantai-ilta 19. kesäkuuta pohjoiselle kaupunginselälle. Kaupunkilaiset olivat tähän mennessä jo alkaneet kyllästyä, sillä odotusaika oli käynyt aivan liian pitkäksi. Vain muutama ihminen sattui oleilemaan höyrylaivojen rantau-

Aleksanteri ja Dagmar. Matkalla Vaasassa saattoivat olla mukana myös tuleva keisari Nikolai II, Venäjän viimeinen tsaari (6. toukokuuta 1868–17. heinäkuuta 1918), suuriruhtinas Aleksanteri Alekandrovič Romanov, suuriruhtinas Georgi Aleksandrovič Romanov ja suuriruhtinatar Ksenia Alexandrovna Romanova (6. huhtikuuta 1875–20. huhtikuuta 1960). Kuva: Pohjanmaan museon kuva-arkisto.

tumispaikoilla nykyisessä sisäsatamassa, kun kruununperillispärispäriskunta astui alas sluuppiin ja nousi maihin klo 21.45. Minkäänlaista vastaanottokomiteaa ei ollut paikalla. Niinpä kaiken kukkuraksi nousivat kunnia-arvoiset vieraat maihin residenssitalon (maaherrantalo) ja vastaanottopaviljongin välisellä alueella kauppias Nordgrenin laiturille. Näin ollen koko komeus kunniaportteineen ja kujineen jäi käyttämättä! Myöskin suunniteltu yleinen liputus ja toteutumatta.

Kruununperillispari seurueineen käveli kuin tavalliset turistit hetken pitkin kaupungin länsiosan katuja, teki sitten lyhyen käynnin tyhjässä kaupunginkirkossa ja saapui sitten vihdoin ortodoksisen kirkkoon, missä pappi ja joukko seurakuntalaisia oli paikalla. Pappi järjesti kellojen soitolla tervetuloitotukset ja toivotti Jumalan siunausta korkeille vierailleen. Täältä tekivät vieraat pikaisen visiitin lähellä sijaitsevaan kasarmiin ja vielä uuden käynnin luterilaiseen kirkkoon, minkä jälkeen pariskunta seurueineen käveli takaisin Hovioikeudenpuistikkoa pitkin Rantakadulle ja satamaan. Klo

23.15 irrottautui keisarillinen sluuppi höyrylaivalaiturilta ja pian he olivat höyrylaivajahdissa, Tsarewnassa, joka välittömästi nosti ankkurin. Tähän mennessä oli jo joukko kaupunkilaisia ehtinyt kerääntyä rantaan hurraamaan keisarillisille vieraille. Valitettavasti suuriruhtinas Aleksanteri vaimoineen ei saanut kokea kaupungin virallista vastaanottoa kaikkine juhlallisine yksityiskohtineen. Heidän vierailunsa kaupungissa jäi vain 1,5 tunnin mittaiseksi.

Lienee syytä kertoa, että kauppias Alfred Hedman osti sitten tilaisuutta varten rakennetun vastaanottopaviljongin ja siirsi sen huvilalleen Vaskiluotoon. Poikansa Knut Hedman antoi sitten siirtää sen huvilalleen Messvikeniin, missä se on vielä tänäänkin huvilan nykyisen omistajan entisöimänä. Keisaripaviljonki (alun perin oli tarkoitus tai toiveajatus, että itse keisari olisi tullut Vaasaan) on siten löytänyt paikkansa Sundomin puolelta, missä se muistuttaa myöhempiä sukupolvia vaasalaisten vähemmän onnistuneesta suuriruhtinaan vastaanotosta vuonna 1876.

Tsarewna ankkurissa Jungfrusundissa 5.7.1885. Valok. F.A.W. Hjertzell, Helsinki. Kuva: Museovirasto. HK19161001:19

Kaupunkilaisten vieraana suuriruhtinaspari oli siis vain alle kaksi tuntia, kun sundomilaisten luona he vierailivat kokonaiset neljä vuorokautta! Kävi nimittäin niin, että kruununperillisten höyryjahti joutui eskaadereineen sumun takia makaamaan Sundomin saaristossa niin tulo- kuin menomat kallakin. Yksi kylässä vielä vuonna 1959 elänyt vanhus on kertonut, että ollessaan 13-vuotiaana tyttönsä isänsä kanssa kalassa Rönngrundilla, oli hän nähnyt suuriruhtinaan jahdin muine aluksineen maanneen ankkurissa Storgrynnanin lähellä Kalvskinnsgundista pohjoiseen. Näky on varmasti ollut mieliinpainuva, sillä höyryjahti Tsarewnan (”Tsaarin tytär” suomeksi, toim.huom) laivueeseen yleensä kuului luotsi- ja huoltoaluksia sekä muutama torpedovene. Keisarin henkilökuntaan saattoi kuulua viitisensataa ihmistä, joista hoviväkeä noin 70! Kruununperillinen, mikä Aleksanteri vielä tuolloin oli, saattoi ehkä tulla hieman vaatimattomamman matkaseurueen kanssa. Vasabladetin kirjoituksissa ruhtinaan risteilystä Suomen vesillä saa sen kuvan, että kruununperillinen oli erittäin viehättynyt ahvenien onkimisesta Vaasan saaristossa.

Saman kuvan antoi edellä mainittu vanhuksemmekin, jonka kokemuksen mukaan ruhtinaspariskunta oli ahkeran onkimisen lisäksi ja aluksella oleskelun vaihteluksi rantautunut useille Sundomin saariston saarille ja luodoille. Näihin aikoihin asui ”Vörin” eli Johan Falk vaimonsa Ullan kanssa vakituisesti Rönnsbuskeörenillä Granön pohjoispuolella pienessä kaksihuoneisessa mökissä samalla paikalla missä pankkiiri Hrabioksen metsästysmaja oli vuonna 1956. Vörin oli ollut aikaisemmin maanviljelijä Björnsgrändenin Nybackassa, mutta riitaannuttuaan muutti saaristoon.

Näin sitten kävi, että Vörin vaimonsa kanssa sai eräänä kesäkuusena päivänä suureksi yllätyksekseen keisarillisia vieraita. Kruununperillispari seurueineen nousi nimittäin maihin Rönnsbuskeörenillä, missä Johan ja Ulla saaren ainoina asukkain saivat kalastajan vaatteissaan

toimia vastaanottokomiteana. Näin ollen heillä oli ainakin hieman parempi vastaanotto ja esillepano kuin läänin ja kaupungin viranomaiset olivat voineet sattu-neesta syystä tarjota, vaikkakaan heillä ei sillä hetkellä ollut tarjota maitoa. Ainoastaan vuohenmaitoa, jota vaatimaton ja pidetty kruununprinsessa Dagmar oli halukas maistamaan. Tanskan prinsessana osasi hän ruotsinkieltä ainakin tyydyttävästi ja ymmärsi isäntiensä sundominmurretta. Hänen keisarillinen korkeutensa oli kuuleman mukaan pitänyt suuresti vierailustaan Sundomin kylän mailla. Vörin muutti sittemmin Rönnsbuskeöreniltä Gerbyhyh missä heidän perillisensä ilmeisesti elävät edelleen.

Aleksanterista tuli sitten myöhemmin Venäjän keisari Aleksanteri III vuosiksi 1881-1894, jolloin hän kuoli. Ilkeämielisten puheiden mukaan hän kuoli viinaan. Virallinen kuolinsyy lienee kuitenkin ollut maksan pettäminen. Puolisonsa Dagmar oli samat vuodet keisarinna nimeltä Maria Fjodorovna. Hän oli Tanskan prinsessa ja Kristian IX tytär ja viihittiin Aleksanterin kanssa vuonna 1868.

Keisarinna koki kovia vuosia saaristossamme vietettyjen nuoruudenaikaisten huolettomien risteilyjen jälkeen. Jokainen tuntee Venäjän keisariperheen koh-talon ensimmäisen maailmansodan aikoina, jonka Aleksanterin ja Maria Fjodorovnan poika Nikolai II sai perheineen kokea 1917. Kun tapahtumat alkoivat, oli keisarinna entisessä kotimaassaan Tanskassa. Hänellä oli suuria vaikeuksia päästä takaisin Pietariin keisarinpalatsiin. Hänen täytyi mennä monien hankaluuksien kautta Ruotsin läpi aina Tornioon asti, mistä hän pääsi junalla eteenpäin. Kokkolassa olivat leskikeisarinnaa vastassa Vaasan läänin kuvernööri Sillman ja tämän oikea käsi Ladare. Nämä herra ojensivat komean ruusupuketin keisarinnalle. Ruusut olivat kasvaneet kauppias Hedmanin huvilalla keisaripaviljongin seinustalla Vaskiluodossa.

Keisari Aleksanteri III saapuu seurueineen vierailulle Lappeenrantaan 4.8.1885. Tunnelma lienee ollut samankaltainen Vaasassa v. 1876. Kuva: Museovirasto

Leskikeisarinna, joka oli syntynyt vuonna 1847, kuoli vuonna kotimaassaan Tanskassa, missä hän vietti elämänsä syksyn. Voidaan kuvitella, että Falkin pariskunnalla ja tapahtumilla kesäkuusella Rönnsbuskeörenin saaristolla oli oma vaikutuksensa siihen, että hän oli lämmin suomenystävä, mikä tuli erityisesti esiin Bobrikovin aikana Suomessa samoin kuin suurlakon aikoi-na 1900-luvun alussa.

Teksti: Jaakko J. Salo

(Yttre Rönnsbuskeörenin mökkilläisen Jaakko J. Salon vapaa suomennos lisäyksineen äitienpäivänä 12.5.2002 Mur-mursunds Allehandan kevätnumerosta vuodelta 1956)

Isojoen liijykuulan kemiallinen koostumus

1800-luvulla aseissa käytettiin liijyharkoista valamalla valmistettuja liijyluoteja. Seokseen lisättiin myös ti-naa, joka lisäsi valun kovuutta ja jonka avulla kyettiin säätelemään sulamislämpötilaa. Vasta myöhemmin luoteihin on sekoitettu muita alkuainemetalleja kuten arseenia, antimonia, vismuttia sekä wolframia.

Nyt tehdyllä tutkimuksella pyrittiin ensisijaisesti vahvistamaan, että kyseessä on nimenomaan liijykuula eikä esimerkiksi rautasrapnelli. Pienempiä srapnelleja käytettiin tykinkuulien ammusten sisällä jotka räjähtäessään sinkosivat rautakuulat ympäriinsä. Samalla varmistettiin myös, että metallilejeerinki ei ole nykyajan tuote.

Isojoen Peuralan mahdollinen musketin luoti tutkitiin kannettavalla röntgenfluoresenssianalysaattorilla (Olympus Innov-X Delta Handheld Premium XRF-analyzer), jossa oli metalliseoksien mittaamiseen tarkoitettu ALLOY-ohjelma. Tulos on suhteellisen tarkka, sillä mittauksessa käytettiin kollimoitua röntgensädettä, joka kohdistettiin puhtaaseen metalliseen pintaan ja mittaus toistettiin useasti sekä välillä myös mittausaikaa pidennettiin.

Söderfjärdenin peltoaukea sekä reunaa GigaPan-kuvausmenetelmällä tuotetussa kuvassa. Kuva: Joonas Toivanen, GTK. Kuvaa voi tarkastella netistä osoitteessa: http://gigapan.com/gigapans/135660

mankin huippukohta oli noin ~640 miljoonaa vuotta. (Schmieder ym. 2014) Tätä voidaan kuitenkin pitää jonkinlaisena minimi-ikänä mutta artikkelin kirjoit-tajien mukaan Söderfjärden on todennäköisesti vielä paljon vanhempi.

Varsinaisia törmäyskilajeja Söderfjärdenin alueelta on löydetty hyvin vähän. Kairasydämistä on löyty-nyt breksioita, sekä rakenteen pohjoispuolelta tum-mia juonia, jotka saattavat olla kraattereissa toisinaan esiintyviä pseudotakylittejä. Toistaiseksi niistä ei ole kuitenkaan löytynyt mitään törmäykseen liittyvää. Rakenteen kaakkois- ja eteläosista on löytynyt irt-lohkareina breksioita, joissa on mm. shokkilamelleja.

Kuulan liijyypitoisuus oli 96.8 % ja sen tinapitoisuus oli 0.45 %. Lisäksi siinä oli jonkin verran rautaa, piitä ja fosforia. Mittauksen tulos sopii vanhaan metalliseok-seen eikä se näin ollen ole nykyajan luodeissa käytet-tävää metalliseosta. Mittausta varten liijy piti puhdis-taa metallipinnan esille saamiseksi. Yleensä vanhojen ammusten luotien konservointiin kuuluu vain pelkkä harjalla puhdistus. (Foard, G. 2008) Liijykuulasta hiottiin esille metallipinta 1200 vesihiomapaperilla, koska se oli pinnaltaan hapettunut valkoiseksi. Pati-nan koostumus mitattiin myös. Valkoinen hapettuma koostuu yleensä myrkyllisistä ja helposti liukenevista liijyoksideista ja karbonaateista. Hapettuneen pinnan olemassaolon ja paksuuden perusteella on vaikea pää-tellä luodin ikää, koska puhdas liijy hapettuu luonnos-sa nopeasti. Hapettuneen pinnan alta paljastui pehmeä, hopeanvalkoinen kirkas metalli. Luoti on pehmeä, kovuus on n. 1.5 (Mohsin asteikol-la). Se on suunninpiirtein sama kuin puhtaan liijyn kovuus. Liijykuula ei ole säännöllisen pyöreä, vaan siinä on koloja. Se on kooltaan 10 mm x 0.8 mm x 11 mm, paino on 5.26 grammaa ja tilavuus 0.88 kuutio-senttimetriä. Kuutiosenttimetri liijyä painaa 11.35 grammaa. Kuulan paino suhteessa sen koostumukseen vastaavat toisiaan.

Kuulassa on lisäksi pieniä pistemäisiä reikiä, jotka saattaisivat olla nk. pistekorroosiota ja johtua ruudin palamisesta. Tämä viittaisi vahvasti mustaruutiasee-

seen. Luoti on tutkittu myös stereomikroskoopilla. Varsinaisia valumuotoista jääneitä valusaumoja tai valu-kanavan jälkeä luodissa ei ole havaittavissa. Kuula on kaliiberiltaan välillä .40-.50. Tämä jää alle muskettien kaliiberien. Se ei kuitenkaan sulje pois sitä, että ky-seessä olisi musketin luoti, koska myös pienempiä on käytetty. Kuula saattaisi olla myös musketeissa käytetty nk. susihauli. Kuula sopii myös .45 kaliiberiseen pii-lukkopistooliin.

Teksti: Satu Hietala, Geologian tutkimuskeskus

Lähteitä: Foard, G. 2008. Guidance on Recording Lead Bullets from Early Modern Battlefields. Internet: www.battlefieldstrust.com/default.asp Heikura, P. 2008. Kenen kuula kaatoi kuninkaan? Kaarle XII:n mysteeri. Kemia-Kemi Vol. 35. Helsingin Wanha Warusväki. Internet: http://hwww.fi/?s=aseet Hintsala, K. 2010. Aseapua lännestä. Internet: http://kaponieeri.blogspot.fi/2010/09/aseapua-lannesta.html Honkola, M. Ruotsi-Suomen aseistus. Internet: www.kuusnetikka.fi/harri.honkola/MarkkuHonkola/Historia/Suomensodanaseistus.pdf. Poutiainen, H. 2005.Lisalmi Koljonvirta. Taistelualueen arkeologinen tutkimus. Raportti Koljonvirta - Historiaa ja yrittäjyyttä. Interreg III A Karjala-hanke. Mikrolitiitti Oy.

Näyttelyt

Pohjanmaan museo, Vanhan Vaasan museo ja Terranova

Vaihtuvat näyttelyt

Tervetuloa tutustumaan keräilyn maailmaan! 29.3.-17.5.2014
Pohjanmaan museo
Pohjoismaiden johtava huutokauppatalo Bukowskis ja Pohjanmaan museo ovat aloittaneet yhteistyön ja huuto-kauppatalo vierailee Vaasassa.

Menneitä maisemia 19.4.-1.6.2014
Pohjanmaan museo
Karl Alfred Nyströmin valokuvia 1950-luvun Vaasasta. Näyttely sijaitsee Pohjanmaan museon kahvilassa Café Novassa.

Juhlanäyttely 24.5.–28.9.
Pohjanmaan museo
Karl Hedman – lääkäri, keräilijä, kulttuuripersoona. Kesänäyttelyn aiheena on Karl Hedman ja hänen monipuolinen toimintansa kulttuuri- ja museoalalla. Näyttelyssä esittellään Hedmanin kokoelmien esineistöä sekä kerrotaan Hedmanista henkilönä, lääkärinä ja keräilijänä.

Kesäkukat kasviossa 5.6.-24.7.2014
Wasastjerna-talo, Vanhan Vaasan museo
Wasastjerna-talossa Vanhassa Vaasassa tutustutaan talon historiaan ja sen ympäristöön. Lopuksi maalataan kasveja.

Madame Beata Bladhin lastenkutsut 6.6.-2.8.2014
Pohjanmaan museo
Madame Beata Bladh esittelee elämää Vanhassa Vaasas-sa. Kierroksella kuljetaan Vaasan synnystä 1600-luvulta 1800-luvulle Vaasa 400 vuotta – tarinoita kaupungista näyttelyssä. Lastenkutsujen lopuksi nautitaan keksi- ja mehutarjoilu museon kahvilassa. Opastuskieli valitaan ryhmän mukaan. 3.6./ 5.7./8.7./ 2.8. klo 12

Perhoiset kuuluvat kesään 7.6.-29.7.2014
Terranova

Satuja aikuisille 11.10.-11.1.2015
Pohjanmaan museo
Nina Vanan, Tiina Lehtimäen ja Kaarina Heikinheimon teoksia, esineitä, taidetta ja muuta materiaalia Karl Hedmanin kokoelmien inspiroimana.

Vaasan Taidehalli

Puun muodot 26.4.–25.5.2014
TaiKonin kuvataiteen, käsityön ja av-taiteen oppilaiden näyttely

Where are you from? 7.6.–24.8.2014
Mistä tulet taiteilija? Näyttelyllä herätetään taidekenttää keskusteluun kotiseudun ja kulttuurin vaikutuksesta taiteilijan tuotantoon.

Sylvia Javén/Cora Wöllenstein 10.9.–21.9.2014
”Did I tell you about the summer I was riding a motorbi-ke with a cowboy?” Tapahtuma on osa Botnia Biennalea.

Utställningar

Österbottens museum, Gamla Vasa museum och Terranova

Tillfälliga utställningar

Välkommen på värderingsdagar till Österbottens museum! 29.3.-17.5.2014
Österbottens museum
Nordens ledande auktionshus Bukowskis och Öster-bottens museum har startat ett gemensamt projekt. Bukowskis personal besöker Vasa.

Vyer som var 19.4.-1.6.2014
Österbottens museum
Karl Alfred Nyströms fotografier från 1950-taets Vasa ställs ut i Café Nova vid Österbottens museum.

Jubileumsutställning 24.5.–28.9.2014
Österbottens museum
Karl Hedman - läkare, samlare, kulturperson I utställningen fokuseras på Karl Hedman och hans mångsidiga verksamhet på det kulturella- och museala området. Utställningen visar föremål och konstverk ur Hedmans samlingar och presenterar honom som person, läkare och samlare.

Sommarblommor på herbinarium 5.6.-24.7.2014
Wasastjernahuset, Gamla Vasa museet
På Wasastjernahuset i Gamla Vasa bekantar man sig med husets historia och naturen omkring.

Madame Beata Bladhs barnkalas 6.6.-2.8.2014
Österbottens museum
Madame Beata Bladh presenterar livet i Gamla Vasa. På rundvandringen följer vi Vasas födelse från 1600-talet till 1800-talet

Sagor för vuxna 11.10.-11.1.2015
Österbottens museum
Verk av Nina Vana, Tiina Lehtimäki och Kaarina Heikinheimo, vilka inspirerats av Karl Hedmans samlingar.

Konsthallen

Trädets former 26.4.–25.5.2014
TaiKons utställning av eleverbeten i bildkonst, hantverk och av-konst

Where are you from? 7.6.–24.8.2014
Varifrån kommer du, konstnär? Utställningen upp-muntrar konstfältet till diskussion om hembygdens och kulturens inverkan på konstnärens produktion.

Sylvia Javén/Cora Wöllenstein 10.9.–21.9.2014
”Did I tell you about the summer I was riding a motobike with a cowboy?” Tillställningen är en del av Botnia Biennale.

Näyttelyt - Utställningar

Tikanojan taidekoti /Tikanojas konsthem

Järven lumo - Den förtrollande sjön 8.3-1.6.2014

Tuusulanjärven taiteilijayhteisö / Konstnrässhället vid Tusby träsk 8.3.-1.6.2014

Keräilijän sydän - Samlarens hjärta 14.6-17.8.2014

Frithjof Tikanoja ja hänen kokoelmansa / Frithjof Tikanoja och hans konstsamling 14.6.-17.8.2014
Tikanojan taidekodissa/i Tikanojas konsthem

Sjählö 9-ryhmänäyttely - Sjählö 9 -gruppställning 30.8.-23.11.2014
Tikanojan taidekodissa /i Tikanojas konsthem
Sjählön / Seilin saari ja sen mielenkiintoinen historia ovat ryhmän taiteilijoiden työskentelyn lähtökohta. Vuonna 2011 perustettu SJÄHLÖ 9 -ryhmä koostuu sekä taiteen että tieteen tekijöistä. Den tvåspråkiga, tvärkonstnärliga gruppen blev intresserad av den lilla ön Sjalö i Nagu kommun. Sjählö 9-gruppen grundades år 2011 och den består av både vetenskapsmän och konstnärer.

Bothnia Biennale 2014 9.9.-19.10.2014
Tikanojan taidekodin Pihakappelissa / i Gärdskapet vid Tikanojas konsthem

Surrealismia ja silmänlumetta - Surrealism och trolleri 13.12.2014-5.4.2015
Tikanojan taidekodissa / i Tikanojas konsthem
Näyttelyssä Surrealismia ja silmänlumetta nähdään postikortteja niiden kulta-ajalta 1900-luvun alusta. Utställningen Surrealism och trolleri visar upp fotovykort som härstammar från kortens guldålder i början av 1900-talet.

Kuntsi

Esko Tirronen (1934-2011) 10.5.–28.9.2014
- Ikuisesti muistoissa / I evigt minne

Kiteytynyt katse - En kristallklar blick 10.5.–28.9.2014
Lars Swanlungin nykytaiteen kokoelma/ Lars Swanlungs samling av nutidskonst

Homeland 17.10.2014–25.1.2015
Merenkurkun molemmin puolin kytkeytyvää nyky-taidetta esittelevä näyttely Homeland nähdään ensi syksynä Kuntsin modernin taiteen museossa, Vaasassa 17.10.2014–25.1.2015 ja Västerbottenin museossa, Uumajassa keväällä 2015. Kvarkens båda sidor länkas samman i och med samtidskonstutställningen Homeland som visas vid Kuntsi museum för modern konst i Vasa 17.10.2014–25.1.2015 och vid Västerbottens museum i Umeå under våren 2015.

Museoiden aukioloajat netistä: Museernas öppethållstider i web:

www.pohjanmaanmuseum.fi
www.osterbottensmuseum.fi
www.tikanojantaidekoti.fi
http://kuntsi.vaasa.fi

Muutokset mahdollisia! Tarkista näyttelyiden aika-taulut museon infosta, puh (06) 325 3800 tai: www.pohjanmaanmuseum.fi

Ändrinagr möjliga! Kolla utställningarnas tidtabell från museets info, tfn (06) 325 3800 eller: www.osterbottensmuseum.fi

POHJANMAAN MUSEO
ÖSTERBOTTENS MUSEUM

Museokatu 3 Museigatan, 65100 Vaasa/Vasa
PL/Pb 3, 65101 Vaasa/Vasa
Puh/Tel (06) 325 3800

Telekopio (06) 325 3784 / Telefax (06) 325 3784
museoinfo@vaasa.fi / museoinfo@vaasa.fi
www.pohjanmaanmuseum.fi / www.osterbottensmuseum.fi

Ota yhteyttä maakunta- ja aluetaidemuseotyötä tekeviin tutkijoihin
Ta kontakt med forskarna som sköter landskapsmuseiarbetet

Kaj Höglund, maakuntamuseotutkija / landskapsmuseiforskare, kaj.hoglund@vaasa.fi, puh/tel (06) 325 3805, 0400 669 039
(*Sijainen/vikarie*), aluetaidemuseotutkija / regionkonstmuseiforskare, puh/tel (06) 325 3786, 0400 803 786
Magdalena Lindroos, rakennustutkija / byggnadsforskare, magdalena.lindroos@vaasa.fi, puh/tel (06) 325 3795, 040 531 3918
Pentti Risla, maakunta-arkeologi / landskapsarkeolog, pentti.risla@vaasa.fi, puh/tel (06) 325 3813, 040 702 8199

Uurna, posliinia, Ranska, Sèvres 1771, Karl Hedmanin keramiikkakokoelma. Kuva: Erkki Salminen, Pohjanmaan museo
Urna, porslin, Frankrike, Sèvres 1771, Karl Hedmans keramik-samling. Foto: Erkki Salminen, Österbottens museum